

Vnímání sémantického obsahu vyjmenovaných slov u žáků 1. stupně ZŠ

Diplomová práce

Studijní program:

M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor:

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Autor práce:

Anna Urbanová

Vedoucí práce:

PhDr. Věra Vykoukalová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Zadání diplomové práce

Vnímání sémantického obsahu vyjmenovaných slov u žáků 1. stupně ZŠ

Jméno a příjmení: **Anna Urbanová**
Osobní číslo: P16000104
Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Zadávací katedra: Katedra primárního vzdělávání
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cíl: Zjistit úroveň chápání obsahu vybraných vyjmenovaných slov u žáků 1. stupně a dovednost správně je používat v kontextu věty. Komparace didaktického zpracování vyjmenovaných slov ve vybraných učebnicích.

Požadavky: Prostudování odborné literatury. Realizace šetření mezi učiteli a žáky základních škol. Komparace vybraných učebnic. Vyhodnocení a stanovení závěrů.

Metody: kvantitativní zpracování dotazníků a výsledků pracovních listů, komparace učebnic

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- Bloom, P. (2015). *Jak se děti učí významu slov*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum.
- Čechová, M., & Styblík, V. (1998). *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství* (2., upr. vyd). Praha: SPN.
- Hošnová, E., & Kudrnová, M. (2008). *Český jazyk 3 pro základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství.
- Skutil, M. (2011). *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál.
- Vágnerová, M. (2001). *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum.

Vedoucí práce:

PhDr. Věra Vykoukalová, Ph.D.
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

1. prosince 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

1. května 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 18. prosince 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

7. dubna 2021

Anna Urbanová

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Věře Vykoukalové, Ph.D. za cenné rady a připomínky, za příjemnou spolupráci a za čas, který mi věnovala.

Dále děkuji všem pedagogům a žákům, kteří se účastnili výzkumného šetření, jelikož bez nich by nemohlo být realizováno.

Velké díky patří mé rodině a přátelům, protože bez podpory našich blízkých je cesta k dosažení cíle vždy poněkud trnitější.

Anotace

Tato diplomové práce se zabývá mírou porozumění sémantickému významu vyjmenovaných slov žáky na 1. stupni základní školy. Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda žáci 1. stupně základní školy rozumí obsahu vybraných vyjmenovaných slov, u nichž učitelé předpokládají vyšší obtížnost porozumění, a to jak z hlediska synonymního vyjádření obsahu, tak z hlediska zařazení slova do kontextu věty.

Práce je standardně rozdělena do dvou hlavních částí, a to do části teoretické a praktické. Teoretická část se skládá ze čtyř kapitol, které se vztahují k problematice sémantické stránky vyjmenovaných slov. Praktická část reprezentuje empirické šetření, jeho popis, průběh a výsledky, které jsou vyhodnoceny z několika dílčích hledisek.

Klíčová slova: český jazyk, učivo, vyjmenovaná slova, porozumění, sémantický význam, větný kontext, empirický výzkum

Annotation

The diploma thesis deals with the degree of understanding of the semantic meaning of the key words by pupils at the first stage of the elementary school. The main aim of the thesis was to find out whether pupils of the 1st stage of the elementary school understand the content of the selected key words, for which teachers assume a higher difficulty of understanding, both in terms of synonymous expression of the content and in terms of putting the word into the context of a sentence.

The thesis is divided into two main parts, the theoretical and practical part. The theoretical part consists of four chapters, which relate to the issue of semantics of the key words. The practical part includes an empirical research, its description, course and results, which are evaluated from several sub-aspects.

Keywords: Czech language, language, key words, understanding, semantic meaning, sentence context, empirical research

Obsah

Úvod	15
TEORETICKÁ ČÁST	16
1 Cíl a struktura diplomové práce	17
1.1 Cíl, dílčí cíle, výzkumné otázky	17
1.2 Struktura práce.....	18
2 Učivo vyjmenovaných slov na 1. stupni ZŠ	19
2.1 Zařazení vyjmenovaných slov do kurikulárních dokumentů	19
2.2 Řady vyjmenovaných z historického pohledu.....	22
2.3 Řady vyjmenovaných slov s důrazem na slova příbuzná	25
2.4 Etymologie vyjmenovaných slov	28
2.5 Homofona v řadách vyjmenovaných slov	29
3 Vyjmenovaná slova z didaktického hlediska.....	31
3.1 Didaktické zásady a metody při výuce vyjmenovaných slov	31
3.2 Výukové materiály	34
4 Rozvoj myšlení u žáků 1. stupně ZŠ	37
PRAKTICKÁ ČÁST	40
5 Metodologie práce	41
5.1 Cíle, výzkumné otázky a předpoklady	41
5.2 Struktura praktické části práce	43
5.3 Aplikované výzkumné metody	43
5.3.1 Dotazník	43
5.3.2 Obsahová analýza/ analýza dokumentů.....	44
5.4. Výběr výzkumného vzorku, charakteristika cílové skupiny	44
5.4.1 Výběr školy	44
5.4.2 Výběr respondentů.....	44
5.5 Metodologie zpracování výzkumu	45
6 Výzkumný materiál	46

6.1 Dotazník pro pedagogy.....	46
6.2 Průvodní dopis.....	47
6.3 Pracovní listy pro žáky	48
7 Realizace výzkumu.....	50
7.1 Pilotní šetření.....	50
7.2 Výběr vyjmenovaných slov	50
7.3 Vlastní výzkum – pracovní listy	53
8 Výsledky výzkumu	55
8.1 Klasifikace dle chápání významu slov žáky a dovednosti aplikace	56
8.1.1 Výzkumná data	56
8.1.2 Sumární hodnocení klasifikace dle chápání významu slov žáky a dovednosti aplikace.....	58
8.2 Klasifikace dle pohlaví	59
8.2.1 Výzkumná data	59
8.2.2 Sumární hodnocení dle klasifikace pohlaví.....	63
8.3 Klasifikace dle ročníku.....	64
8.3.1 Výzkumná data	64
8.3.2 Sumární hodnocení výsledků klasifikace dle ročníku	68
8.4 Klasifikace dle chybovosti	69
8.4.1 Výzkumná data	69
8.5 Komparace zjištěných dat s předpoklady učitelů	71
8.6 Stanovení kategorií na základě výsledků výzkumu.....	74
9 Diskuze k jednotlivým vyjmenovaným slovům	76
9.1 Výběr žakovských odpovědí	76
9.1.1 Varianta A	76
9.1.2 Varianta B.....	77
9.1.3 Varianta C.....	79
9.1.4 Varianta D	80
9.1.5 Varianta E.....	82

9.2 Vybraná slova z pohledu odborné literatury	84
10 Vyhodnocení empirického šetření	87
10.1 Vyhodnocení pilotního výzkumu	87
10.2 Vyhodnocení dílčích cílů a výzkumných otázek.....	88
10.3 Vyhodnocení výzkumných předpokladů.....	89
10.4 Souhrnný závěr výzkumu a doporučení do praxe	90
10.5 Závěrečná diskuze	93
Závěr	95
Seznam použité literatury	96
Seznam příloh	98

Seznam obrázků

Obrázek 1: Schéma systému kurikulárních dokumentů	19
Obrázek 2: RVP ZV – Očekávané výstupy – 1. období.....	20
Obrázek 3: RVP ZV – Očekávané výstupy – 2. období.....	21
Obrázek 4: Dotazník pro učitele.....	46
Obrázek 5: Dotazník pro učitele.....	46
Obrázek 6: Průvodní dopis pro učitele	47
Obrázek 7: Ukázka motivačního obrázku	48
Obrázek 8: Varianty pracovních listů.....	49
Obrázek 9: Vybrané odpovědi – obyčej	76
Obrázek 10: Vybrané odpovědi – lýko.....	76
Obrázek 11: Vybraná odpověď – pýřit se	77
Obrázek 12: Vybraná odpověď – pýcha.....	77
Obrázek 13: Vybrané odpovědi – příbytek.....	77
Obrázek 14: Vybraná odpověď – výt	78
Obrázek 15: Vybraná odpověď – povyk	78
Obrázek 16: Vybraná odpověď – zpytovat.....	78
Obrázek 17: Vybraná odpověď – plynout	78
Obrázek 18: Vybrané odpovědi – sychravý	79
Obrázek 19: Vybrané odpovědi – pysk	79
Obrázek 20: Vybraná odpověď – pykat	80
Obrázek 21: Vybraná odpověď – nazývati.....	80
Obrázek 22: Vybraná odpověď – pyl	80
Obrázek 23: Vybrané odpovědi – dmýchat	81
Obrázek 24: Vybrané odpovědi – sytý	81
Obrázek 25: Vybrané odpovědi – mýtít	81
Obrázek 26: Vybraná odpověď – babyka.....	82
Obrázek 27: Vybrané odpovědi – pelyněk	82
Obrázek 28: Vybraná odpověď – výskat	82
Obrázek 29: Vybrané odpovědi – syrový	83
Obrázek 30: Vybraná odpověď – vyžle.....	83

Seznam tabulek

Tabulka 1: Příklad výstupu učiva vyjmenovaných slov na 1. stupni ZŠ.....	21
Tabulka 2: Řady vyjmenovaných slov (Ústav pro jazyk český)	25
Tabulka 3: Homofonní dvojice v učivu vyjmenovaných slov.....	29
Tabulka 4: Řady vyjmenovaných slov – nakladatelství SPN.....	34
Tabulka 5: Řady vyjmenovaných slov – nakladatelství Fraus	35
Tabulka 6: Řady vyjmenovaných slov – nakladatelství Nová škola.....	35
Tabulka 7: Vybraná vyjmenovaná slova	48
Tabulka 8: Sémanticky problematická vyjmenovaná slova (výběr učitelů).....	50
Tabulka 9: Výčet příbuzných slov, která jsou, dle pedagogů, pro žáky obtížná.....	51
Tabulka 10: Seznam tříd a počet jednotlivých variant pracovního listu ze Základní školy T. G. Masaryka a mateřské školy Dolní Bousov	53
Tabulka 11: Seznam tříd a počet jednotlivých variant pracovního listu ze Základní školy Mnichovo Hradiště, Studentská 895.....	53
Tabulka 12: Tabulka 4: Seznam tříd a počet jednotlivých variant pracovního listu ze Základní školy Aloisina výšina, Liberec	54
Tabulka 13: Celkový počet variant získaných pro výzkum	54
Tabulka 14: Výzkumná data zaměřena na rozdíl mezi definicí slov a aplikací slov do kontextu vět	56
Tabulka 15: Výzkumná data dle klasifikace pohlaví z hlediska dovednosti definovat slova	59
Tabulka 16: Výzkumná data dle klasifikace pohlaví z hlediska dovednosti aplikovat slova do věty	61
Tabulka 17: Výzkumná data dle klasifikace ročníku z hlediska dovednosti definovat slova	64
Tabulka 18: Výzkumná data dle klasifikace ročníku z hlediska dovednosti aplikovat slovo do věty	66
Tabulka 19: Výzkumná data dle klasifikace chybovosti – dovednost definice a aplikace..	69
Tabulka 20: Rozdělení slov do kategorií.....	71
Tabulka 21: Výzkumná data pro komparaci předpokládané a zjištěné chybovosti z hlediska definice	72
Tabulka 22: Výzkumná data pro komparaci předpokládané a zjištěné chybovosti z hlediska aplikace.....	73
Tabulka 23: Vlastní kategorie rozděleny dle obtížnosti slov	74
Tabulka 24: Výsledky pilotního šetření.....	87
Tabulka 25: Přehled nejobtížnějších vyjmenovaných slov	91

Seznam grafů

Graf 1: Sumární hodnocení dovednosti definice a aplikace	58
Graf 2: Sumární hodnocení dovednosti definice a aplikace dle klasifikace pohlaví.....	63
Graf 3: Sumární hodnocení dovednosti definice a aplikace slov do věty dle klasifikace ročníku	68

Seznam použitých zkratk

RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
ZŠ	základní škola
atd.	a tak dále
apod.	a podobně
aj.	a jiné
kap.	kapitola
např.	například
s.	strana
tj.	to je
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaně

Úvod

Vyjmenovaná slova jsou stěžejním učivem 3. ročníku základní školy a jedním z velice diskutovaných témat mezi žáky, studenty pedagogických fakult, pedagogy, didaktiky, lingvisty, ale i mezi rodiči žáků základních škol a širokou veřejností.

Popudem pro výběr tématu závěrečné práce byly diskuze a debaty s maminkami školáků ve věku 3. 4. a 5. ročníků. Stížností na neaktuálnost výrazů, které řady vyjmenovaných slov obsahují, a také na další slova, která jsou následně procvičována, jsem slyšela po dobu svého studia nesčetné množství. Nejvíce si rodiče stěžovali na slova vyžle, výheň, dmýchat, nachomýtnout se apod. a na jejich nepochopení dětmi.

Ve školní praxi se pedagogové zaměřují především na aplikaci naučených řad vyjmenovaných slov v praktickém použití psaného jazyka. Při výuce bývá využíváno nepřehledné množství zajímavých aktivit a cvičení, které slouží k procvičování psaní i,í/y,ý po obojetných souhláskách.

Je zřejmé, že při procesu vyučování vyjmenovaných slov je očekávaným předpokladem pochopení významu slova žákem a jeho správné používání v kontextu věty. Pro efektivnější výsledky výchovně-vzdělávacího procesu je důležitá komplexnost. Jde tedy nejen o to, aby žák pochopil obsah slova, ale uměl jej také správně graficky zaznamenat a v řeči používat.

Jak je to ale s komplexním přístupem k vyjmenovaným slovům v běžné praxi? Je většina z nich pro žáky svým významem srozumitelná? Přijmou je za sobě vlastní a dovedou zařadit samostatně stojící vyjmenované slovo do kontextu věty?

Tyto otázky, spolu s dalšími, přivedly autorku ke konceptu a hlavní tezi této diplomové práce.

TEORETICKÁ ČÁST

„Vědomí se odráží ve slově jako slunce v malé kapce vody. Slovo se vztahuje k vědomí jako malý svět k velkému, jako živá buňka k organismu, jako atom k vesmíru. Je malým světem vědomí. Smysluplné slovo je mikroskopem lidského vědomí.“

L. S. Vygotskij

1 Cíl a struktura diplomové práce

1.1 Cíl, dílčí cíle, výzkumné otázky

Hlavním cílem této diplomové práce je zjistit úroveň chápání vybraných vyjmenovaných slov u žáků na 1. stupni ZŠ a ověřit dovednost správného použití těchto slov v kontextu věty. K dosažení cíle je využito výzkumného šetření, které probíhalo na vybraných základních školách.

Na základě hlavního cíle byly stanoveny dílčí cíle v následujících formulacích.

Dílčí cíle

Dílčí cíl č. 1: Zjistit, která vyjmenovaná slova, považují pedagogové za nejvíce obtížná z hlediska pochopení jejich obsahu žáky.

Dílčí cíl č. 2: Zjistit, zda žáci chápou obsah vyjmenovaných slov, a jak je dokáží aplikovat do kontextu věty.

Dílčí cíl č. 3: Formulovat závěry a navrhnout doporučení pro praxi.

Naplnění hlavního cíle a dílčích cílů diplomové práce bylo dopomáháno především:

1. rešerší dostupných témat, která se vztahují k dané problematice;
2. stanovením výzkumných otázek;
3. přípravou a realizací výzkumných materiálů;
4. vyhodnocením výzkumu a stanovením závěrů.

Výzkumné otázky byly v souladu s vytyčenými cíli stanoveny takto:

Výzkumná otázka č. 1: Jaká slova z řad vyjmenovaných slov považují učitelé 1. stupně ZŠ pro děti za obtížná?

Výzkumná otázka č. 2: Zvládají žáci popsat význam vyjmenovaných slov?

Výzkumná otázka č. 3: Zvládají žáci použít ve větě vyjmenovaná slova významově správně?

1.2 Struktura práce

Diplomová práce je standardně rozdělena do dvou hlavních částí, a to do části teoretické a praktické. V úvodu teoretické části nalezneme cíle, výzkumné otázky a předpoklady nutné pro empirické šetření. Dále se teoretická část obecně věnuje učivu vyjmenovaných slov. Dozvíme se o jejich výskytu v kurikulárních dokumentech (viz kap. 2.1), o historii řad těchto slov (viz kap. 2.2), o slovech příbuzných se práce zmiňuje v kapitole 2.3. O etymologii některých vyjmenovaných slov a jejich možných homofonních tvarech se autorka práce zabývá v kapitole 2.4 a 2.5.

Ve třetí kapitole teoretické části práce je na slova nahlíženo z didaktického hlediska. Nalezneme zde zmínku o didaktických zásadách při výuce vyjmenovaných slov (viz kap. 3.2), blíže je nahlíženo i na výukové materiály (viz kap. 3.3), kde se budeme zabývat také komparací vybraných učebnic. V poslední kapitole se autorka zabývá rozvojem myšlení a kognitivními procesy žáků mladšího školního věku, které se nejvíce vztahují k celkové problematice závěrečné práce.

V praktické části se nejprve seznámíme s metodologií výzkumu (viz kap. 5) a následně bude představen výzkumný materiál (viz kap. 6). Průběh realizace výzkumu je přiblížen v kapitole 7. Výzkumné šetření a jeho výsledky jsou rozpracovány z různých dílčích hledisek v kapitole 8. Zajímavé odpovědi žáků, které nám mnohé vypoví o jejich myšlenkových procesech a mnohdy mohou být i „úsměvné“, nalezneme v kapitole 9. V kapitole 10 jsou výsledky diplomové práce vyhodnoceny, a v souhrnném závěru shrnuty a doplněny o návrhy či doporučení do praxe.

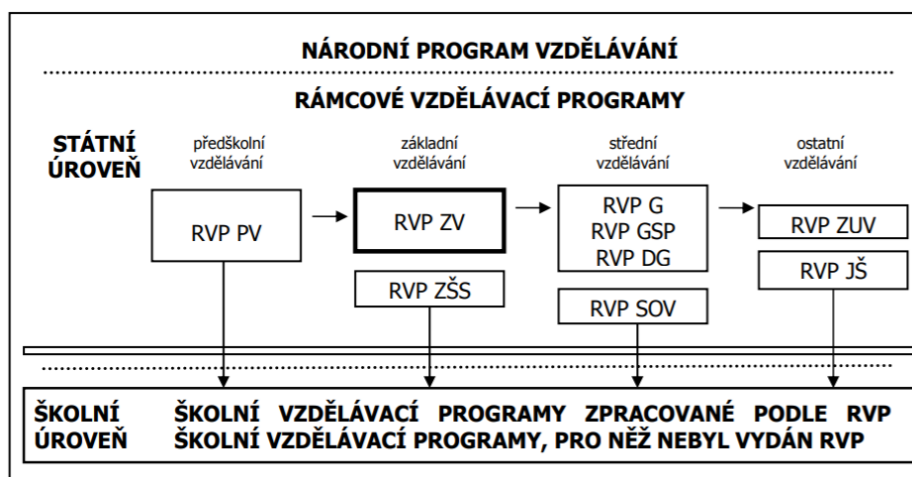
2 Učivo vyjmenovaných slov na 1. stupni ZŠ

S učivem vyjmenovaných slov se žáci seznamují ve 3. ročníku základní školy a dále je provází po dobu celého vzdělávacího procesu. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky definuje vyjmenovaná slova následovně: „Vyjmenovaná slova jsou domácí slova (výjimečně i zdomácnělá: *lyže*), v jejichž kořenech (výjimečně i v příponě: *brzy*, *slepýš*, *kopyto*) se píše po tzv. pravopisně obojetných souhláskách *y/ý*. Toto *y/ý* píšeme rovněž ve slovech odvozených. Osobní a zeměpisná jména se pravopisným pravidlům nemusejí vždy podřizovat.“ (ÚJC 2021)

2.1 Zařazení vyjmenovaných slov do kurikulárních dokumentů

Kurikulární dokumenty poskytují všem přímým i nepřímým účastníkům výchovně vzdělávacího procesu informace o jeho obsahu a cílech. Tyto závazné dokumenty evidujeme, dle vzdělávací politiky Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice a školského zákona, ve dvou úrovních. Do první skupiny státních kurikulárních dokumentů řadíme Národní program vzdělávání, který je definován ve vztahu ke školskému systému spíše obecněji, a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP), které jsou zaměřené na různé vzdělávací instituce. Druhou skupinu na školní úrovni reprezentuje kurikulární dokument známý jako Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP). Ten vzniká v souladu s RVP na jednotlivých školách. Výše zmíněné dokumenty jsou pro všechny typy škol závazné a mají zajišťovat rovnocennou vzdělanost populace na celostátní úrovni (RVP 2017, s 5). Rozdělení kurikulárních dokumentů vystihuje níže přiložené schéma.

Obrázek 1: Schéma systému kurikulárních dokumentů

(RVP 2017, s.5)

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Bílá kniha, jež je základním kurikulárním dokumentem, definuje hlavní myšlenky, projekty, programy a záměry vzdělávání. Obecně určuje, jak by mělo být vzdělávání ve všech obdobích života jedince realizováno. Jelikož je tento dokument spíše objektivní a další vzdělávací programy z něj vycházejí, přímo o učivu vyjmenovaných slov se zde nedočteme. Lze

v něm ale nalézt konkrétní doporučení při práci s žáky, které je možné k této problematice vztáhnout. Bílá kniha (2001, s. 48) například klade důraz na činnosti učení, na různorodost vyučovacích metod, na probuzení zájmu v žácích i na jejich osobní zkušenosti a zážitky. Vyjmenovaná slova jsou pro žáky náročným tématem, a to hlavně kvůli procesu memorování řad těchto výrazů, kde po obojetné souhlásce píšeme tvrdé y/ý. Proto je důležité, zde více než kde jinde, volit různé metody, které žáky při učení zaujmou a pomohou jim lépe zvládnout tuto látku. Z hlediska sémantické stránky je vhodné cílit na osobní zkušenost a učit děti tato slova v kontextu reálného života.

Rámcový vzdělávací program

RVP je z pohledu obsahu vzdělávání více konkretizovaný. Pro žáky a pedagogy na 1. stupni základní školy se obsahem školního vyučování a požadavků z něj plynoucích zabývá Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV). Ten vymezuje klíčové kompetence, průřezová témata a vzdělávací oblasti, jimiž by měl žák za toto období projít. Učivo vyjmenovaných slov spadá do oblasti zvané Jazyk a jazyková komunikace, konkrétněji do části Český jazyk a literatura. Z cílů této vzdělávací oblasti je se sémantickým významem vyjmenovaných slov nejvíce propojen následující. „Vnímání a postupné osvojování jazyka jako prostředku k získávání a předávání informací, k vyjádření jeho potřeb i prožitků a ke sdělování názorů.“ (RVP 2017, s. 11) Pokud chceme prostřednictvím jazyka sdělovat své myšlenky, pocity, názory, či postoje a zároveň mu rozumět, musíme znát správný význam jednotlivých složek jazykového systému. RVP ZV definuje očekávané výstupy na 1. stupni ZŠ ve dvou obdobích. Vyjmenovaná slova nalezneme v části zvané Jazyková výchova. V níže přiložených tabulkách můžeme vidět očekávané výstupy z této oblasti pro 1. i 2. posuzované období. Podtržený text upozorňuje na vztah očekávaného výstupu k učivu vyjmenovaných slov.

Obrázek 2: RVP ZV – Očekávané výstupy – 1. období

JAZYKOVÁ VÝCHOVA	
Očekávané výstupy – 1. období	
žák	
ČJL-3-2-01	<i>rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, člení slova na hlásky, odlišuje dlouhé a krátké samohlásky</i>
ČJL-3-2-02	<i>porovnává významy slov, zvláště slova opačného významu a slova významem souřadná, nadřazená a podřazená, vyhledá v textu slova příbuzná</i>
ČJL-3-2-03	<i>porovnává a třídí slova podle zobecněného významu – děj, věc, okolnost, vlastnost</i>
ČJL-3-2-04	<i>rozlišuje slovní druhy v základním tvaru</i>
ČJL-3-2-05	<i>užívá v mluveném projevu správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves</i>
ČJL-3-2-06	<i>spojuje věty do jednodušších souvětí vhodnými spojkami a jinými spojovacími výrazy</i>
ČJL-3-2-07	<i>rozlišuje v textu druhy vět podle postoje mluvčího a k jejich vytvoření volí vhodné jazykové i zvukové prostředky</i>
ČJL-3-2-08	<i>odůvodňuje a píše správně: i/y po tvrdých a měkkých souhláskách i po obojetných souhláskách ve vyjmenovaných slovech; dě, tě, ně, ú/ů, bě, pě, vě, mě – mimo morfologický šev; velká písmena na začátku věty a v typických případech vlastních jmen osob, zvířat a místních pojmenování</i>

(RVP 2017, s. 19–20)

Obrázek 3: RVP ZV – Očekávané výstupy – 2. období

JAZYKOVÁ VÝCHOVA	
Očekávané výstupy – 2. období	
žák	
ČJL-5-2-01	<u>porovnává významy slov, zvláště slova stejného nebo podobného významu a slova vícevýznamová</u>
ČJL-5-2-02	<u>rozlišuje ve slově kořen, část příponovou, předponovou a koncovku</u>
ČJL-5-2-03	<u>určuje slovní druhy plnovýznamových slov a využívá je v gramaticky správných tvarech ve svém mluveném projevu</u>
ČJL-5-2-04	<u>rozlišuje slova spisovná a jejich nespisovné tvary</u>
ČJL-5-2-05	<u>vyhledává základní skladební dvojici a v neúplné základní skladební dvojici označuje základ věty</u>
ČJL-5-2-06	<u>odlišuje větu jednoduchou a souvětí, vhodně změni větu jednoduchou v souvětí</u>
ČJL-5-2-07	<u>užívá vhodných spojovacích výrazů, podle potřeby projevu je obměňuje</u>
ČJL-5-2-08	<u>píše správně i/y ve slovech po obojetných souhláskách</u>
ČJL-5-2-09	<u>zvládá základní příklady syntaktického pravopisu</u>
Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:	
žák	
ČJL-5-2-03p	pozná podstatná jména a slovesa
ČJL-5-2-06p	održuje pořádek slov ve větě, pozná a určí druhy vět podle postoje mluvčího
ČJL-5-2-08p	rozlišuje tvrdé, měkké a obojetné souhlásky a ovládá pravopis měkkých a tvrdých slabik
-	určuje samohlásky a souhlásky
-	seřadí slova podle abecedy
-	správně vyslovuje a píše slova se skupinami hlásek dě-tě-ně-bě-pě-vě-mě
-	správně vyslovuje a píše znělé a neznělé souhlásky

(RVP 2017, s. 20)

Školní vzdělávací program

Jelikož je ŠVP tvořeno každou školskou institucí zvlášť, může se v určitých bodech lišit. Tento program ještě více konkretizuje vzdělávací cíle a každá jednotlivá ZŠ do učebních osnov zařazuje klíčové kompetence a průřezová téma dle vlastního uvážení. Níže se pro představu zaměříme na očekávané výstupy orientované na učivo vyjmenovaných slov, ze školního vzdělávacího programu vybrané základní školy, která je jedním z respondentů výzkumu.

ZŠ Aloisina výšina Liberec

Tabulka 1: Příklad výstupu učiva vyjmenovaných slov na 1. stupni ZŠ

ročník	výstup učiva
3.	Žák se seznamuje s vyjmenovanými slovy a slovy s nimi příbuznými, používá je ve větách.
4.	Žák píše správně i/í , y/ý ve slovech po obojetných souhláskách.
5.	Žák zdůvodní a správně použije vyjmenovaná slova při psaném a mluveném projevu. Píše správně i/í , y/ý ve slovech po obojetných souhláskách

(Základní škola, Liberec, Aloisina Výšina 642, 2019. s. 27–32)

Můžeme si všimnout, že výstupy z učiva vyjmenovaných slov ve 3., 4., a 5. ročníku nejsou zaměřené výhradně na oblast pravopisu, čili dovednost psát po obojetných souhláskách správně *y, ý/i, í*, ale důraz je zde kladen i na použití ve větě. V 5. ročníku je výstup povýšen ještě o správné použití v psaném i mluveném jazyce.

Dále je učivo vyjmenovaných slov zpracováno pedagogy do tematických plánů, které vycházejí z ŠVP. Do těchto podrobných plánů hodin je probíraná látka zpravidla zařazena v souladu s učebními materiály, které učitel ve vyučovacím procesu používá.

2.2 Řady vyjmenovaných z historického pohledu

Obojetné souhlásky *b, f, l, m, p, s, v, z* jsou z hlediska lexikálního pravopisu specifické pro výskyt *i/i* nebo *y/ý*, které po nich můžeme napsat. Čechová (2011, s. 46) uvádí, že základním bezpříznakovým grafémem je měkké *i/i*. Z pravopisných důvodů je potom tvrdé *y/ý* grafémem příznakovým a píšeme jej ve vymezené skupině slov, kterou nazýváme vyjmenovaná. Toto označení vzniklo na základě nutnosti, slova za pomoci vyjmenování odlišit od ostatních. Skupina těchto slov nebyla vždy stejná a měnila se i její struktura.

Vyjmenovaná slova jsou poprvé bližší specifikována ve svazku Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví, který byl publikován v roce 1902. Za jejich autora je považován Jan Gebauer. V této knize je psáno: „Píšeme *ý*, kde se obecně vyslovuje místo něho *ej*; a píšeme *y*, kde tvar některý příbuzný má na témž místě v obecné výslovnosti *ej*. Tedy na př. býti, pýcha, mýliti, výška, sýpka, mlýn ... poněvadž se obecně říká *bejt*, *pejcha*, *mejlit*, *vejška*, *sejпка*, *mlejн* ... a dále *byt*, *obydlí*, *pyšný*, *omyl*, *vysoký*, *sypati*, *mlynář* atp., poněvadž ve slovích příbuzných *býti*, *pýcha* ... se vyslovuje obecně *ej*.“ (ÚJC 2021).

Z příložené ukázky vidíme, že v historii vývoje českého jazyka docházelo ke změnám z hlediska výslovnosti. V důsledku toho byla potřeba odlišit homofonní slova v jejich psané a významové formě za pomoci napsání tvrdého *y/ý* po obojetné souhlásce a vyčlenění do skupiny slov s určitými pravidly.

Pravidla z roku 1913 se k vyjmenovaným slovům vyjadřují podrobněji a zmiňují se i o jejich učení či slovech příbuzných. „Píšeme *ý*, kde se obecně v Čechách vyslovuje místo něho *ej*; a píšeme *y*, kde některý tvar příbuzný má na témž místě *ý* (v obecné výslovnosti *ej*). Tedy na př.: *býk*, *býlí*, *býti*, *bývati* (*obývati* atp.), *klopýtnout*, *netopýr*, *pýcha*, *pýchavka*, *pýř*, *pýřiti* se, *slepýš*, *hlemýžď*, *Kamýk*, *mýliti*, *mýti*, *mýdlo*, *mýto*, *mýtiti*, *výheň*, *výr*, *výskati*, *výška*, *výti*, *žvýkati*, *vý-*(*výmluva*, *výlet* atp.), *sýček*, *sýkora*, *sýpka*, *sýr*, *blýskati*, *lýko*, *lýtko*, *mlýn*, *plýtvati*, *slýchati* ..., poněvadž se obecně říká *bejk*, *bejlí*, *bejt*, *bejvat* ... *bych*, *aby*, *byt*, *bytost*, *bytný*, *obydlí*, *nábytek*, *příbytek*, *dobytek*, *obyvatel*, *Zbyslav*, *Příbyslav*, *psych*, *pyšný*, *smyčec*, *průsmyk*, *zamykati*, *omyl*, *mylný*, *pomyje*, *mydlář*, *vysoký*, *vymlouvati*, *vyletětí*, *sypati*, *sypký*, *syrovátka*, *syrový*, *slyšetí* atp.; v slovích příbuzných *býti*, *pýcha*, *smýkati*, *výška*, *sýpka*, *slýchati* ... jest *ý*, které se v Čechách vyslovuje obecně *ej*... Kromě toho jest nutno některá slova, v nichž se píše *y(ý)*, prostě si pamatovati. Jsou to tato: *obyčej*, *babyka*,

Bydžov, bystrý (bystřina, Bystřice), kobyla; kopyto, pykati, pysk, zpytovat, pytel, třpytiti se; hmyz, mys, mysl (mysliti, myšlenka, myslivec, smysl, Nezamysl, Litomyšle), myš; vydra, povyk, zvyk (obvyklý), vyza, vyžle; usychati (vysychati atd.), syčeti (sykot), syn, syrob, sysel, sytý (sytiti); polykati, lysý (lysina, lyska), lyže, plyn (plynouti), slynouti, Volýň; jazyk (jazýček), brzy, nazývati.“ (ÚJC 2021)

Výčet vyjmenovaných slov se s vývojem českého pravopisu měnil. Vybraná slova byla přidávána a odebírána v závislosti na frekvenci výrazů v mluvě. O prvním rozřazení slov do skupin tak, jak se známe dnes, uvažoval Dr. Rudolf Schams ve svém článku, který vyšel ve Věstníku československých profesorů v roce 1941. Nejprve shromáždil “vyňatá” slova z vybraných učebnic a následně je abecedně seřadil. Dále Dr. Schams polemizuje nad tím, jak slova seskupit. V článku zvažuje možnosti abecední, tak jak slova byla dosud uspořádaná, či podle obsahové podobnosti nebo podle gramatických kategorií. Nakonec navrhl strukturu slov ve skupině dle hlediska rytmického, které může pomoci si slova lépe zapamatovat. Schams (1941) také uvádí řady vyjmenovaných slov ve dvou fázích, kde první obsahuje požadavky na 3. ročník a druhá řada slov by se následně připojila ve vyšších ročnících.

- „By:** 1. býti, byt, bydlet – bystrý, býk, bývati – bylina, kobyla, obyčej.
2. býlí (zbytek – nábytek, dobytek, příbytek – obyvatel, dobyvatel?).
- Ly:** 1. lýtko, lyže, mlýn – lysý, lýtko, plyn – plynouti, plýtvati, oplývati – blýskati se, slyšeti.
2. polykati, pelyněk, vzlykati.
- My:** 1. my, mysl, myslivec – myš, mýti, mýliti – hlemýžď, mýti, mýtiti – smyk, smyčec, smýkati – zamykati.
2. chmýří, mys.
- Py:** 1. pýcha, slepýš, pytel, pysk – klopýtnouti, kopyto, pykati – netopýr, zpytovat, třpytiti se.
2. pyl, pýr, pýřavka.
- Sy:** 1. sytý, syn, sýr – syrový, sychravý, sýkora – sysel, sypati, usychati – sýček, syčeti.
2. syrob (syrup).
- Vy:** 1. vy (vykati), vy-, vydra, výr – výti, výška, vysoký – výskati, zvyk, žvýkati.
2. výheň, povyk.
- Zy:** 1. brzy, jazyk, nazývati.“

(Schams 1941, s. 224)

K zamyšlení může být fakt, že již v roce 1941 přemýšlel Dr. Rudolf Schams o vhodnosti či nevhodnosti vybraných slov. Dokazuje to následující úsek textu, kde se autor zabýval myšlenkou, jaká slova by se žáci měli učit v první řadě. „Bylo by ostatně zajímavé – ale ovšem velmi pracné – zjistiti frekvenci všech slov vyňatých v denním životě a v tisku a věnovat jim podle toho pozornost; zajisté by se našlo mnoho jednotlivců i mezi námi, kteří nikdy nena-psali ani nečetli slovo syřidlo; je pak otázka, má-li se vůbec uváděti.“ (Schams 1941, s. 224)

Vyjmenovaná slova tedy již byla strukturována do příslušných řad, ale jejich obsah se stále měnil. V roce 1988 vyšla učebnice českého jazyka pro 3. ročník základní školy od Jaroslava Jelínka a Karla Franty, ve které jsou řady vyjmenovaných slov zaznamenány více méně tak, jak se je žáci učí i dnes.

„by, bý: být, bydlit, obyvatel, byt; příbytek, nábytek, dobytek; obyčej, bystrý, bylina; ko-
byla, býk, Přibyslav

ly, lý: slyšet, mlýn, blýskat se; polykat, plynout, plýtvat; vzlykat, lysý, lýtko; lýko, lyže,
pelyněk; plyš

my, mý: my, mýt, myslit, mýlit se; hmyz, myš, hlemýžď; mýtit, zamykat, smýkat; dmýchat,
chmýří, nachomýtnout se; Litomyšl

py, pý: pýcha, pytel, pysk; netopýr, slepýš, pyl; kopyto, klopýtat, třpytit se; zpytovat, pykat,
pýr; pýřit se, čepýřit se

sy, sý: syn, sytý, sýr; syrový, sychravý, usychat; sýkora, sýček, sysel; syčet, sypat

vy, vý: vy, vysoký, výt; výskat, zvykat, žvýkat; vydra, výr, vyžle; povyk, výheň a slova
s předponou vy-, vý-

zy, zý: brzy, jazyk, nazývat; Ruzyně”

(Jelínek 1988)

Hubáček (2000) publikoval v periodiku Komenský článek, jež se zabývá reformou v řadách vyjmenovaných slov. Zmiňuje zde redukci slov, která se již v mluvě nevyskytují (zpytovat, pýřit se) nebo přesunutí výrazů do prvouky/přírodovědy (slepýš, sýček, pelyněk). Dále navrhuje změnu některých slov do podoby více odpovídající vývoji českého jazyka ve společnosti (obyčej/obyčejný, smýkat/smyk). Součástí myšlenky bylo ale i zařazení slov, která v řadách nejsou, ale více se používají (zbývat, bych). Dále Hubáček navrhuje i zařazení některých slov s předponou vy-, vý- (vysvětlit, výron). Hubáček navrhl následující řady vyjmenovaných slov:

„by: být, bych, zbývat, bystrý, bydlit, obyčejný; dobytek, byt, nábytek.

ly: slyšet, mlýn, blýskat se, vzlykat, plyn, polykat; plýtvat, plyš, uplynout; lýtko, lýko,
lyžovat.

my: myslit, my, mýlit se; umýt, smyk, zamykat; chmýří, hmyz, myš.

py: pytel, pysk, pyšnit se; přepych, pyl, třpytit se; kopyto, klopýtnout, odpykat si.

sy: sypat, syn, syrový; sýček, sýr, sychravý; nasytit se, usychat.

vy: vykat, vy, zvykat si; žvýkat, výt, výskat si; výsledek, vy-, vysvětlit; výron, povyk,
vysoký.

zy: jazyk, brzy, ozývat se“

(Hubáček, 2000, s.162–163)

Ke studii Jaroslava Hubáčka se vyjádřilo velké množství odborníků. Na konkrétních změnách se však neshodli. Vyjmenovaná slova jsou velice diskutovaným tématem i v široké veřejnosti, ale cesta ke změně řad vyjmenovaných slov, je plná kliček a odboček, ze kterých zřejmě není jednoduché nalézt pro všechny strany uspokojující směr a cíl.

Autorka práce souhlasí s Hubáčkem v redukci slov, která nejsou v běžné mluvě tolik frekventovaná, a dětem z hlediska svého významu mohou působit potíže (viz kap. 8.4). Dále jí přijde velice přínosné změnit tvary slov v současných řadách (obyčej/obyčejný, smýkat/smyk) a více je přiblížit lingvistické úrovni žáků. Zařazení slov, která jsou v dnešní době více používaná, autorka také považuje za případně vhodný krok. Například slovo zbytek, s jehož odůvodněním mají, dle některých pedagogů, kteří byli respondenty výzkumu, žáci potíže (viz kap. 7.2). Na druhou stranu autorka nesouhlasí se zařazením příkladů slov s předponou vy-, vý-, protože, dle jejího názoru, nelze z řad slov s touto předponou vybrat taková, která by dostatečně a na první pohled reprezentovala tuto skupinu, jelikož ze slovtvorného hlediska jsou to všechny výrazy s prefixem vy-, vý-.

2.3 Řady vyjmenovaných slov s důrazem na slova příbuzná

Přehled vyjmenovaných slov lze nalézt v dnešní svobodné a navíc digitalizované době ve spoustě zdrojů, v Pravidlech českého pravopisu, na internetu, na speciálních kartičkách, v učebnicích. Rozdíl můžeme zaznamenat v záměru hledání těchto řad. Pokud hledáme pouze výčet slov po obojetných souhláskách *b, l, m, p, s, v, z*, postačí nám zpravidla první ze zvolených zdrojů. Když ale chceme do problematiky více nahlédnout a obsáhnout i další slova nebo slova příbuzná, je třeba po těchto informacích pátrat podrobněji. Komplexní výčet vyjmenovaných slov i se slovy příbuznými nabízí Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky.

Tabulka 2: Řady vyjmenovaných slov (Ústav pro jazyk český)

obojetná souhláska	vyjmenovaná slova
B	být (bych, bys, by, bychom, byste, abych, abys, aby, ..., kdybych, kdybys, kdyby, ..., bytí, živobytí, bývat, bývalý, byt, bytná, bytový, bytelný, bytost, bydlet i bydlet, bydliště, obydlí, bydlo (tj. příbytek, živobytí), dobýt, dobyvatel, dobytek, dobytče, dobytčářství, nabýt, nabývat, nábytek, obývat, obyvatel, obyvatelstvo, odbýt, odbyt, neodbytný, pozbyt, přebýt, přebývat, přebytek, přibýt, přibývat, příbytek, ubýt, ubývat, úbytek, zbývat, zbytek, zabývat se), obyčej (obyčejný), bystrý (bystře, bystrost, bystřina, Bystrc, Bystřice), bylina (býlí, býložravec, černobýl, zlatobýl), kobyła (kobyłka, Kobylisy), býk (býček, býčí, býkovec), babyka ; Bydžov, Přibyslav, Bylany, Hrabyně; Zbyněk.
F	Po <i>f</i> se v kořenech domácích slov <i>y/ý</i> nepíše, proto vyjmenovaná slova po <i>f</i> v češtině nemáme. V některých učebnicích a přehledech vyjmenovaných slov bývá uvedeno přejaté slovo <i>fyzika</i> . Obojetnost <i>f</i> se projevuje zvláště v koncovech (<i>grafy, žirafy, ale v kafí</i>).
L	slyšet (slyšitelný, slýchat, nedoslýchavý), mlýn (mlynář, mlýnice), blýskat se (blýsknout se, zablýsknout se, blýskavice, blýskavý, blyštět se), polykat (zalykat se), vzlykat (vzlyknout, vzlyk, vzlykot), plynout (uplynout, rozplynout se, rozplývat se, splynout, splývat, oplývat, vyplývat, plynulý, plyn, plynný, plynárna, plynoměr, plynojem), plývat, lysý (lysina, lyska, Lysá, Lysolaje), lýtko, lýko (lýčí, lýčený (tj. lýkový), lýkovec, lýkožrout), lyže (lyžovat, lyžař), pelyněk, plyš, slynout, plytký, vlys (vlýsek, vlysový); Volyně.

M	my (zájmeno 1. os. mn. č.), mýt (mycí, myčka, umýt, umývat, umývadlo i umyvadlo, umývárna i umyvárna, pomyje, mýval, mýdlo, mydlit, mydlář, mydlina), mýslit i myslet (mysl, myšlenka, pomyslit i pomyslet, pomýšlet, přemýšlet, vymyslit i vymyslet, vymýšlet, výmysl, úmysl, usmyslit si i usmyslet si, smýšlení, smyšlenka, smysl, smyslný, nesmyslný, průmysl, myslivec, myslivna, Nezamysl, Nezamyslice, Přemysl), mýlit se (mýlka, mylný, omyl, zmýlená), hmyz (hmyzí, hmyzožravec), myš (myší, myšina), hlemýžď , mýtit (mýtina, vymýtit, vymycovat), zamykat (odmykat, nedomykat, vymykat se, výmyk, přimykát se), smýkat (smyk, smýčit, smýčec, smyčka, průsmyk), dmýchat (rozdmýchat, dmychadlo i dmýchadlo), chmýří , nachomýtnout se (ochomýtat se), mýto (mýtné, Mýto), mykat (mykaný), mys , sumýš ; Litomyšl, Kamýk.
P	pýcha (pyšný, pyšnit se, zpychnout, pýchavka, pych, přepych, Přepychy), pytel (pytlovina, pytlák, pytlačit), pysk (pyskatý, ptakopysk, Solopysky), netopýr , slepýš , pyl (opylovat), kopyto (sudokopytník), klopýtat (klopýtnout), třpytit se (třpyt, třpytivý, třpytka), zpytovat (jazykozpyt, nevyzpytatelný), pykat (odpykat), pýr (pýřavka), pýří , pýřit se (zapýřit se, pýřivý, čepýřit se), pyj ; Chropyně, Pyšely; Spytihněv.
S	syn (synovský, synovec, zlosyn, Synec), syť (syťost, dosyta, nasytit, nenasytný), sýr (sýreček, sýrař, sýrárna, syrovátka, Sýrovce), syrový (syrovinka), syřý (tj. syrový), sychravý (Sychrov), usychat i usýchat (vysychat i vysýchat), sýkora (sýkořice), sýček , sysel , syčet (sykat, sykot), sypat (sypký, sýpka, sypek, nasypat, násyp, násypný, osypaný, vysypat, zasypat, zásyp); Bosyně.
V	vy , vykat , vysoký (vysočina, Vysočany, vyšší, výše, výška, výšina, povýšit, vyvýšit, vyvýšenina, zvýšit, převyšovat, Vyšehrad), výt (zavýt), výskat (výskot, zavýsknout), zvykat (zvyk, zlozvyk, zvyknout, zvyklost, navykát, navyknout, návyk, odvykat, odvyknout, obvyklý), žvýkat (žvýkací, přežvykovat, přežvýkavec, žvýkačka), vydra (vydří, vydrovka, Povydří), výr (tj. pták), vyžle (Vyžlovka), povyk (povykovat), výheň , cavyky , vyza ; předpona vy-/vý- (např. vyslechnout, vyvařit, výslech, výborný, výzkumný); Vyškov, Výtoň.
Z	brzy , jazyk (jazýček, jazykozpyt, jazykověda, dvojjazyčný, jazylka), nazývat (se) (vyzývat, vyzývavý, vzývat, ozývat se); Ruzyně .

(ÚJC 2021)

Brabcová (1990, s. 96–97) uvádí, že řady vyjmenovaných slov v takové formě, v jaké si je žáci pamětně osvojují dnes, byly doplněny o některá slova příbuzná. Konkrétněji se jedná o ty výrazy, u kterých by žáci mohli mít potíže s určením slovotvorné souvislosti k základovému slovu (např. být/nábytek, dobytek apod.). Pokud bychom detailněji rozebrali výše zmíněné řady, jak je uvádí Ústav pro jazyk český, jistě bychom našli ve výčtu příbuzných slov taková, kde vazba k nejmenší společné části slova není zcela zjevná (výmyk, plyn, mýval). Dále se Brabcová (1990, s. 97) zmiňuje o důležitosti pochopení rozdílů mezi pojmy: slovo vyjmenované (sýček) – tvar slova (sýčkovi) – slovo příbuzné (nesýčkuj). Toto rozlišení je velice podstatné v pochopení systému vyjmenovaných slov a žákům pomáhá s odůvodňováním pravopisných jevů.

V tomto duchu lze navázat didaktickými radami, které uvádí Přemysl Hauser a Karla Ondrášková ve své publikaci. „Řady obsahují slova základní, jen tam, kde se význam příbuzného slova příliš vzdálil, uvádějí i je, např. u slovesa být, plynout – plyn. Některá slova jsou méně užívaná a jejich význam nemusí být žákům zřejmý. Proto jej má učitel vysvětlit“ (Hauser 1990, s. 56).

Následně se autoři zabývají jednotlivými řadami vyjmenovaných slov, ve kterých se zaměřují na problematická slova. Ilustračně zde uvedeme didaktické požadavky u vyjmenovaných slov po B.

„Sloveso být má poměrně rozsáhlou čeleď příbuzných slov. Některá se už významově vzdálila, žáci by je nedovedli dát se základním slovem dohromady. Proto se přímo do řady vkládají slova: bydlet – obyvatel, byt; příbytek, nábytek, dobytek. Bylo by ovšem třeba uvést i slovo zbytek a připomenout předponové odvozeniny od slovesa bývat, u nichž je formální souvislost zřejmá, avšak významová je již vzdálená: jde o slovesa s předponami při -, na -, do -, z -, od -, vy -, za -. Důležité je upozornění na homofony: být – bít / odbyl – odbil, nabyt – nabil. Zmínili jsme se, že slovní čeleď s kořenem by/bý /sloveso být/ je rozsáhlá, psaní různých příbuzných slov se uvádí postupně v dalších ročnících. Mělo by však být prováděno promyšleně, např. kdy zařadit slova bydlo, starobyly, blahobyt“ (Hauser 1990, s. 57).

Dále se příbuznými slovy ke slovům vyjmenovaných zabýval Josef Hubáček (1991, s. 373–375), který uvedl v časopise Komenský několik zásad, jak postupovat při jejich procvičování a následném používání.

1. Žáci by měli procvičovat především základ, nikoliv psaní i,í/y,ý po obojetných souhláskách v koncovkách slov.
2. Odlišovat prvotní osvojování od pozdějšího procvičování učiva.
3. Pro pochopení významu slov zařazovat otázky, a tím podpořit uvědomění si příbuznosti.
4. Zařazení výběru vhodných synonym k vyjmenovaným slovům.
5. Vyjadřování pojmů příslušným vyjmenovaným slovem.
6. Užití slov ve větách.

Pro tuto závěrečnou práci jsou stěžejní body 3, 5 a 6. Pochopení významu a užití slov ve větách výrazně promítá do praktické části. Obecně je zde také kladen důraz na aplikaci poznatků získaných ve školním prostředí do reálného života.

2.4 Etymologie vyjmenovaných slov

O původu a vývoji většiny jednotlivých slov, která jsou v českém jazyce používána se můžeme dočíst v Českém etymologickém slovníku od Jiřího Rejzka, to stejné platí i pro slova vyjmenovaná. Ukázkou nám může být například slovo obyčej.

obyčej ‘zvyk, ustálený způsob’, *obyčejný*. Vsesl. – p. *obyczaj*, r. *obýčaj*, s./ch. *öbičāj*, stsl. *obyčai*, Psl. *ob(v)yčaj je odvozeno od *ob(v)yknòti, ‘navyknout si’

(Rejzek 2001, s. 421)

Původem některých vyjmenovaných slov se zabývá také Ústav pro jazyk český. V některých případech se zaměřuje na etymologii slov z hlediska jejich podobnosti. Tyto dvojice slov mohou působit žákům větší obtíže z hlediska pochopení významu i následné aplikace gramatických pravidel, a proto je důležité jejich rozlišení. Pedagog by je jistě měl při výuce zdůraznit. Autorka práce se také domnívá, že přiblížením slov (vysvětlení jejich významu, povídá si o nich) probouzíme v dětech zájem a usnadňujeme jim cestu uložení významu slov do paměti.

Mlýn a mlít

„Slova mlýn a mlít jsou hláskově i významově podobná, přesto se jejich pravopis různí, protože nejde o slova příbuzná. Podstatné jméno mlýn (mlynář, mlýnice) do češtiny přišlo ze staroněmeckého mulīn. Sloveso mlít (stejně jako výrazy mletí, mlecí, mleč) pochází z praslovanského *melti. Již ve staré češtině došlo k přesmyku hlásek el (mleti) a zdloužení slabiky na lé (mléti); v ní se pak é zúžilo na í (mlíti).“

Mýtit a vymítat

„Sloveso mýtit má význam: kácením zbavovat porostu, zejména stromů; kácet (např. mýtit prales), popř. i kácením (porostu) vytvářet (mýtit cestu). Obvykle se užívá s předponou vy- (vymýtit) ve významu vykácet, vysekat (vymýtit porost mezi pražci, pozemek bylo nutno vymýtit, zorat a oplotit), ale i v přeneseném významu odstranit, vyhubit, vyhladit něco nežádoucího (vymýtit korupci, vymýtit zlo, snažili se vymýtit neštovice). Vymítat je varianta slovesa vymetat. Užívá se v přeneseném významu vyhánět (dělat pořádek v nějakém prostředí). Uplatňuje se ve spojeních vymítat d'ábla, zlé duchy, demony, čerty, zlo.

Pykat a pikat

„Pykat znamená nést trest za něco, trpět (děti nesmějí pykat za naše provinění). Původ slova je ve staročeském pykati s významem želet, litovat, mrzet se. Sloveso pikat, často užívané s předponou za- (zapikat), znamená v dětských hrách zařikávat se určitou formulí (piky piky na hlavu) či odpočítávat na určeném místě. Ve hře na pikanou je takovýmto místem pikola. Původ slovesa pikat není zcela jasný.“

(ÚJC 2021)

2.5 Homofona v řadách vyjmenovaných slov

Čechová (2011, s. 46) definuje homofonní slova a tvary jako dvojice slov a tvarů, které jsou stejně znějící (jednomu grafému odpovídá více fonémů), ale mají odlišný význam a funkci. To znamená, že lidské ucho výrazy ve většině případů vyhodnotí jako totožné, ale v psané formě se slova liší.

V řadách vyjmenovaných slov lze několik párů výrazů, které můžeme označit za homofonní, nalézt. Je důležité, aby žáci uměli slova významově odlišit a rozuměli jim jako nositelům určité informace. Pouze pokud budou významu rozumět, mohou slova správně používat v kontextu běžné mluvy. V tabulce níže jsou uvedeny homofonní dvojice výrazů z řad vyjmenovaných slov, jejich tvarů a slov k nim příbuzných, které se nejčastěji vyskytují v učebnicích pro 1. stupeň ZŠ. Seznam dvojic sluchově podobných slov je inspirován učebnicí pro 3. ročník od nakladatelství Nová škola, ve které nalezneme i slova, která nejsou typickými homofony, ale děti si je mohou snadno splést. Autorka při tvoření dvojic také čerpá ze své pedagogické praxe s přihlédnutím právě k problematice záměn těchto výrazů. Významy slov jsou doplněny ze Slovníku současné češtiny od společnosti Lingea (Lingea 2018).

Tabulka 3: Homofonní dvojice v učivu vyjmenovaných slov

B	
být (<i>trvat, vyskytovat se v prostoru</i>)	bít (<i>zasazovat rány, ubližovat někomu</i>)
dobýt (<i>zmocnit se bojem</i>)	dobít (<i>doplnit elektrickým nábojem, znovu připravit k užití</i>)
nabýt (<i>stát se majitelem, držitelem, nositelem něčeho, získat (pro sebe), dosáhnout</i>)	nabít (<i>naplnit nábojem, dát výprask</i>)
přibýt (<i>připojením (se) zvětšit počet, množství</i>)	přibít (<i>přípevnit přitlučením hřebíku</i>)
odbýt (<i>provedením, skončením, prožitím se zhostit něčeho, zvláště nějak povinného, náležitého nebo nutného; ledabyly provést</i>)	odbít (<i>úderem oznámit čas, úderem odrazit</i>)
zbýt (<i>zůstat jako poslední část nějakého celku, množství</i>)	zbit (<i>dát někomu výprask, ztlouct</i>) sbít (<i>úderem přitlouct k sobě</i>)
pobýt (<i>setrvat někde určitou dobu, zůstat</i>)	pobít (<i>přibitím opatřit na povrchu</i>)
býlí (<i>plané, rychle se množící rostliny, které vytěsňují rostliny pěstované</i>)	bílí (<i>který má barvu sněhu, mléka apod.</i>)
bydlo (<i>živobytí</i>)	bidlo (<i>delší tyč</i>)
L	
blýská (se) (<i>objevovat se – blesky, vydávat záblesky</i>)	blízká (<i>prostorově málo vzdálený</i>)
lýčí (<i>pletivo rostliny rozvádějící organické živiny</i>)	ličí (<i>upravovat ličidlem, popisovat s citovým zabarvením</i>)
lyska (<i>černý vodní pták s bílou lysinou</i>)	liska (<i>keř, plodící kulovité oříšky</i>)
lyže (<i>sportovní náradí</i>)	líže (<i>otírat jazykem</i>)
mlýn (<i>budova se zařízením na rozemílání obilí</i>)	mlít (<i>drtit větší částice nějaké látky nadrobno</i>)
M	
my (<i>skupina osob, která zahrnuje i mluvčího</i>)	mi (<i>zájmeno já v dativu</i>)
mýt (<i>čistit vodou</i>)	mít (<i>držet ve vlastnictví</i>)

myjí (čistí vodou)	míjí (<i>nevšimne si někoho, čas ubíhá</i>)
myla (<i>čistila vodou</i>)	milá (<i>vlastnost</i>)
mýlí se (<i>uvádět v omyl</i>)	milý (<i>někým velmi oblíbený</i>) milí (<i>drazí, např. rodiče</i>)
P	
pýcha (<i>přílišné sebevědomí</i>)	píchá (<i>bodá, zasahuje něčím ostrým</i>)
slepýš (<i>drobný, beznohý ještěr</i>)	slepíš (<i>spojíš lepidlem</i>)
pyl (<i>jemný prášek v prašníku rostliny</i>)	pil (<i>tvar 3. osoby, minulého času od slovesa pít</i>)
opylovat (<i>přenášet pyl</i>)	opilovat (<i>pilováním odstranit</i>)
pykat (<i>nést trest za něco</i>)	pikat (<i>při hře na schovávanou</i>)
S	
syrový (<i>zcela nebo částečně nezpracovaný, zejména ne tepelnou úpravou</i>)	sírový (<i>obsahující síru</i>)
sýra (<i>tvar slova sýr</i>)	síra (<i>chemický prvek žluté barvy</i>)
sypat (<i>proudem pouštět dolů, nechat padat</i>)	sípat (<i>vydávat silně chraptavý zvuk</i>)
V	
výška (<i>rozměr předmětu ve svislém směru</i>)	vížka (<i>malá věž</i>)
výt (<i>vydávat pronikavý, táhlý hlas</i>)	Vít (<i>vlastní jméno</i>)
vyla (<i>tvar slovesa výt</i>)	vila (<i>výstavnější obytný dům</i>)
výskat (<i>vysokým hlasem radostně vykřikovat</i>)	vískat (<i>probírat se někomu ve vlasech</i>)
výr (<i>noční pták</i>)	vír (<i>prudký točivý pohyb vody, větru</i>)
výš (<i>tvar slova vysoký</i>)	víš (<i>mit o někom/něčem vědomosti</i>)
vysel (<i>tvar od slovesa vysázet – vložit do země</i>)	visel (<i>tvar od slovesa viset – být upevněn ve výši bez opory, být oběšen</i>)
Z	
nazývat (<i>dávat název, jméno</i>)	nazívat (<i>časté zívání – Dnes jsem se ale nazíval.</i>)

3 Vyjmenovaná slova z didaktického hlediska

Skalková (2007, s. 15) vymezuje pojem didaktika jako provázanou teorii vyučování a vzdělávání. Zdůrazňuje, že je nutné propojovat obsah vzdělávání s didaktickým postupem, jelikož bez znalosti a cíle obsahu nejsme schopni jeho začlenění do výchovně-vzdělávacího procesu. Obsah vzdělávání je historicky podmíněn a spolu s potřebnými změnami tvoří pro žáky základní odrazový můstek do jejich osobního i profesního života. Žáci si tento obsah osvojují především prostřednictvím styku s učitelem. Tuto sociální interakci nazýváme didaktickým procesem, který spojuje dvě hlavní složky, jež definují didaktiku, a to jest vyučování (učitel) a učení (žák).

3.1 Didaktické zásady a metody při výuce vyjmenovaných slov

Zormanová (2014, s. 63–66) popisuje didaktické zásady jako soubor doporučení, jež vznikl na základě pedagogického působení jednotlivých učitelů, kteří ve své praxi pozorovali efektivitu zvolených postupů ve výchovně vzdělávacím procesu. Zormanová uvádí výčet těchto zásad, ze kterých vyplývají doporučení pro práci s žáky (viz níže).

1. zásada uvědomělosti a aktivity
2. zásada komplexního rozvoje žáka
3. zásada vědeckosti
4. zásada spojení teorie s praxí
5. zásada přiměřenosti
6. zásada individuálního přístupu
7. zásada emocionálnosti
8. zásada trvalosti
9. zásada názornosti
10. zásada soustavnosti
11. zásada zpětné vazby

Autorka práce by ráda vyzdvihla zásady, které se, dle jejího uvážení, nejvíce promítají do učiva vyjmenovaných slov. Mimo přidružené obecné pedagogické působení jakým je komplexní rozvoj žáka, individuální přístup nebo zpětná vazba, jsou pro výuku vyjmenovaných slov podstatné zásady názornosti (spojení s vizuálním materiálem), zásada spojení teorie s praxí (význam slov a jejich použití), zásada přiměřenosti (zde úzce spojena s individuálním přístupem a možnostmi žáka) a zásada uvědomělosti a aktivity, jelikož je učivo vyjmenovaných slov pro žáky mnohdy náročné, je důležité, aby si je učitel různými aktivizačními metodami získal.

Didaktické zásady spjaté přímo s učivem vyjmenovaných slov uvedl Jelínek in Brabcová (1990, s 98). Z těchto doporučení by měli pedagogové při výuce vycházet.

1. Vycházíme z celých řad vyjmenovaných slov (při pamětním zvládnutí i při procvičování).
2. Pravopis vyjmenovaných a příbuzných slov se cvičíme současně.
3. Současně cvičíme slova s y-ý / i-i, žákům tak předkládáme určitý problém (lépe si zafixují grafickou podobu slov).
4. Nepravá homonyma cvičíme nejdříve ve dvojicích, neboť vynikne významový rozdíl slov.
5. Ve 3. ročníku osvojujeme především algoritmus.
6. Ve 4. ročníku uvádíme více příbuzných slov a procvičujeme je.
7. Výuka končí v 5. ročníku.
8. Těžiště výcviku musíme vidět v souhrnných cvičeních.
9. Při hodnocení myslíme na to, že se žáci stále ještě pravopis vyjmenovaných slov učí.
10. Vzhledem k charakteru učiva hrozí nebezpečí stereotypnosti (zejména při úplném odůvodňování), proto dbáme na vhodné aktivizující formy práce – např. střídání ústního a písemného procvičování, skupinové a individuální formy práce, soutěživé formy práce za pomoci kartiček, práce s textem apod.

Tyto zásady autorka hodnotí vzhledem ke své pedagogické praxi za stále platné a používané. Domnívá se, že je důležité vyjmenovaná slova žákům uvést a vycházet z bodu 10., kdy jsou vhodné formy práce nezbytné a mohou žáky snáze provést tímto učivem.

Výše zmíněné zásady práce uvedl Jelínek v roce 1990, i když jsou dle autorky závěrečné práce stále platné, Hájková (2019, s. 87) nabízí aktualizovanější výčet zásad práce s žáky při výuce vyjmenovaných slov propojen se sémantickou stránkou této problematiky. Bod číslo 3 potom nejvíce koresponduje s tématem diplomové práce.

1. Žák si zapamatuje pravidlo, že ve vyjmenovaných slovech a slovech s nimi příbuzných píšeme uvnitř slova po pravopisně obojetné souhlásce ypsilon. (Předpokládáme, že žák identifikuje pravopisně obojetné souhlásky.)
2. Žák pamětně zvládne jednu řadu vyjmenovaných slov. (Nejčastěji se začíná řadou po B.)
3. Žák prokazatelně rozumí významům jednotlivých lexémů v pamětně osvojené řadě.
4. Žák posoudí, zda právě sledované slovo obsahuje/neobsahuje pravopisně obojetnou souhlásku, po níž je třeba zapsat y,ý/i,í.
5. Žák posoudí, zda právě sledované slovo je, nebo není součástí zapamatované řady.
6. V případě, že sledované slovo není součástí řady, žák rozhodne, zda jde/nejde o slovo příbuzné s konkrétním vyjmenovaným slovem v řadě.
7. Na základě zjištěných informací žák sledované slovo správně napíše a pravopis odůvodní.
8. Žák pamětně zvládne další řadu vyjmenovaných slov a postup se opakuje.

Bod 3 je dále ještě rozveden doplňujícím komentářem: „Pokud jedinec chybuje v třetím kroku, nezvládnutá sémantika lexému často podmíní i chybu v kroku šestém – jedinec nevyhodnotí sledované slovo správně jako derivát vyjmenovaného slova“ (Hájková, 2019, s. 87). Z tohoto dodatku vyplývá důležitost pochopení významu slov, jelikož může také ovlivnit správnost vyhodnocení pravopisného jevu.

Hájková (2019) také uvádí zajímavou metodu vztaženou k výuce vyjmenovaných slov, kterou nazývá slovotvorným (sémantickým) hnízdem. Metoda je vhodná pro rozšíření slovní zásoby dětí a může žákům pomoci propojit vyjmenovaná slova s jejich příslušnými lexémy. Princip metody spočívá ve výběru textů, ve kterých žáci vyhledávají slova základová i jejich různé tvary. Slova jsou žáky vyhledávána a velký přínos zde má jejich umístění přímo v kontextu. Následně je žáci zapisují do slovotvorných hnízd. Poté mohou vymýšlet další tvary, která by do daného hnízda patřila. Společně s učitelem všechna slova okomentují, a to z hlediska pravopisné i sémantické stránky. Dále jsou z každého hnízda vybráni „reprezentanti“, což jsou většinou slova základová. Z předchozího procesu můžeme usoudit, že si žáci základové slovo snáze zapamatují, jelikož s ním již manipulovali. Ze všech reprezentantů můžeme sestavit řadu, která je totožná s řadou vyjmenovaných slov. Hájková celý návrh metody ukončuje takto: „Řada vyjmenovaných slov tak není východiskem k danému celku učiva, ale jeho završením. Edukační úspěch ovšem nebude měřen vytvořením takové řady, ale ortografickým zápisem sledovaných lexémů a jejich derivátů.“ (Hájková 2019, s. 89)

Autorka práce se s touto metodou ztotožňuje a domnívá se, že by ji uvítali při vyvození vyjmenovaných slov žáci i rodiče. Uvedení vyjmenovaných slov je důležité, žáky by mělo zaujmout a případně v nich podnítit zájem o český jazyk.

3.2 Výukové materiály

Současné platné kurikulární dokumenty dávají pedagogům možnost volit si didaktické materiály, s jejichž pomocí naplňují očekávané výstupy výchovně-vzdělávacího procesu. Pokud učitelé zvolí učebnice, dnešní trh jim nabízí nepřehledné množství možností výběru. Různá nakladatelství a autoři učebnic potom mohou uvádět odlišný výčet vyjmenovaných slov v jejich řadách, jelikož není nikde stanoven jako přesný a neměnný.

Ve školské praxi je žákům předkládáno velké množství učebních materiálů. Vzhledem k tomu, že je u učiva vyjmenovaných slov velké riziko stereotypnosti (viz bod 10 v kap. 3.1), učitelé se snaží, aby byly didaktické prostředky variabilní. Spolu se zásadou názornosti jsou používány vizuální materiály (obrázky, pexeso, kartičky, videa), dále pedagogové vytvářejí metodické (pracovní) listy, které mohou výuku oživit a děti bavit. Z hlediska procvičování jsou využívány různé brožury či interaktivní tabule.

Standardně učitelé využívají ve výuce především učebnice, které jim poskytují oporu v obsahu učiva a přispívají k plnění učebních plánů. V učivu vyjmenovaných slov se ale jednotlivé učebnice mohou lišit, hlavně tedy ve výběru slov do jednotlivých řad. To je zapříčiněno tím, že v Pravidlech českého pravopisu nalezneme upravený výčet základních slov, ve kterých se po obojetné souhlásce píše *y/ý*. Zkrácené pevně stanovené řady víceméně neexistují.

V následující tabulce se budeme věnovat řadám vyjmenovaných slov ve třech vybraných učebnicích pro 3. ročník od nakladatelství SPN, Fraus a Nová škola. Autorka práce zvolila tyto učebnice kvůli jejich častému použití na 1. stupních ZŠ, jak zjistila díky její pedagogické praxi v průřezu celého studia.

Nakladatelství SPN – Český jazyk pro 3. ročník ZŠ (2008)

Tabulka 4: Řady vyjmenovaných slov – nakladatelství SPN

obojetná souhláska	řady vyjmenovaných slov
B	být – bydlet – obyvatel – byt; příbytek – nábytek – dobytek; obyčej – bystrý – bylina; kobyla – býk; Přibyslav
L	slyšet – mlýn – blýskat se; polykat – plynout – plýtvat; vzlykat – lysý – lýtko; lýko – lyže – pelyněk; plyš
M	my – mýt – mýlit se; hmyz – myš – hlemýžď; mýto – mýtit – zamykat – smýkat; dmýchat – chmýří – nachomýtnou se; Litomyšl
P	pýcha – pytel – pysk; netopýr – slepýš – pyl; kopyto – klopýtat – třpytit se; zpytovat – pykat – pýr; pýřit se – čepýřit se
S	syn – sytý – sýr; syrový – sychravý – usychat; sýkora – sýček – sysel; syčet – sypat
V	vy – vysoký – výt; výskat – zvykat – žvýkat; vydra – výr – vyžle; povyk – výheň a slova s předponou vy-, vý-
Z	brzy – jazyk – nazývat ; Ruzyně

Tabulka 5: Řady vyjmenovaných slov – nakladatelství Fraus

obojetná souhláska	řady vyjmenovaných slov
B	být, bydlit , obyvatel, byt, příbytek, nábytek, dobytek, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, Příbyslav
L	slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, vzlykat, lysý, lýtko, lýko, lyže, pelyněk, plyš
M	my, mýt, myslit , mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, mýtit, zamykat, smýkat, dmýchat, chmýří, nachomýtnou se, Litomyšl
P	pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýřit se, čepýřit se
S	syn, sytý, sýr, syrový, sychravý, usychat, sýkora, sýček, sysel, syčet, sypat
V	vy, vysoký, výt, výskat, zvykat, žvýkat, vydra, výr, vyžle, povyk, výheň, slova s předponou vy-, vý-
Z	brzy, jazyk, nazývat se , Ruzyně

Tabulka 6: Řady vyjmenovaných slov – nakladatelství Nová škola

obojetná souhláska	B	L	M	P	S	V	Z
řady vyjmenovaných slov	být bydlit/bydlet obyvatel byt příbytek nábytek dobytek obyčej bystrý bylina kobyla býk Příbyslav	slyšet mlýn blýskat se polykat plynout plýtvat vzlykat lysý lýtko lýko lyže pelyněk plyš	my mýt myslit/myslet mýlit se hmyz myš hlemýžď mýtit zamykat smýkat dmýchat chmýří nachomýtnou se Litomyšl	pýcha pytel pysk netopýr slepýš pyl kopyto klopýtat třpytit se zpytovat pykat pýr pýřit se čepýřit se	syn sytý sýr syrový sychravý usychat sýkora sýček sysel syčet sypat	vy vysoký výt výskat zvykat žvýkat vydra výr vyžle povyk výheň slova s předponami vy-, vý-	brzy jazyk nazývat se Ruzyně

Souhrnně je možné konstatovat, že jsou v těchto třech vybraných učebnicích řady vyjmenovaných slov téměř totožné. Důležité je zde ale slovo téměř, jelikož se v drobných odchylkách výčet slov liší. Tyto rozdíly jsou ve výše přiložených přehledech zvýrazněny. Obecně je nutno uvést, že učebnice nakladatelství SPN, jako jediná z výše zvolených, uvádí výrazy se zřetelem na jejich rytmické uspořádání. Tomu napovídají středníky a pomlčky, které „vyňatá“ slova rozdělují do rytmických skupin. Učebnice od nakladatelství Nová škola zase

neuvádí řady v rádcích, ale najdeme je zde seřazeny ve sloupečcích, stejně jako ve výše přiložené tabulce. Autorka také v této učební pomůcce nenalezla souhrnný přehled vyjmenovaných slov, což je jen okrajová, doplňující poznámka.

Řady vyjmenovaných slov po L, P, S jsou u všech výše zmíněných učebnic stejné. Vyjmenovaná slova po V se liší pouze ve formulaci *slova s předponou vy-, vý-* a Nová škola uvádí *slova s předponami vy-, vý-*. V řadě po obojetné souhlásce nalezneme odlišnosti u slovesa *bydlit*. SPN uvádí výraz ve formě *bydlet*, Fraus ve tvaru *bydlit* a Nová škola zaznamenává oba deriváty toho verba. Obdobný případ můžeme vidět i u vyjmenovaných slov po M, a to konkrétně u výrazu *myslit*. SPN toto slovo v řadě neuvádějí vůbec, Fraus zařadil tvar *myslit* a Nová škola opět nabízí dětem obě možnosti, tedy *myslit* i *myslet*. Z hlediska tvaru slova se můžeme pozastavit ještě u vyjmenovaných slov po Z, kde SPN uvádí verbu *nazývat* a obě další nakladatelství zvolila zvrtný tvar *nazývat se*. Ve výčtu slov po obojetné souhlásce M nalezneme ještě navíc výraz *mýto*, tak jak jej uvádí nakladatelství SPN.

Autorka závěrečně práce by ještě ráda zmínila důraz na homofonní výrazy a vysvětlení sémantického významu slov ve vybraných učebnicích, kterých si během studia řad vyjmenovaných slov povšimla. Nejméně se homofonními dvojicemi slov zabývá učebnice od nakladatelství SPN. Jsou zde uvedeny jen malé počty možných sluchových shod a hledisko významu je zde rozpracováno jen okrajově. Nakladatelství Fraus oproti tomu uvádí již velice uspokojivý počet homofonní dvojic u každé z obojetných souhlásek. Důraz na význam i na zapojení slov do kontextu věty zde autoři kladou již méně. Autorka z tohoto pohledu problematiky nejlépe hodnotí knihu od nakladatelství Nová škola, kde je obdobně jako u učebnic Fraus uveden velký počet sluchově shodných výrazů, a také zde nalezneme aktivity či cvičení na popis a vysvětlení významu slov. Zároveň ale žáci již při prvním kontaktu s řadou vyjmenovaných slov zařazují každé z nich do kontextu předpřipravené věty. Autorka práce toto uvedení vyjmenovaných slov považuje za velmi vhodné z hlediska komplexního rozvoje žáka v učivu a povědomí o českém jazyce.

4 Rozvoj myšlení u žáků 1. stupně ZŠ

V této kapitole si přiblížíme vývojové determinanty žáka mladšího školního věku. Konkrétněji se zaměříme se na rozvoj myšlení, paměti a osvojování jazyka v možných souvislostech.

Vygotskij (2004) ve své práci zaměřené na psychologii myšlení a řeči zdůrazňuje nutnost pohledu na tyto dva znaky jedince jako na komplexní proces, který je v průběhu života vyvíjen a zdokonalován. Je nepochybné, že obsah řeči je naším osobitým projevem a je formulován právě na základě myšlenek, které vznikají díky funkci vědomí člověka.

Myšlení

„Rozvoj myšlení mladších školáků se projeví především používáním takové strategie uvažování, která se řídí základními zákony logiky a respektuje vlastnosti poznávané reality, ať už v její aktuální podobě nebo na úrovni zafixované zkušenosti“ (Vágnerová 2012, s. 266). Vágnerová dále vysvětluje, že posun v procesu myšlenkových operací nastává, když dítě přestane být ovlivňováno aktuálními stavy, fantazií a překoná období egocentrismu. Poté je připraveno otevřít svou mysl novým vědomostech a zkušenostem. Myšlení je v tomto věku úzce vázáno na realitu a na osobní prožitek v oblasti skutečného světa, z něhož žák také vychází. Proto je důležité ve výchovně-vzdělávacím procesu vždy vycházet z vlastní zkušenosti žáků a modifikovat co nejvíce učiva do kontextu s realitou.

Jean Piaget, jeden z nejvýznamnějších vývojových psychologů, pozoruje v období mladšího školního věku, tedy od 6. a 7. roku do 11–12 let, změnu v kognitivních procesech, kterou nazývá etapou konkrétních operací (Langmeier 2006, s. 127). Langmeier (2006) poznamenává, že dítě je v tomto stádiu schopno transformovat mysl a vnímat více procesů současně. To znamená, že školák může chápat identitu (zachování stavu), reverzibilitu (vratnost různých proměn) a také spojení různých myšlenkových procesů (posouzení výšky i šířky).

Vágnerová (2002) uvádí některé typické znaky konkrétního myšlení. V první řadě je to decentrace, kdy dítě dokáže posuzovat skutečnost z více hledisek, rozvíjí se schopnost vnímání různých souvislostí a vztahů mezi nimi. Třídění je schopnost, díky které si žák utváří pojmy a dokáže různé objekty klasifikovat a selektovat. Zároveň je žák také schopen objekty řadit. Dále se rozvíjí proces konzervace, kdy žák pochopí, že objekty mají určité znaky a rysy, které se nemění. Je zde zařazena i již výše zmíněná reverzibilita.

Paměť

Dle Vágnerové (2012) jsou mezi 6–12 lety paměťové funkce intenzivně rozvíjeny. Vývoj této kognitivní složky, jež je předpokladem k učení, se mimo zrání jedince stimuluje díky požadavkům vzdělávání. Ve školním prostředí dochází k navýšení kapacity paměti, zrychluje se schopnost zpracování informací a dítě si osvojuje i paměťové strategie. Pokud dítě pracuje se známým materiálem v přirozeném prostředí a ve známé situaci, která dítě nezate-

žuje svým obsahem, učí se těmto druhům paměťových strategií: opakování, uspořádání informací a vybavování. Tyto dovednosti poté usnadňují jedinci zapamatování a uchování informací.

Pro pedagogy 1. stupně základní školy je důležité, aby měli povědomí o úrovni pamětních schopností svých žáků a nekladli na ně příliš vysoké či naopak nízké nároky. Vzhledem k věkovému zaměření školáku zde uvedeme dvě skupiny, jak je uvádí Vágnerová (2002 s. 86):

1. Začínající školáci (6–8let)

V tomto období dětská paměť funguje z velké části mechanicky. Žák si nejlépe vštípí do paměti názorné, nápadné a atraktivní informace. Efekt je ještě umocněn, když jsou žákovi tyto informace osobně blízké. Používají pouze pamětní strategii opakování, a to tehdy když dané skutečnosti opět vidí nebo slyší. Vybavit si jevy z paměti ještě nejsou schopni.

2. Žáci středního školního věku (9–11 let)

U jedinců v tomto věku se zpřesňuje diferenciací podstatných a nepodstatných informací. Tato schopnost se projevuje při selekci důležitosti sdělení v jednotlivých předmětech. Spolu s rozvojem myšlení tvoří zapamatování skvělou interakci pro pochopení velkého množství informací. Lze tedy konstatovat, že pokud žák látce rozumí, snadněji si ji zapamatuje. Mechanické učení u žáků středního školního věku ustupuje do pozadí a začíná se rozvíjet strategie vybavování. Rozvoji tomuto procesu výrazně napomáhají různé asociace. V praxi může žákovi pomoci i prosté napovídání, jež působí jako prvotní podnět pro vybavení skutečnosti. V tomto období nesmí pedagog zapomenout na důležitost dobře položené otázky, jelikož by měl žák s jistotou vědět, co se od něj vyžaduje.

Vágnerová (2002) uvádí ještě jeden zajímavý pojem, který se váže k tématu diplomové práce. Je jím jedna ze složek dlouhodobé paměti, a to tzv. sémantická paměť, která se uplatňuje při učení a reprodukci naučeného napříč všemi předměty. Tento druh paměti je ve školním prostředí nezbytný, jelikož tvoří základní kámen pro osvojení složitější látky. Bezpochyby je nutné zmínit, že sémantická paměť není ekvivalentem pro všechny jedince, ale je vysoce podmíněna sociokulturním prostředím každého z nás.

Řeč a jazyk

Langmeier (2006) uvádí, že se na začátku školního věku výrazně vyvíjí řeč, která podmiňuje úspěšné školní učení, podporuje pamatování a usnadňuje pochopení světa. Výrazně se rozvíjí slovní zásoba, délka a složitost vět, větná stavba a užití gramatických pravidel pod markantním vlivem učení v instituci základní školy. Dále je zdůrazněno propojení vývoje řeči s nárůstem kvantitativních i kvalitativních složek paměti.

Důležitost řeči a její vliv na úspěšné prožití školní docházky žáka zdůrazňuje Vágnerová následovně. „Úspěšnost ve škole závisí ve značné míře také na jazykových kompetencích, tzn. na schopnosti žáka rozumět mluvenému i psanému slovu a na kvalitě verbálního vyjádření. Řeč je hlavním prostředkem výuky. Pokud dítě nemá dostatečné jazykové kompetence, nelze očekávat dobrý výkon ve většině vyučovacích předmětů“ (Vágnerová 2002, s. 107).

Dále dle Vágnerové (2002) dělíme řeč do několika složek. Vzhledem k tématu diplomové práce se více zaměříme na složku sémantickou, která obsahuje rozsah a kvalitu slovní zásoby (lexikální diferenciaci, aktivní i pasivní slovník). Sémantická diferenciaci je závislá na funkci několika oblastí mozku. Z hlediska sémantiky se nejvíce zapojují levostranné čelní a spánkové mozkové kůry a také Brocovo centrum. Zároveň jsou psaná slova zpracovávána a vyhodnocována jinou oblastí mozku než slova slyšená. Pro sémantickou paměť, díky které jsem schopni zpracovat sémantický podnět, je nejvíce podstatná funkce levostranných čelních laloků.

S ohledem na reálný život potom mladší žáci vyhodnocují význam převážně ve vztahu k něčemu konkrétnímu pomocí popisu vnějších znaků, a také si při znalosti významu pomáhají spojením s aktivitou, která se k danému pojmu váže. Starší školák poté již dovede odvodit význam slova, pokud je zasazené v kontextu. Vágnerová dále podtrhuje propojení sémantické stránky jazyka se schopností myšlení. „Porozumění novým slovům usnadňují logické operace, protože jde velmi často o pojmy, které přesahují možnosti vlastních zkušeností. To by platilo především ve vztahu k abstraktním pojmům nebo cizím slovům“ (Vágnerová, 2002, s. 110).

Čechová (1998) zmiňuje vhodnost nauky u významu a tvoření slov, jelikož podporuje rozvoj a rozumových schopností žáků. Zdůrazňuje důležitost sdělní žákům, že slova označují pojem a k jejich vzniku došlo složitými intelektuálními procesy (analýzou, tříděním, srovnáním apod.). Na příkladu pro žáky 1. stupně je tento požadavek možný takto: „Na základě pozorování různých rostlin vyčlenili naši předkové tu rostlinu, jejíž plody jsou jablka, a označili ji slovem jablko. Pro pojmenování rostliny použili koncovku -oň, čímž ji zařadili mezi rostliny podobného typu, jako je broskvoň, slivoň apod. (Čechová 1998, s. 55).

Bloom (2015 s. 29) se zabývá procesem, kterým se děti učí významu slov, a uvádí, že význam slova znamená mít:

1. určitou mentální reprezentaci (tzn. určitý pojem)
2. která je spojena s určitou formou

Bloom toto pojetí vysvětluje na příkladu, kdy dítě zamění význam slov kočka a pes. Tento stav nemusí znamenat, že dítě neví, co znamená kočka a co znamená pes, ale pouze je propojilo se špatnými formami. Oproti tomu není divu, že dítě nezná slovo pojištění, jelikož pojem mu v kontextu formy není vůbec znám.

Autorka práce učinila závěr, že pokud dítě nezná slovo a pojem s ním spojený nedokáže ho zasadit do kontextu. Zároveň je potom pro dítě obtížné popsat význam, pokud slovo nemá propojené s kontextem. Toto vyjádření činí ze spojení významu a kontextu neoddelitelnou dvojici.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Metodologie práce

5.1 Cíle, výzkumné otázky a předpoklady

Cílem praktické části práce je zaměřit se na pochopení sémantického obsahu jednotlivých slov žáky a na jejich dovednost správně je použít v kontextu věty. Tento záměr je realizován prostřednictvím výzkumného šetření, jež bylo prováděno pomocí dotazníků a pracovních listů. Na základně hlavního cíle byly stanoveny dílčí cíle a výzkumné otázky, jejichž znění lze také nalézt v kapitole 1.1, a které zde představíme podrobněji.

Dílčí cíle v kontextu výzkumných otázek a předpokladů

Dílčí cíl č. 1: Zjistit, která vyjmenovaná slova, považují pedagogové za nejvíce obtížná z hlediska pochopení jejich obsahu žáky.

Prvotním krokem pro zahájení celé tvorby diplomové práce, byl bezpochyby výběr výrazů z řad vyjmenovaných slov. Ústav pro jazyk český (ÚJČ, 2021) uvádí, že se mohou řady slov i pořadí výrazů v dané řadě v různých publikacích lišit. To se týká i učebnic na prvních stupních základních škol běžně používaných. Vzhledem k různorodosti pojetí skupin vyjmenovaných slov bylo zapotřebí stanovit nějaký model řady vyjmenovaných slov, který bude v dotaznících pevnou složkou, ale také dát pedagogům prostor pro případné doplnění dalších výrazů. Řady vyjmenovaných slov byly sestaveny po úvaze autorky práce z učebnic pro 3. ročník nakladatelství Fraus a SPN a studií řad vyjmenovaných slov dostupných na Internetové jazykové příručce, kterou poskytuje Ústav pro jazyk český. Cíl bude naplněn prostřednictvím vyhodnocení dotazníků získaných od učitelů 1. stupně na vybraných školách. Z dílčího cíle následně vyplynula **výzkumná otázka č. 1:** *Jaká slova z řad vyjmenovaných slov považují učitelé 1. stupně ZŠ pro děti za obtížná?* Pro naplnění této výzkumné otázky, autorka zvolila již výše zmíněnou metodu dotazníku.

Dílčí cíl č. 2: Zjistit, zda žáci chápou obsah vyjmenovaných slov, a jak je dokáží aplikovat do kontextu věty.

Tento dílčí cíl pramení z úvah a praktických zkušeností autorky, které získala za dobu své pedagogické praxe v rámci studia i mimo něj. Jelikož se moderní technologie stále více rozvíjejí a doba se mění, je otázkou, zda žáci 3.–5. ročníků, rozumí slovům jako pýřit se, smýkat nebo nachomýtnout se. Pokud se zaměříme na rozšířenější výrazy, které spadají do skupin vyjmenovaných slov, mohli bychom se ptát například na slova pyj, sumýš nebo slynout. Tyto otázky společně s **výzkumnou otázkou č. 2:** *Zvládají žáci popsat význam vyjmenovaných slov?* mají kořeny hlavně v neaktuálnosti těchto výrazů v běžné mluvě. Hradilová (2018) se ve svém projektu nazvaném: *K prezentaci vyjmenovaných slov v některých učebnicích českého jazyka*, zabývá požadavky na žáky v souvislosti s pedagogickými zásadami, hlavně tedy zásadou přiměřenosti a soustavnosti. „Nepřiměřenost slov spatřujeme zejména v jejich specializovanosti, tedy v omezení jejich použitelnosti na oborovou komunikaci (babyka, vlys, sumýš, pyj, pýr, vyza) nebo na komunikaci stylově, časově či jinak příznakovou

(slynout, smýkat, pýřit se, vyžle). Jen stěží pak může být naplněna zásada aktivnosti a praktické uplatnitelnosti učiva v reálných a opět žákově věku, schopnostem a dovednostem přiměřených komunikačních situacích“ (Hradilová 2018, s. 137).

Znát obsahovou stránku slov je důležité, vždyť vlastně díky významu slov jsme schopni pojmenovávat věci a děje kolem sebe. Pokud chápeme, co dané slovo znamená, musíme ho ještě správně použít ve větě, abychom tak umocnili sdělení, které chceme předat. K této části cíle se vztahuje **výzkumná otázka č. 3: Zvládají žáci použít ve větě vyjmenovaná slova významově správně?**

Dílčí cíl č. 3: Formulovat závěry a navrhnout doporučení pro praxi.

Následující dílčí cíl bude splněn formulacemi závěrů na konci diplomové práce a bude zahrnovat vyhodnocení všech získaných dat, která z výzkumného šetření vyvstanou.

Předpoklady pro výzkum

Pro maximální efektivitu celé výzkumné práce byly stanoveny tyto předpoklady:

Výzkumný předpoklad č. 1: Předpokládám, že vzhledem k požadavkům uvedení významu slova a jeho následné aplikaci, budou žáci úspěšnější právě v použití vybraného vyjmenovaného slova ve větě. Usuzuji tak podle domněnky, že žák nemusí být schopen vysvětlit význam slova, ale na základě předchozích praktické zkušenosti s jazykem (např. slovo již slyšel zařazené v kontextu mluvy) může být schopný ho aplikovat i bez znalosti jeho významu.

Výzkumný předpoklad č. 2: Domnívám se, že dívky budou v určení sémantického obsahu vybraných vyjmenovaných slov dosahovat lepších výsledků než chlapci. Soudím tak na základě výzkumů mezinárodního šetření PISA a PIRLS, v jejichž výsledcích jsou dívky často úspěšnější než chlapci.

Výzkumný předpoklad č. 3: Očekávám, že budou mít žáci 4. a 5. ročníku prokazatelně lepší výsledky než žáci ročníku třetího. Důvodem by mohla být délka kontaktu s učivem vyjmenovaných slov.

Výzkumný předpoklad č. 4: Předpokládám, že největší obtíže budou mít žáci se slovy, která nejsou v běžné mluvě tolik používána (obyčej, dmýchat, pýřit se, čepýřit se, povyk, babyka atd.) a se slovy homofonními (výskat, pyl, slepýš atd.), které se jim mohou snadno splést.

5.2 Struktura praktické části práce

Na začátku praktické části práce jsou spolu s cíli práce a výzkumnými předpoklady zmíněny také aplikované výzkumné metody (viz kap. 5.3), výběr výzkumného vzorku, cílová skupina a její charakteristika (viz kap. 5.4). V kapitole metodologie vyhodnocování výzkumu (viz kap. 5.5) je uvedeno, jak byla vyhodnocována výzkumná data. Výzkumný materiál je představen v kapitole 6. Informace o realizaci empirického šetření si přiblížíme v kapitole 7.

Kapitola 8 je věnována výsledkům výzkumu a rozpracována do kapitol Klasifikace dle chápání významu slov žáky a dovednosti aplikace (viz kap. 8.1), Klasifikace dle pohlaví (viz kap. 8.2), Klasifikace dle ročníku (viz kap. 8.3), Klasifikace dle chybovosti (viz kap. 8.4), které vyplývají z výzkumných otázek a předpokladů pro výzkum. Dále je připojena kapitola která se zabývá vyjmenovanými slovy z hlediska rozdělení jejich obtížnosti podle předpokladu pedagogů (viz kap. 8.5). Kapitola Diskuze k jednotlivým vyjmenovaným slovům (viz kap 9) nám nabídne selekci odpovědí, které autorku svým způsobem nejvíce zaujaly. Dále zde budou v kontextu odborné literatury uvedeny výrazy, ve kterých žáci nejvíce chybovali. Na závěr se práce věnuje vyhodnocení výsledků a formulaci závěru (viz kap 10).

5.3 Aplikované výzkumné metody

Dle Chrásky (2007, s. 11) můžeme definovat metodu jako postup, který vede k získání určitých poznatků. Takovýto způsob práce směřuje pomocí plánovitosti a strukturovanosti k dosažení vytyčeného cíle.

Pro naplnění dílčího cíle č. 1 (Zjistit, která vyjmenovaná slova, považují pedagogové za nejvíce obtížná z hlediska pochopení jejich obsahu žáky.) bylo očekávatelné, že autorka zvolí metodu dotazníku, který následně zanesla k vyplnění učitelům na 1. stupních vybraných základních škol.

K dosažení dílčího cíle č. 2 (Zjistit, zda žáci chápou obsah vyjmenovaných slov a jak je dokáží aplikovat do kontextu věty.) a dílčího cíle č. 3 (Formulace závěrů a navržení doporučení do praxe.) byly vytvořeny pracovní listy, které autorka následně zadala respondentům empirického šetření a poté je analyzovala.

5.3.1 Dotazník

Dotazník je jednou z důležitých metod použitých v diplomové práci. Skutil (2011, s. 80) uvádí, že prostřednictvím dotazníku získáváme určitá data o respondentovi, ale zároveň zjišťujeme, jaké jsou jeho postoje a názory, které směřují k dané problematice.

Použitím metody dotazníku bylo zkoumáno, která konkrétní vyjmenovaná slova učitelé považují za nejvíce problematická z hlediska osvojování jejich sémantického obsahu žáky, tj. selekce určitých vyjmenovaných slov z jejich řad. Dotazník byl vyplňován učiteli 1. stupně ZŠ na vybraných základních školách a následně vyhodnocen. Dotazník autorka získala vyplněný od 21 pedagogů. Všemi respondenty byly ženy s pedagogickou praxí v rozmezí od 1,5 roku do 40 let.

5.3.2 Obsahová analýza/ analýza dokumentů

Podstatnou metodou této práce je i obsahová analýza. Dle Skutíla (2011, s. 96) lze obsahovou analýzu chápat jako výzkumnou techniku, která s ohledem na kvalitativní výzkum vede ke zjištění pravdivých, či nepravdivých informací poskytnutých autorem textu. Pokud zvolíme jako jednotku analýzy slovo nebo symbol, umožní nám tato metoda provést kategorizaci, kterou lze následně zaměřit na úroveň čistě sémantickou.

Pro tuto práci byly vybrány ze širokého spektra textů, na které obsahovou analýzu cílíme, písemné úkoly žáků. Konkrétněji v našem případě již výše zmíněné pracovní listy. Cílem této metody je získání interpretace žáků 3., 4., a 5. ročníku s ohledem na význam vybraných vyjmenovaných slov a na jejich použití ve větě. Pracovní listy byly vytvořeny v pěti variantách po sedmi slovech. U každého z nich byl potom prostor pro odpověď na oba cílené požadavky.

5.4. Výběr výzkumného vzorku, charakteristika cílové skupiny

5.4.1 Výběr školy

Pro realizaci výzkumu autorka zvolila tři základní školy. Tyto instituce byly vybrány záměrně i kvůli místu svého působení. První škola se nachází na malém městě, které má přibližně 2500 obyvatel, a je to Základní T. G. Masaryka a mateřská škola Dolní Bousov. Instituce druhá, tedy Základní škola Mnichovo Hradiště, Studentská 895, je škola ze středně velkého města o počtu obyvatel nad 8500. Do třetice byla zvolena škola z města Liberec, které má přibližně 104 160 obyvatel, a z velkého množství škol zde působících byla vybrána Základní škola Aloisina výšina, Liberec. Na těchto školách bylo provedeno dotazníkové šetření cílené na pedagogy 1. stupně a následně i zadání pracovních listů u žáků 3., 4., a 5. ročníků.

5.4.2 Výběr respondentů

Cílovou skupinou jsou v našem případě tedy žáci 3., 4., a 5. ročníků vybraných základních škol.¹ Charakterizovat lze respondenty podle ročníků, společným věkem, školou a úrovní znalosti učiva vyjmenovaných slov ovlivněnou časovým horizontem. Dále můžeme cílovou skupinu rozdělit a hledat závěry podle genderové příslušnosti.

Pro dotazníkové šetření ohledně výběru kritických vyjmenovaných slov jsou potom cílovou skupinou pedagogové 1. stupně vybraných základních škol. Zde můžeme dále separovat respondenty podle délky jejich praxe a pohlaví.

¹ Základní T. G. Masaryka a mateřská škola Dolní Bousov
Základní škola Mnichovo Hradiště, Studentská 895
Základní škola Aloisina výšina, Liberec

5.5 Metodologie zpracování výzkumu

Výzkumného šetření se celkově zúčastnilo 494 žáků 3., 4., a 5. ročníků vybraných základních škol. Pro vyhodnocení pracovních listů byla stanovena tří bodová škála: správně (S), částečně správně (ČS), nesprávně (N). Mimo tuto škálu stálo označení číslicí 0 – neodpověděl/a. Výsledky byly zapsány do tabulek v programu Microsoft Office Excel, který umožňuje zvolení daných kritérií a sestavení grafů. Ze zkušenosti z pilotního šetření (viz kapitola 7.1 a kap. 10.1) si autorka více rozepsala možnosti správně a částečně správně. Za správnou odpověď bylo považováno, pokud žáci uvedli synonymum (PLYNOU = ubíhat) či jiné slovo, které vystihuje význam (VÝT = zvuk). Pro označení částečně správně potom bylo uznáno, když dítě uvedlo nějaký příklad (SMÝKAT = auto). V tomto případě dítě ví, že je slovo smýkat nebo smyk spojeno s dopravním prostředkem, ale není schopno plně popsat jeho význam.

Během procesu vyhodnocení výzkumných dat jsme dospěli k závěru, že bude vhodné sloučit skupinu odpovědí nesprávně (N) a neodpověděl (0), jelikož výstup těchto dvou měřítek je totožný. Žák slovo nezná, nerozumí mu, neumí ho pospat a zároveň ho ani nedovede užít ve větě.

Dílčí hlediska výzkumné práce jsou cílena buď na správnost či chybovost, tzn. že částečně správné odpovědi nejsou pro empirické šetření stěžejní skupinou, ale tvoří část, z které lze získat zajímavé informace, jež dokreslují hlavní tezi diplomové práce.

6 Výzkumný materiál

6.1 Dotazník pro pedagogy

Prvním krokem pro realizaci výzkumu bylo vytvoření dotazníku pro pedagogy. V úvodu dotazníku našli učitelé krátké představení autorky a sdělení, k čemu bude dotazník sloužit. Následuje označení příslušného pohlaví a odpověď na otázku, jak dlouhá je pedagogická praxe učitele. Dále autorka prosí dotazované, aby z vypsaných řad jednotlivých vyjmenovaných slov zakroužkovali slova, u kterých mohou mít v současné době děti obtíže s pochopením jejich obsahu. Pod výčet slov byla připojena ještě prázdná linka u každé z řad pro případné doplnění problematických slov příbuzných. Na konci dotazníku na učitele čekaly ještě dvě otázky, na které mohli odpovědět. První se zajímala, zda pedagogie napadá ještě nějaké slovo, které z řad vyjmenovaných slov již vypadlo a žáci by mohli mít problém s jeho významem. Druhá se ptala, zda by učitelé zařadili do řad vyjmenovaných slov ještě nějaká další.

DOTAZNÍK	
Vážená pani učitelko / vážený pane učiteli, jmenuji se Anna Urbanová a jsem studentkou oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci. Prosim Vás o vyplnění krátkého dotazníku, který bude sloužit jako podkladový materiál pro moji diplomovou práci, zaměřenou na chápání obsahu některých vyjmenovaných slov.	
Pohlaví:	žena muž
Jak dlouhá je Vaše praxe ve 3. – 5. třídách? (uveďte v letech)	
<hr/>	
<i>Prosim, zakroužkujte z řad vyjmenovaných slov ta, u kterých mohou mít současné děti obtíže s pochopením obsahu. Pokud obtíže dělá některé slovo příbuzné, prosím, napište je na linku pod vyjmenovanými slovy.</i>	
Vyjmenovaná slova po B: být - bydlet - obyvatel - byt - přibyt - nábytek - dobytek - obyčej - bystrý - bylina - kobyla - býk - babyka	
<hr/>	
Vyjmenovaná slova po L: slyšet - mlýn - blýskat se - polykat - plynout - plýtvat - vzlykat - lysý - lýtko - lýko - lyže - pelyňek - plyš	
<hr/>	
Vyjmenovaná slova po M: my - mýt - myslit - mylit se - hmyz - myš - hlemýžď - mýtit - zamykat - smýkat - dmýchat - chmyří nachomýtnout se - Litomyšl	
<hr/>	
Vyjmenovaná slova po P: pýcha - pytel - pysk - netopýr - slepýš - pyl - kopyto - klopýtat - třpytit se - zpytovat - pykat - pýr - pýřit se čepýřit se	
<hr/>	
Vyjmenovaná slova po S: syn - sytý - sýr - syrový - sychravý - usychat - sýkora - sysel - sýček - syčet - sypat	
<hr/>	
Vyjmenovaná slova po V: vy - vysoký - výt - výskat - zvykat - žvýkat - vydra - výr - povyk - výheň - slova s předponou vy, vý	
<hr/>	
Vyjmenovaná slova po Z: brzy - jazyk - nazývat - Ruzyně	
<hr/>	
Pokud Vás napadá nějaké slovo, které z řad vyjmenovaných slov již vypadlo a děti by mohly mít problém s jeho významem, prosím, napište je zde:	
<hr/>	
Zařadil/a byste do řad vyjmenovaných slov nějaké další slovo/a? Prosim, napište je.	
<hr/>	
Děkuji za Váš čas a ochotu.	
	

Obrázek 4: Dotazník pro učitele

6.2 Průvodní dopis

Posledním materiálem, který bylo třeba zhotovit v počátku výzkumu, byl průvodní dopis pro zadávající učitele základních škol. V úvodu pedagogové opět našli krátké představení autorky, záměru výzkumné části diplomové práce a prosbu o spolupráci. V dalším kroku prosí autorka práce učitele o to, aby žáci vyplnili, do jaké třídy chodí, zakroužkovali své pohlaví a splnili zadání: Napiš, co dané slovo znamená a použij ho ve větě. k organizačním pokynům potom získali následující informace. Učitelé obdrželi pět typů pracovních listů (A–E) po sedmi slovech. Rozdání listů žákům probíhá náhodně a důležitá je kontrola, aby žáci ve stejné lavici neměli stejnou variantu pracovního listu. V případě nepochopení zadání mohou učitelé žákům uvést příklad:

VÝR = pták

Věta: Výr žije v lese. NEBO V lese jsem slyšela houkat výra.

Žáci mohli v aplikaci slova do věty použít i jiný tvar daného slova. Poslední informací je přibližný časový limit na práci cca 20 minut.

Vážená paní učitelko / vážený pane učiteli,

jmenuji se Anna Urbanová a jsem studentkou oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

Ráda bych Vás toutou cestou požádala o pomoc při realizaci výzkumné části mé diplomové práce, která se zabývá chápáním významu jednotlivých vyjmenovaných slov. Vaše pomoc spočívá v tom, že necháte Vaše žáky vyplnit tyto pracovní listy. Pokud budete mít zájem, ráda Vám po zpracování výsledků poskytnu zpětnou vazbu.

Prosím, aby děti vyplnily, do jaké chodí třídy.
Dále mají za úkol zakroužkovat své pohlaví.
A splnily zadání: Napiš, co dané slovo znamená a použij ho ve větě.
Celkem je pět typů pracovních listů po sedmi slovech.

K organizaci prosím:

1. Rozdat náhodně a zkontrolovat, že v lavici nemají děti stejnou verzi pracovního listu. (Ize lehce rozlišit podle barevného rámečku kolem obrázku pastelky - při černobílém tisku potom pomohou písmena A - E)
2. Ukázat žákům na příkladu slova výr, co znamená *použití daného slova ve větě*. (mohou použít slovo i v jiném tvaru)

Příklad řešení:
VÝR = pták
Věta: Výr žije v lese. NEBO V lese jsem slyšela houkat výra.

3. Časový limit testu je cca 20 minut.

Děkuji za Vaši pomoc a ochotu.

Urbanová

Obrázek 6: Průvodní dopis pro učitele

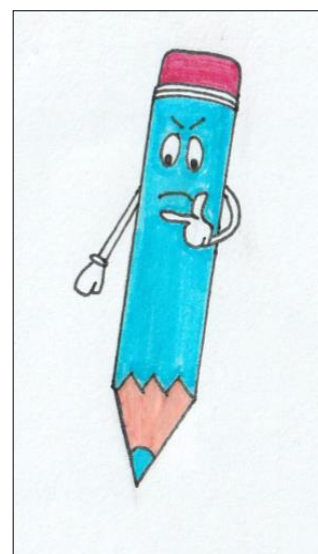
6.3 Pracovní listy pro žáky

Pro následnou obsahovou analýzu bylo nutné vytvořit pracovní listy, které vycházejí z již zmíněných dotazníků a prostudovaných článků zabývajících se problematikou obsahu vyjmenovaných slov. Výsledkem těchto zvolených kroků bylo vybrání 30 vyjmenovaných slov. Během tvorby pracovních listů byl po předchozí úvaze výběr slov rozšířen na 35 přidáním slov chmýří, pysk, povyk, slepýš, plyš.

Tabulka 7: Vybraná vyjmenovaná slova

obojetná souhláska	vybraná vyjmenovaná slova									
B	příbytek	obyčej	bylina	babyka						
L	blýskat se	plynout	plýtvat	lysý	lýko	pelyněk	plyš			
M	mýtit	smýkat	dmýchat	chmýří	nachomýtnout se					
P	pýcha	čepýřit se	slepýš	pýřit se	klopýtat	zpytovat	pykat	pysk	pyl	
S	sytý	syrový	sychravý	sypat						
V	výt	výskat	vyžle	povyk	výheň					
Z	nazývati									

Tato slova byla poté vesměs náhodně, jen s přihlédnutím na jejich rovnoměrné rozvrstvení, rozdělena do pěti skupin. Vzniklo nám tedy pět variant (A–E) pracovních listů po sedmi slovech v každém z nich. Jednotlivé výrazy byly vypsány velkými písmeny a hned za jejich grafickým záznamem žáci našli místo na zaznamenání významu (OBYČEJ = _____). Na dalším řádku potom měli za úkol zapsat větu, která bude obsahovat dané slovo. V pracovním listu bychom toto místo našli označeno jako:
Věta: _____ . Součástí pracovního listu byl i malý obrázek, kterým autorka chtěla žáky více motivovat k zamyšlení nad správnými odpověďmi.

Obrázek 7: Ukázka motivačního obrázku

Třída: _____
Zakroužkuj: Jsem holka Jsem kluk

Napiš, co dané slovo znamená, a použij ho ve větě:

1. OBEYČEJ = _____

Věta: _____

2. PÝŘIT SE = _____

Věta: _____

3. LÝKO = _____

Věta: _____

4. PÝCHA = _____

Věta: _____

5. CHMÝŘÍ = _____

Věta: _____

6. BYLINA = _____

Věta: _____

7. SYPAT = _____

Věta: _____

Varianta A

Třída: _____
Zakroužkuj: Jsem holka Jsem kluk

Napiš, co dané slovo znamená, a použij ho ve větě:

1. PYSK = _____

Věta: _____

2. SMÝKAT = _____

Věta: _____

3. LYSÝ = _____

Věta: _____

4. NAZÝVATI = _____

Věta: _____

5. SYCHRAVÝ = _____

Věta: _____

6. FYKAT = _____

Věta: _____

7. SLEPÝS = _____

Věta: _____

Varianta C

Třída: _____
Zakroužkuj: Jsem holka Jsem kluk

Napiš, co dané slovo znamená, a použij ho ve větě:

1. ZPYTOVAT = _____

Věta: _____

2. PLYTVAT = _____

Věta: _____

3. PŘÍBYTEK = _____

Věta: _____

4. BLÝSKAT SE = _____

Věta: _____

5. PLYNOUIT = _____

Věta: _____

6. VÝT = _____

Věta: _____

7. POVYK = _____

Věta: _____

Varianta B

Třída: _____
Zakroužkuj: Jsem holka Jsem kluk

Napiš, co dané slovo znamená, a použij ho ve větě:

1. DMÝCHAT = _____

Věta: _____

2. MYTIT = _____

Věta: _____

3. PYL = _____

Věta: _____

4. NACHOMÝTNOUT SE = _____

Věta: _____

5. VÝHEŇ = _____

Věta: _____

6. ČEPÝŘIT SE = _____

Věta: _____

7. SYTY = _____

Věta: _____

Varianta D

Třída: _____
Zakroužkuj: Jsem holka Jsem kluk

Napiš, co dané slovo znamená, a použij ho ve větě:

1. PELYNĚK = _____

Věta: _____

2. VÝSKAT = _____

Věta: _____

3. VÝŽLE = _____

Věta: _____

4. SYROVÝ = _____

Věta: _____

5. BABYKA = _____

Věta: _____

6. PLYS = _____

Věta: _____

7. KLOPÝTAT = _____

Věta: _____

Varianta E

Obrázek 8: Varianty pracovních listů

7 Realizace výzkumu

7.1 Pilotní šetření

Na začátek této kapitoly je nutné zmínit, že před zahájením samotného výzkumu proběhla realizace pilotního šetření, jehož záměrem bylo zjištění, zda bude teorie výzkumu fungovat v praxi. Toto šetření autorka prováděla ve 3. třídě na ZŠ a ZUŠ Jabloňová, Liberec, kde na podzim roku 2018 absolvovala průběžnou pedagogickou praxi. Pracovní listy pro tento průzkum byly vytvořeny na základě autorčiných vlastních předpokladů rizikových vyjmenovaných slov z hlediska jejich významu. Varianty pracovních listů byly sestaveny podle skupin vyjmenovaných slov a každá obsahovala šest z nich vybraných, s výjimkou vyjmenovaných slov po Z, která byla zahrnuta všechna. Zadání pracovních listů autorka prováděla sama, a jelikož žáci byli na začátku 3. ročníku a ještě neznali všechna vyjmenovaná slova, bylo nutné uvést příklad a podrobné vysvětlení požadavků. V tomto pilotním šetření se tedy předpokládalo, že výsledky nebudou zcela relevantní a bude spíše spoléháno na vlastní, předchozí zkušenost žáka s daným vyjmenovaným slovem než na jeho komplexní osvojení prostřednictvím pedagogického působení v instituci základní školy. V pilotním výzkumu účinkovalo 27 dětí a získali jsme výsledky ze 156 slov.

7.2 Výběr vyjmenovaných slov

Vyjmenovaná slova, která najdeme v pracovních listech, byla z největší části vybrána za pomoci pedagogů ze třech vybraných základních škol, na kterých následně probíhalo vypracování listů žáky 3., 4., a 5. ročníků. Učitelé v dotazníku vybírali z řad vyjmenovaných slov ta, o kterých si myslí, že dělají žákům z hlediska sémantického obsahu potíže. Výsledky této selekce nalezneme v níže přiložené tabulce.

Tabulka 8: Sémanticky problematická vyjmenovaná slova (výběr učitelů)

pořadí	vyjmenované slovo	počet případů uvedení slova	pořadí	vyjmenované slovo	počet případů uvedení slova
1.	smýkat	14	24.	my	3
2.	dmýchat	14	25.	mýt	3
3.	zpytovat	14	26.	pýcha	3
4.	výheň	12	27.	nazývati	3
5.	pýřit se	12	28.	bylina	2
6.	mýtit	12	29.	mlýn	2
7.	babyka	10	30.	pyl	2
8.	být	9	31.	výt	2
9.	obyčej	9	32.	povyk	2
10.	čepýřit se	9	33.	výskat	2

11.	slova s předponou vy, vý-	9	34.	plyš	1
12.	lysý	8	35.	slepýš	1
13.	sychravý	6	36.	chmýří	1
14.	příbytek	5	37.	Litomyšl	1
15.	plýtvat	5	38.	klopýtat	1
16.	lýko	5	39.	sytý	1
17.	plynout	4	40.	sýr	1
18.	pelyněk	4	41.	syrový	1
19.	nachomýtnout se	4	42.	syčet	1
20.	pykat	4	43.	sypat	1
21.	pýr	4	44.	vysoký	1
22.	vy	4	45.	výr	1
23.	blýskat se	3			

Součástí dotazníku pro učitele byl i prostor pro případné doplnění jiných vyjmenovaných slov, která v řadách nejsou obsažena. Většina učitelů tuto možnost uvítala a využila ji. Slova, která zde učitele uvedli, sice nebyla přímo součástí výzkumu, jsou ale zajímavým doplňkem celé konstrukční myšlenky této diplomové práce. Některá z nich, také poukazují na neaktuálnost obsažení běžné v mluvě (jazykozpyt, černobýl, blýskavice, smýčít). Výrazy, které pedagogové uváděli, byly většinou slovy příbuznými k jednotlivým vyjmenovaným slovům uvedených v řadách. Přehled těchto obtížných příbuzných slov nalezneme v příložené tabulce.

Tabulka 9: Výčet příbuzných slov, která jsou, dle pedagogů, pro žáky obtížná

Obojetná souhláska	Slova, která uvedli pedagogové
B	aby, kdyby, bytost, nabyl, dobyl, pobyl, přibyl, býlí, býložravec, černobýl, Přibyslav
L	lyska, lysina, lysohlávka, lýčený provaz, lýkovec, plyn, plynoměr, splývat, blýskavice
M	dmýchadlo, průsmyk, smyčka, smýčít, smyk, mýtina, výmyk, ochomýtat
P	pýchavka, ptakopysk, jazykozpyt
S	syslit
V	vyžle
Z	vzývat

Několik učitelů také odpovědělo na doplňující otázky v závěru dotazníku. První z nich byla následující: *Pokud Vás napadá nějaké slovo, které z řad vyjmenovaných slov již vpadalo a děti by mohly mít problém s jeho významem, napište je.* Dvakrát se zde objevilo slovo vyžle a jednou Příbyslav. Tyto výrazy se v řadách slov někdy vyskytují, jindy nevyskytují, velmi záleží na používaných učebnicích. Jedna paní učitelka s tříletou praxí uvedla u této otázky hned několik slov: pyj, cavyky, vyza, mýto a slynout. Druhá otázka zněla: *Zařadil/a byste do řad vyjmenovaných slov nějaké další slovo/a?* Na tento dotaz bylo odpovězeno jen dvakrát a v obou případech šlo o slovo zbytek. V jednom případě bylo i doplněno, že u toho slova nejde ani tak o problém s významem jako s odůvodněním tohoto slova.

7.3 Vlastní výzkum – pracovní listy

Po velice vstřícné komunikaci z pohledu všech tří vybraných základních škol, byly nejprve do institucí zaneseny dotazníky pro učitele. Všechna data vyplývající dotazníků autorka získala v měsíci květnu v roce 2019. Následná tvorba pracovních listů a jejich zadání žákům na školách proběhlo v červnu téhož roku. Výzkum byl záměrně realizován na konci školního roku, a to hlavně kvůli třetím ročníkům, jelikož učivo vyjmenovaných slov zde bylo zcela kompletně probráno. Díky skvělé spolupráci pedagogů a žáků bylo vypracováno dostatečné množství podkladů pro empirické šetření.

Tabulka 10: Seznam tříd a počet jednotlivých variant pracovního listu ze Základní školy T. G. Masaryka a mateřské školy Dolní Bousov

Třída	Varianta A	Varianta B	Varianta C	Varianta D	Varianta E	Celkem dětí
3. A	4	3	5	5	5	22
3. B	5	5	6	5	3	24
4. A	5	2	4	2	5	18
4. B	4	3	5	4	4	20
5. A	3	3	6	4	4	20
5. B	4	5	3	4	4	20
Celkem	25	21	29	24	25	124

Tabulka 11: Seznam tříd a počet jednotlivých variant pracovního listu ze Základní školy Mnichovo Hradiště, Studentská 895

Třída	Varianta A	Varianta B	Varianta C	Varianta D	Varianta E	Celkem dětí
3. A	4	4	5	5	5	23
3. B	4	4	4	4	4	20
4. A	5	5	5	4	4	23
4. B	5	5	4	4	4	22
4. C	3	3	3	3	2	14
4. D	5	4	4	3	4	20
5. A	5	5	5	6	5	26
5. B	5	6	6	6	4	27
Celkem	36	36	36	35	32	175

Tabulka 12: Tabulka 4: Seznam tříd a počet jednotlivých variant pracovního listu ze Základní školy Aloisina výšina, Liberec

Třída	Varianta A	Varianta B	Varianta C	Varianta D	Varianta E	Celkem dětí
3. A	5	5	4	4	4	22
3. B	4	3	4	4	4	19
3. C	4	5	5	4	4	22
4. A	3	3	3	3	4	16
4. B	4	4	5	4	4	21
4. C	4	5	5	4	4	22
5. A	4	5	4	6	6	25
5. B	4	4	3	6	5	22
5. C	6	6	5	5	4	26
Celkem	38	40	38	40	39	195

Tabulka 13: Celkový počet variant získaných pro výzkum

Varianty	Vyplněný počet
Varianta A	99
Varianta B	97
Varianta C	103
Varianta D	99
Varianta E	96
Celkem	494

Pro následující kroky výzkumného šetření je velice přínosné rovnoměrné vyplnění pracovních listů u jednotlivých variant. Můžeme konstatovat, že díky tomu bude zajištěna větší objektivita výsledků a závěrů zkoumání zvolené problematiky.

8 Výsledky výzkumu

Výzkumné šetření bylo prováděno v pěti rovinách cílených na naplnění předpokladů pro výzkum a výzkumných otázek (viz kap. 5.1).

Zkoumaná hlediska jsou následující:

- 1) Klasifikace dle chápání významu slov žáky a dovednosti aplikace
- 2) Klasifikace dle pohlaví
- 3) Klasifikace dle ročníku
- 4) Klasifikace dle chybovosti
- 5) Komparace zjištěných dat s předpoklady učitelů

Pro lepší přehlednost a uspořádání výsledků jsou výše zmíněné klasifikace rozpracovány v příložených tabulkách a v případě nutnosti doplněny o souhrnný graf. V prvních třech klasifikacích je vyhodnocení cíleno na správné odpovědi, z nichž vycházejí závěrečné výsledky výzkumu a slova jsou zde seřazena podle abecedy. Ve zbývajících dvou se zaměřujeme na chybovost, díky níž můžeme slova specifikovat a rozdělit podle jejich obtížnosti. Zde nalezneme vybraná vyjmenovaná slova seřazena od slov s největší procentuální chybovostí až po nejmenší.

Celkově se na výzkumu podílelo 494 žáků 3., 4., a 5. ročníků ze třech vybraných základních škol. Získáno bylo 3458 odpovědí, se kterými se pracovalo v kapitolách Klasifikace dle chápání významu slov žáky a dovednosti aplikace (kap. 8.1) a Klasifikace dle pohlaví (kap. 8.2). Pro Klasifikaci dle ročníku základní školy byly výchozí údaje upraveny vždy na dvě třídy v ročníku (kap. 8.3), tj. všechny výsledky vycházejí z počtu 2604 celkových odpovědí od 372 žáků.

8.1 Klasifikace dle chápání významu slov žáky a dovednosti aplikace

Cílem této dílčí oblasti empirického šetření je ověřit, zda žáci lépe ovládají význam vyjmenovaných slov nebo jejich použití ve větě. Zároveň také chceme objasnit výzkumný předpoklad č. 1: Předpokládám, že vzhledem k požadavkům uvedení významu slova a jeho následné aplikaci, budou žáci úspěšnější právě v použití vybraného vyjmenovaného slova ve větě. Autorka práce tak usuzuje podle domněnky, že žák nemusí být schopen vysvětlit význam slova, ale na základě předchozích praktické zkušenosti s jazykem (např. slovo již slyšel zařazené v kontextu mluvy) může být schopný ho aplikovat i bez znalosti jeho významu.

8.1.1 Výzkumná data

Výsledky výzkumné práce můžeme vidět v níže přiložené tabulce. Vybraná vyjmenovaná slova jsou zde seřazena podle abecedy a rozdělena do skupin správných, částečně správných a nesprávných odpovědí, ve kterých je následně rozdělena sledovaná oblast definice (vysvětlení významu slova) a aplikace (použití slova ve větě). Barevné označení vyjmenovaných slov v tabulce koresponduje se souhrnným grafem na konci této sekce.

Tabulka 14: Výzkumná data zaměřena na rozdíl mezi definicí slov a aplikací slov do kontextu vět

vyjmenované slovo	správně		částečně správně		nepravě	
	definice (%)	aplikace (%)	definice (%)	aplikace (%)	definice (%)	aplikace (%)
babyka	54,2	60,4	0,0	2,1	45,8	37,5
blýskat se	48,5	89,7	44,3	5,2	7,2	5,2
bylina	85,9	89,9	9,1	5,1	5,1	5,1
čepýřit se	24,2	62,6	14,1	2,0	61,6	35,4
dmýchat	61,6	72,7	6,1	2,0	32,3	25,3
chmýří	39,4	72,7	38,4	8,1	22,2	19,2
klopýtat	63,5	84,4	8,3	1,0	28,1	14,6
lýko	33,3	62,6	31,3	9,1	35,4	28,3
lysý	87,4	91,3	7,8	3,9	4,9	4,9
mýtít	71,7	74,7	7,1	6,1	21,2	19,2
nachomýtnout se	28,9	60,6	13,4	3,0	57,7	36,4
nazývati	54,4	90,3	25,2	2,9	20,4	6,8
obyčej	64,6	53,5	6,1	14,1	29,3	32,3
pelyněk	89,6	91,7	1,0	1,0	9,4	7,3
plynout	36,4	75,3	29,3	4,1	34,3	20,6
plyš	25,0	90,6	63,5	2,1	11,5	7,3
plýtvat	58,8	90,7	34,0	5,2	7,2	4,1
povyk	50,5	66,0	10,3	4,1	39,2	29,9
příbytek	30,9	70,1	35,1	6,2	34,0	23,7
pýcha	70,7	83,8	14,1	2,0	15,2	14,1
pykat	30,1	83,5	51,5	0,0	18,4	16,5
pyl	49,5	90,9	42,4	3,0	8,1	6,1
pýřit se	52,5	49,5	2,0	4,0	45,5	46,5
pysk	56,3	69,9	21,4	10,7	22,3	19,4
slepýš	28,2	85,4	64,1	2,9	7,8	11,7
smýkat	27,2	52,4	28,2	11,7	44,7	35,9
sychravý	29,1	75,7	39,8	2,9	31,1	21,4
sypat	51,5	87,9	31,3	0,0	17,2	12,1
syrový	58,3	84,4	12,5	1,0	29,2	14,6
sytý	71,7	81,8	8,1	5,1	20,2	13,1
výheň	65,7	65,7	6,1	9,1	28,3	25,3
výskat	78,1	86,5	11,5	5,2	10,4	8,3
výt	28,9	85,6	41,2	1,0	29,9	13,4
vyžle	91,7	90,6	2,1	3,1	6,3	6,3
zpytovat	37,1	68,0	30,9	5,2	32,0	26,8

Z výše uvedené tabulky² vyplývají následující závěry:

- Nejvíce úspěšní byli žáci z hlediska definice u vyjmenovaných slov *vyžle*, *pelyněk* a *bylina*. Největším překvapením může být slovo *vyžle*, jelikož se v dnešní běžné mluvě vyskytuje velmi zřídka. Slovo je však součástí frazeologického spojení „hubený jako vyžle“, lze se tedy domnívat, že tato fráze je stále ještě poměrně v povědomí populace a žáci ji tedy mohli slyšet. Toto slovní spojení bylo často uváděno i v aplikaci slova *vyžle* do věty.
- Z pohledu aplikace slov do kontextu věty žáci dosáhli nejlepší výsledků u slov *pelyněk*, *pyl*, *plyš*, *lysý*, *plýtvat*, *vyžle*, *blýskat se*, *nazývati* a *bylina*. Ve výčtu se tedy vyskytují všechna tři slova s největší úspěšností také z hlediska sémantického obsahu.
- Nejmenší úspěšnost a tím pádem největší chybovost jsme zaznamenali u výrazu *čepýřit se*, které podle názoru autorky spadá do skupiny velice obtížných slov z hlediska své obsahové stránky. Může to být z toho důvodu, že toto slovo má poměrně malou kolokabilitu (slučitelnost s jinými slovy), takže se vyskytuje zejména již jen ve spojení „pták se čepýřil“. Toto spojení je však již pocíťováno poněkud knižně, tudíž slovo *čepýřit se* je poměrně málo a úzce využíváno.
- U aplikace slov do věty můžeme vidět největší chybovost a nejmenší úspěšnost u slova *pyřit se*. Zde podle autorky práce platí stejný pohled na dané slovo jako výše u výrazu *čepýřit se*.
- Dvakrát více částečně správných odpovědí, než těch správných žáci uvedli u substantiva *slepýš*. Může to být proto, že žáci nejsou zcela obeznámeni s přesným významem toho slova, tedy že *slepýš* je beznohá ještěrka, a velice často popisovali definice slova jako had. Vzhledem k tomu, že jsme posuzovali obsahově správné vymezení slov, bylo nutno toto spojení považovat za správné pouze částečně.
- Největší rozdíl mezi definicí slova a jeho aplikací je viditelný u pojmu *plyš* a *výt*. Je tomu tak vždy s převahou aplikace. Tomuto výsledku mohlo napomoci, že při zařazení slova do vět, žáci měli možnost použít výraz v jiném tvaru.
- U částečně správných odpovědí, které vysvětlují význam, je největší diference u slova *plyš*. To může být zapříčiněno velmi obtížným a matoucím významem slova *plyš*. Nejčastější odpověď zaznamenaná během vyhodnocení výzkumu byla *plyšák*. Žáci tedy vnímali obsah slova spíše na základě slova příbuzného, které je v této době mluvčími mnohem používané.

²červená barva – lepší výsledek v definici

zelená barva – lepší výsledek v aplikaci

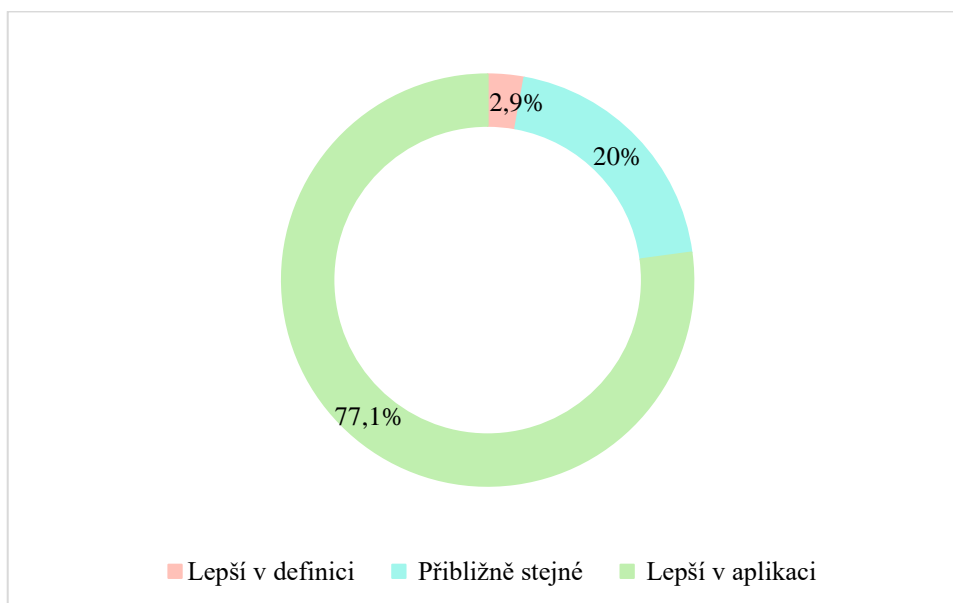
modrá barva – přibližně stejné výsledky

8.1.2 Sumární hodnocení klasifikace dle chápání významu slov žáky a dovednosti aplikace

Při popisu sémantického významu slova může nastat situace, kdy žák význam zná, ale není schopný ho dostatečně vysvětlit. I proto je učivo českého jazyka strukturované a zaměřené na všechny jeho složky a části, v nichž by se žáci měli mimo jiné dovednosti naučit rozvíjet své vyjadřovací schopnosti.

Pro ověření předpokladu pro tuto dílčí klasifikace je žádoucí souhrnný graf, který je zaměřen na procentuální správnost vybraných vyjmenovaných slov z pohledu definice a aplikace. Výsledné hodnoty jsou uvedeny v procentech.

Graf 1: Sumární hodnocení dovednosti definice a aplikace

Z výše přiloženého grafu lze explicitně uvést, že u více než 75 % slov, byli žáci úspěšnější při užití slova v kontextu věty. Z hlediska definice potom žáci lépe reagovali na pouhé jedno slovo, a to na výraz obyčej. Je evidentní, že si žáci u vybraných slov lépe poradili s aplikací slov do vět, než se samotným vysvětlením vyjmenovaného slova. Z tohoto hlediska přibližně stejně obtížné se potom jevílo 20 % slov. Jak je již zmíněno v předpokladu č. 1 (viz kap. 5.1) použití vyjmenovaného slova ve větě může být pro žáky snazší z důvodu setkání se se slovem v určitém kontextu praktikovaného jazyka. Žák mohl slovo někde slyšet, nebo si ho v textu přečíst. Tím pádem může být pro dítě zvládnutelné slovo užít ve větě, i když nezná jeho přesný význam.

Závěrem této podkapitoly můžeme uvést, že byl předpoklad pro výzkum naplněn a tudíž ho lze považovat za pravdivý.

8.2 Klasifikace dle pohlaví

V následující části se zaměříme na rozdíl v úspěšnosti mezi chlapci a dívkami. Cílem toho dílčího hlediska je také objasnění výzkumného předpokladu č. 2.: Domnívám se, že dívky budou v určení sémantického obsahu vybraných vyjmenovaných slov dosahovat lepších výsledků než chlapci. Soudím tak na základě výzkumů mezinárodního šetření PISA a PIRLS, v jejichž výsledcích jsou dívky často úspěšnější než chlapci.

8.2.1 Výzkumná data

V této komparaci se budeme opět zabývat převážně správnými odpověďmi. Pro následující část výzkumného šetření vycházíme z počtu 3458 odpovědí. Nutno podotknout, že zcela náhodně byly počty chlapců a dívek stejné čili 247. V tabulkách můžeme vidět hodnoty udané v procentech. Barevné označení slov je totožné s výsledky v souhrnném grafu na konci podkapitoly.

Tabulka 15: Výzkumná data dle klasifikace pohlaví z hlediska dovedností definovat slova

vyjmenované slovo	DEFINICE (%)					
	správně (%)		částečně správně (%)		nepravě (%)	
	chlapi	dívky	chlapi	dívky	chlapi	dívky
babyka	49,1	61,5	0,0	0,0	50,9	38,5
blýskat se	42,9	52,7	47,6	41,8	9,5	5,5
bylina	74,4	93,3	15,4	5,0	10,3	1,7
čepýřit se	23,5	25,0	11,8	16,7	64,7	58,3
dmýchat	64,7	58,3	7,8	4,2	27,5	37,5
chmýří	38,5	40,0	35,9	40,0	25,6	20,0
klopýtat	63,2	64,1	8,8	7,7	28,1	28,2
lýko	28,2	36,7	41,0	25,0	30,8	38,3
lysý	87,9	86,7	6,9	8,9	5,2	4,4
mýtit	74,5	68,8	5,9	8,3	19,6	22,9
nachomýtnout se	33,3	22,9	13,7	16,7	52,9	60,4
nazývati	51,7	57,8	25,9	24,4	22,4	17,8
obyčej	71,8	60,0	5,1	6,7	23,1	33,3
pelyněk	89,5	89,7	1,8	0,0	8,8	10,3
plynout	33,3	40,0	35,7	25,5	31,0	34,5
plyš	24,6	25,6	63,2	64,1	12,3	10,3
plýtvat	57,1	60,0	33,3	34,5	9,5	5,5
povyk	50,0	50,9	16,7	5,5	33,3	43,6
příbytek	23,8	36,4	35,7	34,5	40,5	29,1
pýcha	69,2	71,7	10,3	16,7	20,5	11,7
pykat	24,1	37,8	60,3	40,0	15,5	22,2
pyl	45,1	54,2	45,1	39,6	9,8	6,3
pýřit se	56,4	50,0	0,0	3,3	43,6	46,7
pysk	51,7	62,2	29,3	11,1	19,0	26,7
slepýš	22,4	35,6	67,2	60,0	10,3	4,4
smýkat	22,4	33,3	34,5	20,0	43,1	46,7
sychravý	34,5	22,2	37,9	42,2	27,6	35,6
sypat	43,6	56,7	33,3	30,0	23,1	13,3
syrový	56,1	61,5	14,0	10,3	29,8	28,2
syť	72,5	70,8	3,9	12,5	23,5	16,7
výheň	60,8	70,8	7,8	4,2	31,4	25,0
výskat	73,7	84,6	17,5	2,6	8,8	12,8
výt	31,0	27,3	33,3	47,3	35,7	25,5
vyžle	91,2	92,3	1,8	2,6	7,0	5,1
zpytovat	31,0	41,8	33,3	29,1	35,7	29,1

Z výše uvedené tabulky³, znázorňující definici vybraných slov, vycházejí následující závěry:

- Chlapci dosáhli největšího počtu správných odpovědí u slov: *lysý*, *pelyněk* a *vyžle*, a to vždy více než 80%.
- Dívky získaly obdobné výsledky u stejných výrazů: *lysý*, *pelyněk*, *vyžle* a navíc ještě u pojmů *bylina* a *výskat*. U slova *bylina* byla jejich úspěšnost vyhodnocena na 93,3%.
- Největší rozdíl ve správných výsledcích můžeme zaznamenat u slova *bylina*, kde čísla výrazně hovoří ve prospěch děvčat.
- Chlapci si nebyli zcela jisti významem slov *plyš*, *slepýš* a *pykat*, což dokazují největší hodnoty u těchto slov v kategorii částečně správných odpovědí, která jsou vyšší než 60%.
- Stejně tak i dívky uvedly nejvíce částečně správných odpovědí u slov *plyš* a *slepýš*. Autorka práce se domnívá, že je pro děti přesný význam slova *plyš* patrně obtížněji popsitelný, protože se spíše používají slova příbuzná, např. *plyšák*. *Slepýše* si potom velice často mohou splést s hadem.
- Absence částečně správných odpovědí se objevila u chlapců ve slovech *babyka* a *pýřit se*, u dívek ve slovech *babyka* a *pelyněk*. Z toho vyplývá, že si buď žáci byli významem zcela jisti, nebo o něm na druhou stranu neměli ani ponětí. Odpověď žáci nemohli v tomto případě ani vysoudit ze slov příbuzných, protože zde neexistují slova se stejným kořenem s častým užitím.
- Pokud bychom se zaměřili na rozdíl v sekci „částečně správně“, zjistili bychom, že vždy uvedli chlapci větší počet odpovědí, a to s výrazným odstupem od dívek u slov *lýko*, *pykat* a *pysk*.
- Oproti tomu dívky byly nejvíce nepřesné ve slovech *sychravý*, *blýskat se* a *výt*. Autorka práce se domnívá, že nelze explicitně uvést, co by mohlo být příčinou nejasnosti u výše zmíněných slov.
- Za zmínku jistě stojí, že ve více než 50 % odpovědí chybovali chlapci u slov *čepýřit se* a s větším odstupem také u *nachomýtnout se* a *babyka*.
- Dívkám potom dělala největší obtíže dvě z výše zmíněných slov, a to *čepýřit se* a *nachomýtnout se*. Autorka práce soudí, že pokud je nejvyšší míra chybovosti u chlapců i děvčat více méně totožná, naznačuje to fakt, že jsou výrazy *čepýřit se* a *nachomýtnout se* svým významem pro žáky náročné bez ohledu na jejich genderovou příslušnost.
- Dívky byly úspěšnější v počtu správných odpovědí ve 26 případech (z 35) klasifikovaných slov, chlapci v 9 případech.

³červená barva – lepší výsledek u dívek
zelená barva – lepší výsledek u chlapců
modrá barva – přibližně stejné výsledky

Tabulka 16: Výzkumná data dle klasifikace pohlaví z hlediska dovedností aplikovat slova do věty

APLIKACE (%)						
vyjmenované slovo	správně		částečně správně		nepravěně	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
babyka	59,0	50,0	15,4	13,3	25,6	36,7
blýskat se	56,4	45,0	0,0	6,7	43,6	48,3
bylina	56,4	66,7	10,3	8,3	33,3	25,0
čepýřit se	79,5	86,7	0,0	3,3	20,5	10,0
dmýchat	71,8	73,3	12,8	5,0	15,4	21,7
chmýří	84,6	93,3	7,7	3,3	7,7	3,3
klopýtat	84,6	90,0	0,0	0,0	15,4	10,0
lýko	61,9	72,7	2,4	7,3	35,7	20,0
lysý	90,5	90,9	4,8	5,5	4,8	3,6
mýtít	64,3	74,5	4,8	7,3	31,0	18,2
nachomýtnout se	83,3	94,5	7,1	3,6	9,5	1,8
nazývati	71,4	78,2	7,1	1,8	21,4	20,0
obyčej	83,3	87,3	0,0	1,8	16,7	10,9
pelyněk	71,4	61,8	4,8	3,6	23,8	34,5
plynout	70,7	68,9	8,6	13,3	20,7	17,8
plyš	53,4	51,1	8,6	15,6	37,9	33,3
plýtvat	91,4	91,1	1,7	6,7	6,9	2,2
povyk	89,7	91,1	3,4	2,2	6,9	6,7
příbytek	81,0	68,9	3,4	2,2	15,5	28,9
pýcha	84,5	82,2	0,0	0,0	15,5	17,8
pykat	82,8	88,9	3,4	2,2	13,8	8,9
pyl	76,5	68,8	3,9	0,0	19,6	31,3
pýřit se	78,4	70,8	5,9	6,3	15,7	22,9
pysk	88,2	93,8	3,9	2,1	7,8	4,2
slepýš	58,8	62,5	3,9	2,1	37,3	35,4
smýkat	60,8	70,8	11,8	6,3	27,5	22,9
sychravý	54,9	70,8	0,0	4,2	45,1	25,0
sypat	82,4	81,3	3,9	6,3	13,7	12,5
syrový	91,2	92,3	1,8	0,0	7,0	7,7
syť	87,7	84,6	7,0	2,6	5,3	12,8
výheň	91,2	89,7	1,8	5,1	7,0	5,1
výskat	82,5	87,2	0,0	2,6	17,5	10,3
výt	59,6	61,5	1,8	2,6	38,6	35,9
vyžle	89,5	92,3	3,5	0,0	7,0	7,7
zpytovat	84,2	84,6	1,8	0,0	14,0	15,4

Z výše uvedené tabulky⁴, která znázorňuje aplikaci slov do kontextu věty, lze vysledovat následující závěry:

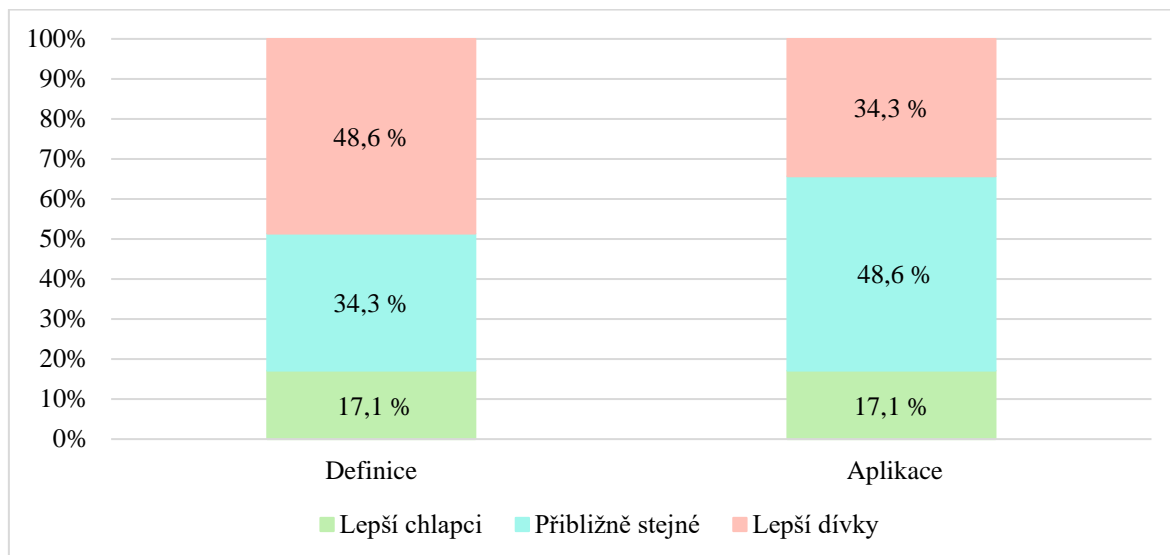
- Všechna vybraná vyjmenovaná slova aplikovali chlapci správně ve více než 50 % odpovědí. Úspěšnost dívek byla u 34 výrazů taktéž větší než 50 % vyjma slova *blýskat se* (45 %).
- Ve více než 90 % chlapci správně zařadili do kontextu vět slova *lysý, plýtvat, syrový, výheň*.
- Dívky úspěšnost 90 % překonaly u slov *chmýří, klopýtat, lysý, nachomýtnout se, plýtvat, povyk, pysk, syrový a vyžle*.
- Zajímavé je, že v definici vyjmenovaných slov *nachomýtnout se* a *čepýřit se* byli dívky i chlapci poměrně neúspěšní, ale v užití slov do věty jsou jejich výsledky u totožných slov nadprůměrné. U dívek bylo dokonce u výrazu *nachomýtnout se* dosaženo nejlepšího výsledku 94,5 %. I tato tvrzení podporují myšlenku, že žáci dokáží zařadit slovo do věty, i když nemusí zcela znát jeho význam. Vliv může mít i zařazení slova do nějaké fráze či slovního spojení. Nejčastěji žáci uváděli slovní spojení „nachomýtnout se u nehody“ a v případě verba *čepýřit se* „pták se čepýřil.“
- Z pohledu definice i aplikace slov byla obě pohlaví nejúspěšnější u výrazů *lysý* a *vyžle*. Může to být zapříčiněno vyšší mírou názornosti, kterou může pedagog u těchto slov dětem nabídnout.
- Z hlediska částečně správných odpovědí uvedli chlapci jejich největší počet u pojmu *babyka*, což značí jejich nepřesné zařazení tohoto slova do kontextu věty. Dívky byly obdobně jako u definice nedostatečně přesné u slova *plyš* s největší hodnotou celkového výsledku.
- Na druhou stranu u obou pohlaví nebyla zaznamenána žádná částečně správná odpověď u slov *klopýtat* a *pýcha*. To značí, že tato slova buď žáci uvedli do kontextu věty zcela správně, nebo naopak nesprávně či vůbec neodpověděli. U těchto výrazů lze definici popsat převážně synonymem, nelze uvést jasný příklad, který by význam vystihoval.
- Největší obtíže působila chlapcům slova *sychravý, blýskat se* a jejich zařazení do kontextu věty. Dívkám potom výraz *blýskat se*. Je zajímavé, že z hlediska užití slova do věty, působilo největší komplikace slovo *blýskat se*, a to oběma pohlavím. Přitom se toto verbum, podle názoru autorky, v běžné mluvě vyskytuje a popisuje jev, který populace většinou jinak nenazývá.

⁴červená barva – lepší výsledek u dívek
zelená barva – lepší výsledek u chlapců
modrá barva – přibližně stejné výsledky

8.2.2 Sumární hodnocení dle klasifikace pohlaví

Abychom byli schopni objasnit výzkumný předpoklad č. 2, který se zabývá diferencí úspěšnosti mezi chlapci a dívkami, je nasnadě uvést souhrnný graf, který se zabývá procentuální úspěšností dosažených výsledků.

Graf 2: Sumární hodnocení dovednosti definice a aplikace dle klasifikace pohlaví

Z hlediska správných odpovědí u 35 vybraných slov byli chlapci lepší v definici a totožně i v aplikaci u 17,1 % z nich. Protože se při souhrnném hodnocení vyskytly výrazy, u kterých bylo dosaženo velice podobných výsledků u obou pohlaví, byla zařazena kategorie nazvaná Přibližně stejné. To znamená, že u 34,3 % slov z pohledu dovednosti definovat a 48,6 % slov dovednosti definovat, uvedli chlapci i dívky přibližně stejný počet správných odpovědí. Pokud bychom se zaměřili čistě na data, která dokazují lepší dovednost definice a aplikace dívek, lze uvést, že u popisu významu se tato hodnota blíží 50 % úspěšných slov. U zařazení slova do kontextu věty potom dívky uvedly u dvojnásobného množství slov korektní odpověď. Již z prvního pohledu na graf je zřejmé, že dívky dosáhly v obou zkoumaných oblastech lepších výsledků než chlapci, tzn. že dokázaly lépe popsat a uvést správně do věty větší počet slov.

Zkoumaný předpoklad lze v tomto případě uvést jako pravdivý a v rámci empirického šetření ověřený.

8.3 Klasifikace dle ročníku

V této části výzkumného šetření se zaměříme na to, jak úspěšní jsou žáci ve vysvětlení významu vybraných vyjmenovaných slov a v jejich použití ve větě, vzhledem k příslušnému ročníku povinné školní docházky. Cílem této dílčí části empirického šetření je objasnit výzkumný předpoklad č. 3: Očekávám, že budou mít žáci 4. a 5. ročníku prokazatelně lepší výsledky než žáci ročníku třetího. Důvodem by mohla být délka kontaktu s učivem vyjmenovaných slov.

8.3.1 Výzkumná data

Výzkumu se účastnili žáci 3., 4. a 5. ročníků. Výchozí množství získaných odpovědí je 2604 od 372 žáků. Pro souhrnné závěry je vycházeno ze správných odpovědí. Hodnoty v tabulkách jsou uvedeny v procentech. Barevné odlišení vybraných vyjmenovaných slov je identické s daty uvedenými v souhrnném grafu č. 3 na konci této podkapitoly.

Tabulka 17: Výzkumná data dle klasifikace ročníku z hlediska dovedností definovat slova

DEFINICE (%)									
vyjmenované slovo	správně			částečně správně			neprávě		
	3. ročník	4. ročník	5. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník
babyka	54,2	30,8	78,9	0,0	0,0	0,0	45,8	69,2	21,1
blýskat se	47,6	55,0	43,5	42,9	40,0	43,5	9,5	5,0	13,0
bylina	79,2	84,6	95,7	8,3	11,5	4,3	12,5	3,8	0,0
čepýřit se	36,0	8,3	15,4	12,0	8,3	26,9	52,0	83,3	57,7
dmýchat	64,3	56,0	52,0	7,1	4,0	12,0	28,6	40,0	36,0
chmýří	41,7	26,9	52,2	20,8	61,5	30,4	37,5	11,5	17,4
klopýtat	56,5	59,3	76,9	0,0	22,2	11,5	43,5	18,5	11,5
lýko	43,5	36,0	34,8	26,1	24,0	39,1	30,4	40,0	26,1
lysý	77,8	91,7	88,0	14,8	4,2	8,0	7,4	4,2	4,0
mýtít	75,0	68,2	57,1	5,0	18,2	7,1	20,0	13,6	35,7
nachomýtnout se	14,8	34,8	27,6	33,3	8,7	13,8	51,9	56,5	58,6
nazývati	42,9	52,0	59,3	28,6	28,0	22,2	28,6	20,0	18,5
obyčej	56,0	57,7	77,3	12,0	7,7	0,0	32,0	34,6	22,7
pelyněk pelyněk	91,3	92,3	92,3	4,3	0,0	0,0	4,3	7,7	7,7
plynout	47,8	31,8	33,3	17,4	31,8	37,0	34,8	36,4	29,6
plyš	29,2	20,0	34,8	45,8	76,0	65,2	25,0	4,0	0,0
plýtvat	82,6	61,9	52,2	17,4	23,8	39,1	0,0	14,3	8,7
povyk	56,0	50,0	44,4	12,0	13,6	11,1	32,0	36,4	44,4
příbytek	46,2	33,3	21,4	7,7	36,4	39,3	46,2	30,3	39,3
pýcha pýcha	70,8	69,2	70,8	12,5	11,5	16,7	16,7	19,2	12,5
pykat	32,1	19,2	41,7	28,6	69,2	45,8	39,3	11,5	12,5
pyl	60,0	42,9	39,3	36,0	47,6	42,9	4,0	9,5	17,9
pýřit se	52,0	65,4	37,5	4,0	0,0	4,2	44,0	34,6	58,3
pysk	46,4	65,4	58,3	10,7	23,1	25,0	42,9	11,5	16,7
slepýš	28,6	22,2	16,7	53,6	77,8	75,0	17,9	0,0	8,3
smýkat	35,7	23,1	23,1	25,0	38,5	30,8	39,3	38,5	46,2
sychravý	21,7	40,0	28,0	39,1	44,0	40,0	39,1	16,0	32,0
sypat	41,7	53,8	54,5	37,5	30,8	27,3	20,8	15,4	18,2
syrový syrový	45,8	66,7	66,7	16,7	14,8	4,2	37,5	18,5	29,2
sytý	66,7	73,9	72,4	7,4	8,7	10,3	25,9	17,4	17,2
výheň	65,4	68,2	55,6	3,8	4,5	11,1	30,8	27,3	33,3
výskat	73,9	73,1	84,0	13,0	15,4	4,0	13,0	11,5	12,0
výt výt	33,3	33,3	20,8	25,0	52,4	45,8	41,7	14,3	33,3
vyžle	79,2	93,1	90,5	12,5	0,0	0,0	8,3	6,9	9,5
zpytovat	54,2	30,4	33,3	12,5	34,8	37,5	33,3	34,8	29,2

Z uvedené tabulky⁵, zabývající se dovedností definovat slova jednotlivými ročníky, vyplývají následující závěry:

- Ve slově *pelyněk* dosáhly 3., 4., i 5. ročníky více než 90 % správných odpovědí.
- Žáci třetích ročníků nejlépe definovali význam slova *pelyněk*, čtvrté ročníky slova *pelyněk*, *vyžle* a *lysý* a páté ročníky potom výrazy *pelyněk*, *vyžle* a *bylina*.
- U kategorie správných odpovědí můžeme vysledovat několik aspektů. Dalo se předpokládat, že nárůst v úspěšnosti bude lineárně stoupat od třetího přes čtvrtý až do pátého ročníku (viz předpoklad č. 3). Výsledky jsou následující:
 - Pouze u 7 slov je nárůst lineárně stoupající od třetího do pátého ročníku dle našeho předpokladu.
 - U 10 slov byly třetí ročníky nejuspěšnější.
 - U 18 slov je nárůst kolísající, tzn. čtvrté ročníky odpověděly na 10 slov lépe než páté ročníky a u osmi slov dosáhly nižších výsledků než ročníky třetí.
- Třetí ročníky uvedly v průměru nejmenší počet částečně správných odpovědí.
- Z hlediska nepřesného vysvětlení významu slov zde opět figurují slova *slepýš*, *plyš* a také *pyl* a *chmýří*, jež působila obtíže hlavně 4. a 5. ročníkům.
- Nejvyšší chybovost konkrétního slova byla zaznamenána u žáků 4. ročníku ve výrazu *čepýřit se* s výslednou hodnotou 83,3 % mylných odpovědí. Žáci třetích ročníků nejvíce chybovali ve slovech *čepýřit se* (52 %) a *nachomýtnou se* (51,9 %). Pátým ročníkům potom největší obtíže působilo verbum *nachomýtnout se* (58,6 %) a *pýřit se* (58,3 %).
- Slovo, které působilo obtíže všem ročníkům, je bezpochyby *nachomýtnout se*, jehož chybovost přesahuje hranici 50 % u všech sledovaných ročníků.
- Můžeme nalézt ale i slova, ve kterých se vůbec nechybovalo. Těmito pojmy jsou *plýtvat* u třetího ročníku, *slepýš* u čtvrtého ročníku, *bylina* a *plyš* u ročníku pátého. O těchto slovech lze říci, že je mají žáci v rámci svého ročníku zvládnuté a rozumí jejich významu.

⁵červená barva – 3. ročník
modrá barva – 4. ročník
zelená barva – 5. ročník

Tabulka 18: Výzkumná data dle klasifikace ročníku z hlediska dovednosti aplikovat slovo do věty

APLIKACE (%)									
vyjmenované slovo	správně			částečně správně			nepravěně		
	3. ročník	4. ročník	5. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník
babyka	66,7	42,3	77,8	0,0	0,0	5,6	33,3	57,7	16,7
blýskat se	79,2	95,2	92,3	12,5	0,0	0,0	8,3	4,8	7,7
bylina	79,2	88,0	100,0	8,3	8,0	0,0	12,5	4,0	0,0
čepýřit se	80,0	59,1	53,6	0,0	0,0	3,6	20,0	40,9	42,9
dmýchat	58,3	78,3	66,7	12,5	0,0	0,0	29,2	21,7	33,3
chmýří	60,0	76,0	78,3	8,0	12,0	13,0	32,0	12,0	8,7
klopýtat	83,3	96,3	83,3	0,0	0,0	4,2	16,7	3,7	12,5
lýko	66,7	60,0	68,2	12,5	12,0	9,1	20,8	28,0	22,7
lysý	85,2	92,0	96,0	11,1	0,0	0,0	3,7	8,0	4,0
mýtít	80,0	82,6	65,4	10,0	4,3	7,7	10,0	13,0	26,9
nachomýtnout se	50,0	69,6	64,0	8,3	4,3	0,0	41,7	26,1	36,0
nazývati	75,9	92,0	96,2	10,3	0,0	3,8	13,8	8,0	0,0
obyčej	44,0	42,3	72,7	24,0	11,5	4,5	32,0	46,2	22,7
pelyněk	95,7	96,2	87,5	0,0	0,0	4,2	4,3	3,8	8,3
plynout	65,2	77,3	76,9	8,7	0,0	7,7	26,1	22,7	15,4
plyš	79,2	96,3	96,2	8,3	0,0	0,0	12,5	3,7	3,8
plýtvat	80,0	90,5	96,2	16,0	4,8	0,0	4,0	4,8	3,8
povyk	58,3	66,7	76,0	16,7	0,0	0,0	25,0	33,3	24,0
příbytek	66,7	72,7	73,3	11,1	6,1	6,7	22,2	21,2	20,0
pýcha	75,0	88,0	82,6	4,2	0,0	4,3	20,8	12,0	13,0
pykat	66,7	86,2	92,0	0,0	0,0	0,0	33,3	13,8	8,0
pyl	88,5	90,5	80,0	3,8	4,8	10,0	7,7	4,8	10,0
pýřit se	56,5	58,3	40,9	4,3	0,0	9,1	39,1	41,7	50,0
pysk	50,0	73,1	79,2	14,3	7,7	12,5	35,7	19,2	8,3
slepýš	67,9	82,1	96,2	7,1	3,6	0,0	25,0	14,3	3,8
smýkat	53,6	50,0	53,8	14,3	11,5	15,4	32,1	38,5	30,8
sychravý	57,1	80,8	91,7	3,6	7,7	0,0	39,3	11,5	8,3
sypat	79,2	92,0	81,0	0,0	0,0	0,0	20,8	8,0	19,0
syrový	87,5	88,9	79,2	0,0	0,0	4,2	12,5	11,1	16,7
syťý	69,2	87,0	93,1	11,5	4,3	0,0	19,2	8,7	6,9
výheň	56,5	68,2	69,2	13,0	4,5	7,7	30,4	27,3	23,1
výskat	83,3	92,6	78,3	8,3	0,0	13,0	8,3	7,4	8,7
výt	80,0	95,2	84,6	8,0	0,0	0,0	12,0	4,8	15,4
vyžle	86,4	88,5	91,7	9,1	3,8	0,0	4,5	7,7	8,3
zpytovat	69,6	63,6	75,0	0,0	9,1	4,2	30,4	27,3	20,8

Z výše uvedené tabulky⁶, která zobrazuje dovednost aplikovat slova do věty, lze učinit následující úsudky:

- Průměrné hodnoty správných odpovědí jsou zde vyšší než u dovednosti slova definovat, a to od 70–80 %.
- Žáci 5. ročníku zařadili slovo *bylina* do kontextu věty stoprocentně oproti žákům ročníku 3., kteří správně definovali toto vyjmenovaná slovo v 79,2 %, a žákům ročníku 5., kteří uvedli správnou definici v 88% odpovědí.
- Ve více než 90 % zařadili správně slovo *pelyněk* třetíci. Čtvrtáci byli takto úspěšní u slov *blýskat se*, *klopýtat*, *lysý*, *nazývati*, *pelyněk*, *plyš*, *plýtvat*, *pyl*, *sypat*, *výskat* a *výt*. Výčet takto úspěšných slov je u žáků 5. ročníku odlišný. Totožná jsou slova *blýskat se*, *lysý*, *nazývati*, *plyš*, *plýtvat* a rozdílné jsou výrazy *bylina*, *pykat*, *slepýš*, *sychravý*, *sytý* a *vyžle*.
- Z hlediska lineárního nárůstu množství správných odpovědí od třetího přes čtvrtý až do pátého ročníku, byl předpokládán rovnoměrný nárůst obdobně jako u definice slov. Výsledky jsou ovšem následující:
 - U 15 slov byl zaznamenán lineární nárůst od třetího do pátého ročníku.
 - Pouze u slova *čepýřit se* klesala hodnota korektních vět, tzn. že žáci třetího ročníku jich uvedli nejvíce, žáci čtvrtého ročníku méně a 5. ročníky zapsaly nejméně správných vět.
 - U 19 slov je nárůst kolísající, tzn. čtvrté ročníky odpověděly na 14 slov lépe než páté ročníky a u pěti slov dosáhly nižších výsledků než ročníky třetí.
- Žádné částečně správné odpovědi nebyly evidovány u výrazů *pykat* a *sypat*, a to ani u jednoho ročníku, které se výzkumu účastnily. To značí, že u těchto slov si byli žáci buď jisti jejich místem v plnovýznamové větě, anebo slova zařadili nesprávně, po-
tažmo vůbec.
- Z pohledu největšího počtu chybných odpovědí se tentokrát ročníky shodují se slo-
vem *pýřit se*. Třetíci značně chybovali u slov *nachomýtnout se* a *sychravý*. Čtvrtá-
kům působilo obtíže zařadit do vět slova *babyka* a *obyčej*. Žáci 5. ročníků se nejvíce
mýlili ve slovech *čepýřit se* a *nachomýtnout se*.

⁶červená barva – 3. ročník

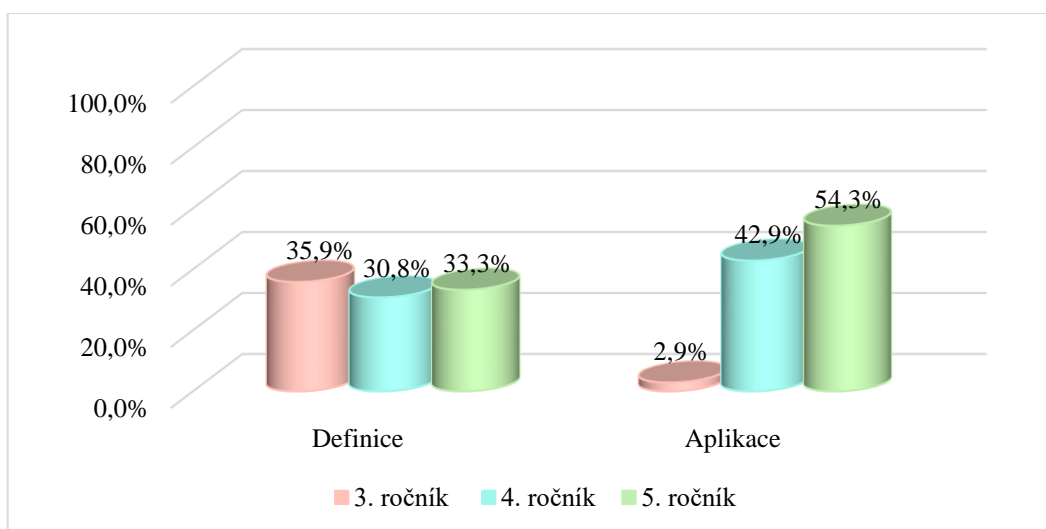
modrá barva – 4. ročník

zelená barva – 5. ročník

8.3.2 Sumární hodnocení výsledků klasifikace dle ročníku

Níže přiložený graf znázorňuje výsledky správných odpovědí, které odrážejí dovednost definovat a aplikovat vybraná vyjmenovaná slova, žáky napříč 3., 4. a 5. ročníkem základní školy. Data vycházejí z celkového počtu 2604 odpovědí od 372 žáků příslušných ročníků.

Graf 3: Sumární hodnocení dovednosti definice a aplikace slov do věty dle klasifikace ročníku

Můžeme si povšimnout, že hodnoty vyobrazující dovednost definovat vybrané výrazy je zde oproti aplikaci slov do kontextu vět mezi ročníky značně vyrovnaná. U vysvětlení významu slov lze uvést, že žáci třetích ročníků odpověděli na 35,9 % slov, což je nejlepší výsledek mezi všemi ročníky. Autorka práce se domnívá, že pokud se děti význam slov učí, jako tomu je ve 3. ročníku ZŠ, mohou ho lépe popsat, protože mají definice čerstvě v paměti. Aplikace slov do kontextu vět potom explicitně ukazuje převahu 4. a 5. ročníku. Žáci ročníku třetího byli v užití slova do věty nejlepší pouze ve slově čepýřit se. Tento fakt potvrzuje výše uvedenou autorčinu domněnku, jelikož třetíci nejlépe ze všech popsali značně obtížné slovo.

Výzkumný předpoklad č. 3 se táže na úspěšnost třetích ročníků oproti ročníkům čtvrtým a pátým. Pokud bychom na něj chtěli odpovědět, uvedli bychom, že je pravdivý a ověřený. V případě závěru, který by vycházel čistě dle výsledků jednotlivých ročníků u dovednosti definovat vybraná vyjmenovaná slova, by tento předpoklad platný nebyl. U aplikace bychom ho potom mohli označit prokazatelně pravdivý.

8.4 Klasifikace dle chybovosti

Výzkumný předpoklad č. 4 říká, že žáci budou nejvíce chybovat ve vyjmenovaných slovech, která nejsou v běžné mluvě tolik používána. Za taková slova považujeme pýřit se, čepýřit se, nachomýtnout se, obyčej, dmýchat apod. Dále do slov s větší chybovostí mohou spadat slova homofonní (např. výt/vít, výskat/vískat, pykat/pikat, slepýš/slepíš atd.). Dalším možným faktorem, který zvyšuje pravděpodobnost nesprávné odpovědi, může být nekorektní přečtení daného slova nebo žákům slovo připomíná slovo jiné s odlišným významem (např. lýko/lýtko, obyčej/obličej, výheň/oheň, příbytek/nábytek). V následujících podkapitolách proto budou tato slova, a úspěšnost žáků při popisu jejich významu, blíže specifikována. Vyjmenovaná slova nalezneme v tabulkách seřazena dle největšího procenta chybných odpovědí.

8.4.1 Výzkumná data

Tabulka 19: Výzkumná data dle klasifikace chybovosti – dovednost definice a aplikace

Seřazeno dle definice		
vyjmenované slovo	definice (%)	aplikace (%)
čepýřit se	61,6	32,3
nachomýtnout se	57,7	46,5
babyka	45,8	28,3
pýřit se	45,5	14,1
smýkat	44,7	19,2
povyk	39,2	5,1
lýko	35,4	12,1
plynout	34,3	26,8
příbytek	34,0	4,1
dmýchat	32,3	23,7
zpytovat	32,0	5,2
sychravý	31,1	20,6
výt	29,9	13,4
obyčej	29,3	29,9
syrový	29,2	19,4
výheň	28,3	35,9
klopýtat	28,1	4,9
pysk	22,3	6,8
chmýří	22,2	21,4
mýtít	21,2	16,5
nazývati	20,4	11,7
syťý	20,2	25,3
pykat	18,4	19,2
sypat	17,2	6,1
pýcha	15,2	36,4
plyš	11,5	25,3
výskat	10,4	35,4
pelyněk	9,4	13,1
pyl	8,1	7,3
slepýš	7,8	8,3
plýtvat	7,2	6,3
blýskat se	7,2	14,6
vyžle	6,3	37,5
bylina	5,1	7,3
lysý	4,9	14,6

Seřazeno dle aplikace		
vyjmenované slovo	aplikace (%)	definice (%)
nachomýtnout se	46,5	61,6
vyžle	37,5	57,7
pýcha	36,4	45,8
výheň	35,9	45,5
výskat	35,4	44,7
čepýřit se	32,3	39,2
obyčej	29,9	35,4
babyka	28,3	34,3
plynout	26,8	34,0
syťý	25,3	32,3
plyš	25,3	32,0
dmýchat	23,7	31,1
chmýří	21,4	29,9
sychravý	20,6	29,3
syrový	19,4	29,2
smýkat	19,2	28,3
pykat	19,2	28,1
mýtít	16,5	22,3
blýskat se	14,6	22,2
lysý	14,6	21,2
pýřit se	14,1	20,4
výt	13,4	20,2
pelyněk	13,1	18,4
lýko	12,1	17,2
nazývati	11,7	15,2
slepýš	8,3	11,5
pyl	7,3	10,4
bylina	7,3	9,4
pysk	6,8	8,1
plýtvat	6,3	7,8
sypat	6,1	7,2
zpytovat	5,2	7,2
povyk	5,1	6,3
klopýtat	4,9	5,1
příbytek	4,1	4,9

Z výše uvedených tabulek lze učinit následující závěry:

- Z hlediska chybovosti v definici a v aplikaci slov se v horní polovině tabulky vyskytují výrazy: *čepýřit se*, *nachomýtnout se*, *babyka*, *dmýchat*, *obyčej*, *sychravý*, *výheň*, *syrový*, *smýkat* a *plynout*. O těchto slovech můžeme říci, že vysvětlení jejich významu a užití ve větě, působí žáků větší obtíže než u ostatních slov.
- Nejproblémovějšími slovy jsou *nachomýtnout se* a *čepýřit se*.
- Je zajímavé, že ačkoliv slova *pýřit se*, *povyk*, *lýko* či *příbytek* stojí ve vyhodnocení definice mezi prvními deseti slovy, u aplikace je najdeme až na konci druhé poloviny tabulky. To značí, že tato slova činí žáků obtíže svým významem, ale ve větě je dokáží vcelku správně použít.
- Největší rozdíl mezi chybovostí u definice a aplikace nese slovo *povyk*.
- Na druhou stranu výrazy *vyžle*, *pýcha* a *výskat* jsou v tabulce seřazené dle aplikace umístěny na jejím začátku, čili žáci značně chybovali v použití těchto slov ve větách. Pokud je ale vyhledáme v tabulce zobrazující chybovost v definici, nalezneme je až k jejímu konci, tzn. že žáci u těchto slov měli větší obtíže s jejich definicí než s jejich užitím v praktickém jazyce.
- Za slova, ve kterých se nejméně chybovalo, lze považovat pojmy: *bylina*, *plýtvat*, *slepýš* a *pyl*.

Výzkumný předpoklad č. 4, který zněl: „Předpokládám, že největší obtíže budou mít žáci se slovy, která nejsou v běžné mluvě tolik používána (obyčej, dmýchat, pýřit se, čepýřit se, povyk, babyka atd.) a se slovy homofonními (výskat, pyl, slepýš atd.), které se jim mohou snadno splést.“, je zde naplněn pouze z části. V tabulkách je na první pohled viditelné, že žáci chybovali ve slovech *nachomýtnout se*, *čepýřit se*, *obyčej* apod. Zároveň se ale mezi slovy s velkou chybovostí objevila i jiná. Z hlediska slov homofonních není v rámci našeho empirického šetření zaznamenána žádná vyšší chybovost.

8.5 Komparace zjištěných dat s předpoklady učitelů

Vyjmenovaná slova, která tvořila obsah pracovních listů, byla vybrána na základě dotazníků od pedagogů z příslušných základních škol. Z hlediska frekvence označení jednotlivých slov lze vytvořit kategorie, které odráží obtížnost jednotlivých slov.

Dotazníky vyplnilo 21 pedagogů a kategorie jsou popsány jako: kategorie A slova označena šesti až čtrnácti pedagogy, kategorie B slova označena třemi až pěti pedagogy a kategorie C, kde nalezneme slova označeny jedním nebo dvěma pedagogy.

Tabulka 20: Rozdělení slov do kategorií

Kategorie A	Kategorie B	Kategorie C
smýkat	příbytek	bylina
mýtit	pykat	slepýš
dmýchat	plýtvat	pyl
babyka	lýko	chmýří
zpytovat	blýskat se	výt
obyčej	plynout	klopýtat
výheň	pysk	povyk
čepýřit se	pelyněk	sytý
pýřit se	pýcha	výskat
lysý	nazývati	syrový
sychravý	nachomýtnout se	plyš
vyžle		sypat

Kategorie:

1. Kategorie A – slova, která označilo 64% pedagogů⁷
2. Kategorie B – slova, která označilo 25% pedagogů⁸
3. Kategorie C – slova, která označilo 11% pedagogů⁹

Pro následující kroky lze kategorie specifikovat následně:

1. Kategorie A – slova, která pedagogové považují za nejobtížnější
2. Kategorie B – slova, o kterých učitelé smýšlí jako o středně obtížných
3. Kategorie C – výrazy, jež lze, dle pedagogů, považovat za nejméně obtížné

⁷ Do kategorie A spadají tedy slova, která označily celé 2/3 z dotázaných učitelů.

⁸ Do kategorie B byla zařazena slova, která uvedla celá 1/4 dotázaných pedagogů.

⁹ Do kategorie C patří slova označená 1/10 učitelů.

V tabulkách 21 a 22 nalezneme zaznamenána vyjmenovaná slova s uvedením námi zjištěné chybovosti, které jsou doplněny o příslušnou kategorii přiřazenou na základě označení slova oslovenými učiteli. V tabulkách můžeme vidět i příslušné kategorie, které z empirického šetření vyplynuly.

Tabulka 21: Výzkumná data pro komparaci předpokládané a zjištěné chybovosti z hlediska definice

DEFINICE			
vyjmenované slovo	kategorie dle oslovených pedagogů	chybovost (%)	vlastní navržená kategorie
čepýřit se	A	61,6	A
nachomýtnou se	B	57,7	A
babyka	A	45,8	A
pýřit se	A	45,5	A
smýkat	A	44,7	A
povyk	C	39,2	A
lýko	B	35,4	A
plynout	B	34,3	A
příbytek	B	34,0	A
dmýchat	A	32,3	A
zpytovat	A	32,0	A
sychravý	A	31,1	A
výt	C	29,9	A
obyčej	A	29,3	A
syrový	C	29,2	B
výheň	A	28,3	B
klopýtat	C	28,1	B
pysk	B	22,3	B
chmýří	C	22,2	B
mýtít	A	21,2	B
nazývati	B	20,4	B
syťý	C	20,2	B
pykat	B	18,4	B
sypat	C	17,2	B
pýcha	B	15,2	C
plyš	C	11,5	C
výskat	C	10,4	C
pelyněk	B	9,4	C
pyl	C	8,1	C
slepýš	C	7,8	C
blýskat se	B	7,2	C
plýtvat	B	7,2	C
vyžle	A	6,3	C
bylina	C	5,1	C
lysý	A	4,9	C

Tabulka 22: Výzkumná data pro komparaci předpokládané a zjištěné chybovosti z hlediska aplikace

APLIKACE			
Vyjmenované slovo	Kategorie dle oslovených pedagogů	Chybovost(%)	Vlastní navržená kategorie
pýřit se	A	46,5	A
babyka	A	37,5	A
nachomýtnou se	B	36,4	A
smýkat	A	35,9	A
čepýřit se	A	35,4	A
obyčej	A	32,3	A
povyk	C	29,9	A
lýko	B	28,3	A
zpytovat	A	26,8	A
dmýchat	A	25,3	A
výheň	A	25,3	A
příbytek	B	23,7	A
sychravý	A	21,4	A
plynout	B	20,6	A
pysk	B	19,4	B
mýtít	A	19,2	B
chmýří	C	19,2	B
pykat	B	16,5	B
syrový	C	14,6	B
klopýtat	C	14,6	B
pýcha	B	14,1	B
výt	C	13,4	B
sytý	C	13,1	B
sypat	C	12,1	B
slepýš	C	11,7	C
výskat	C	8,3	C
pelyněk	B	7,3	C
plyš	C	7,3	C
nazývati	B	6,8	C
vyžle	A	6,3	C
pyl	C	6,1	C
blýskat se	B	5,2	C
bylina	C	5,1	C
lysý	A	4,9	C
plýtvat	B	4,1	C

Nejdůležitějším závěrem, který z těchto dat vyplývá, je ten, že námi získané výsledky empirického šetření, prezentované v kapitolách 8.1–8.4 se neshodují s předpokladem učitelů. Například slovo *povyk*, které bylo zařazeno do kategorie C – slova učiteli vnímána jako nejméně obtížná, vykazovalo vysoké procento chybovosti (definice – 39,2 %, aplikace – 29,9 %). Oproti tomu výrazy *lysý* (4,9 %) a *vyžle* (6,3 %), která učitelé považují za nejvíce obtížná (kategorie A) podle našeho výzkumu žákům působí obtíže nejmenší. Slovo *nachomýtnou se* (definice – 57,7 %, aplikace – 36,4 %), o kterém učitelé smýšlí jako o středně těžkém, se ukázalo z celkového pohledu jako slovo nejproblémovější.

8.6 Stanovení kategorií na základě výsledků výzkumu

Na základě zjištěných dat a výsledků empirického šetření bylo rozhodnuto o vytvoření vlastních kategorií, které odrážejí míru obtížnosti jednotlivých slov pro žáky 3., 4. a 5. ročníků. Tato kategorizace může pomoci učitelům v praxi cílit výuku na řádné procvičení a seznámení se slovy z kategorie A (slova nejobtížnější). Díky tomu se mohou žáci tato slova snadněji naučit, zapamatovat si jejich gramatickou formu a správně je aplikovat do praktického jazyka.

Tabulka 23: Vlastní kategorie rozděleny dle obtížnosti slov

kategorie A (slova nejobtížnější)	kategorie B (slova středně obtížná)	kategorie C (slova nejméně obtížná)
čepýřit se	klopýtat	plyš
nachomýtnou se	pysk	výskat
babyka	chmýří	pelyněk
pýřit se	mýtit	pyl
smýkat	nazývati	slepýš
povyk	sytý	blýskat se
lýko	pykat	plýtvat
plynout	pýcha	vyžle
příbytek	výt	bylina
dmýchat	syrový	lysý
zpytovat		sypat
sychravý		
obyčej		
výheň		

Komparace kategorií ustanovených na základě označení obtížnosti jednotlivých vyjmenovaných slov pedagogy (viz kap 8.5) a kategorií stanovených na základě zjištěných výsledků (viz kap. 8.1–8.4) je zřejmé, že slova, která byla pedagogy považována za obtížná, nesouhlasí se slovy zjištěnými na základě provedeného výzkumu mezi žáky. Vzhledem k počtu respondentů a širí záběru¹⁰ se domníváme, že námi zjištěné výsledky je možno považovat za relevantní.

¹⁰ Do výzkumu byli zahrnuti žáci od 3. ročníků 1. stupně, tj. ročníku, kde se žáci seznamují s vyjmenovanými slovy, až po žáky 5. ročníků, tj. ročníku, kde by vyjmenovaná slova a jejich užití mělo být již pevně uchopeno.

Na základě zjištěných dat došlo k přesunu slov mezi všemi kategoriemi. Z kategorie A byly přesunuty výrazy *lysý* a *vyžle* do slov nejméně obtížných, protože jejich chybovost byla vyhodnocena jako značně nízká. Z kategorie C bylo nutné přesunout slovo *povyk*, které bylo vyhodnoceno jako velmi obtížně a jeho hodnoty stojí na začátku tabulek. Z kategorie B byly přesunuty výrazy *lýko*, *nachomýtnout se*, *plynout* a *příbytek* do skupiny A, jelikož jejich výsledky se ve výzkumu prokázaly jako problematické. Ze skupiny A se do skupiny B přesunul výraz *mýtit*, jelikož se jeho výsledky pohybují ve středu tabulek, a to jako u definice tak i u aplikace slov. Mezi kategoriemi B a C došlo přesunu velkého množství slov. Učitelé se domnívali, že *blýskat se*, *pelyněk* a *plýtvat* je pro žáky obtížnější než *chmýří*, *klopýtat*, *syrový*, *sytý* a *výt*, což se ukázalo jako mylný předpoklad.

Z celkového pohledu na toto dílčí hledisko lze usoudit, že v definici bylo mínění pedagogů platné u 16 z 35 vyjmenovaných slov (45,7 %) a v případě aplikace slov do vět u 17 z 35 slov (48,6 %). To je souhrnně méně než 50 % vybraných slov. Posun slov o dvě kategorie, tzn. z kategorie A do kategorie C a naopak, byl v porovnání s výsledky žáků zaznamenán z pohledu obou zkoumaných hledisek u 7 výrazů, tedy u 20 % vybraných vyjmenovaných slov.

9 Diskuze k jednotlivým vyjmenovaným slovům

9.1 Výběr žákovských odpovědí

V této podkapitole nalezneme vybrané odpovědi od žáků, které jsou zaznamenány dle jednotlivých variant pracovních listů. Selekce byla definována převážně pohnutkami a myšlenkovými pochody, které vedly žáky k zapsání daných odpovědí. Všechny reakce, které budou uvedeny, mají ve své podstatě různorodý původ. Některé pramení například z chybně přečteného zadání či z vyvstávajících asociací.

9.1.1 Varianta A

Obyčej

U vyjmenované slovo po B – obyčej byly vybrány hned dva případy. V prvním z nich došlo k záměně slova obyčej za obličej. Pravděpodobně si chlapec ze čtvrtého ročníku slovo chybně přečetl, ale je také možné, že při pátrání v paměti při hledání významu slova obyčej, došel ke slovu obličej, a proto jej definoval.

Obrázek 9: Vybrané odpovědi – obyčej

OBYČEJ = TO JE NAŠE PLEŤ OBYČEJ = OBYČEJ Hranomna' tíž je obyčejný
Věta: PAVEL MÁ OBYČEJ Věta: OBYČEJ JE SUPER.

Ve druhém případě žákyně z pátého ročníku pomocí asociace dospěla k názoru, že obyčej znamená obyčejný. Je sice pravdou, že je substantivum obyčej základové slovo, které společně s příponou -ný, tvoří již zmíněné adjektivum obyčejný, tudíž etymologicky ze základového slova vychází, a je to slovo odvozené. Významově se však dané výrazy rozcházejí. Použití slova ve větě, zde nemá valnou obsahovou hodnotu.

Lýko

U vyjmenovaného slova lýko došlo v několika případech na záměnu za část dolní končetiny (lýtko). Tato skutečnost může být způsobena velkou fonetickou podobností, nepozorností při přečtení zadání či blízkostí těchto dvou výrazů v řadě vyjmenovaných slov po L. Na druhém obrázku dokonce proces asociace došel ještě dále a chlapec ze čtvrtého ročníku definoval lýko jako koleno. Zajímavé také je, že v prvním případě, žák použil do věty slovo lýtko. Zřejmě je to zapříčiněno kognitivními pochody, které zůstávají u významu části dolní končetiny. Ve druhém případě žák, sice uvedl nesprávný význam, ale do věty použil slovo lýko, jak bylo původním záměrem, i když je význam věty obsahově zcela mylný.

Obrázek 10: Vybrané odpovědi – lýko

LÝKO = část nohy LÝKO = to je koleno
Věta: Bolí mě když msc brachnu do lýtku Věta: Chol jsem na kole a spadnul jsem na lýko.

Pýřit se

U slovesa pýřit se byla vybrána jako nejzajímavější odpověď obsahová stránka slova popsána pomocí výrazu pářit se. Zde bude původ záměny zřejmě vycházet z fonetické podobnosti těchto dvou slov. Dále si můžeme všimnout, že žák ve větě vůbec nepoužil sloveso pýřit se, ani pářit se, ale vlastně popsal význam výrazu pářit se.

Obrázek 11: Vybraná odpověď – pýřit se

PÝŘIT SE = pářit
Věta: Paří se v Roslovicích máš rodných ..

Pýcha

Výraz pýcha, který označuje lidskou vlastnost, si děti mohou snadno splést se slovem píchá. Pokud bychom se podívali, jak dítě popsalo slovo píchá, můžeme si všimnout, že v prvním případě dítě použilo sloveso píchá v kontextu lékařského prostředí. Do věty dítě zařadilo sloveso v kontextu přírody.

Obrázek 12: Vybraná odpověď – pýcha

PÝCHA = TĚ JE KDTŽ VÁM DÁ INEED A OMO VAS
Věta: VČELA MĚ PÝCHLA ^{TĚ} _E

9.1.2 Varianta B

Příbytek

U výrazu příbytek byly vybrány hned dvě reakce. První z nich je odlišná od jiných kvůli svému použití ve větě. Nutno podotknout, že autorka takovýchto odpovědí čekala více, ale uvedla ji jen jedna dívka z pátého ročníku. Slovo je použito správně, i když neukazuje význam slova příbytek v kontextu věty. Ve druhém případě nastala záměna slova příbytek za foneticky podobné slovo nábytek. Takovýchto odpovědí se v celé variantě B vyskytovalo více.

Obrázek 13: Vybrané odpovědi – příbytek

PŘIBYTEK = mek nájebij díom
Věta: Uk vým novack slove pa b je přibytel.
PŘIBYTEK = Přibytel je maple, postel, stůl, stůl.
Věta: Koupil jsem si jako nový přibytel postel.

Výt

Zvláštní odpověď byla zaznamenána také u vyjmenovaného slova po V – výt. U této reakce autorce případný důvod uvedené formulace zůstává hádankou. Domnívá se, že si chlapec ze třetího ročníku mohl splést slovo například s mele nebo hněte. Ovšem kuchyň a potraviny v ní používané jsou významově poměrně vzdálené od slovesa, které definuje dlouhý táhlý zvuk.

Obrázek 14: Vybraná odpověď – výt

VÝT = šleba něco vyje
Věta: Kuchař vyje mouku.

Povyk

V dalším případě se budeme zabývat slovem povyk. Odpověď naznačuje, že došlo k záměně slov povyk a zvyk. Chlapec ze čtvrtého ročníku, jež je autorem této reakce, uvedl, že význam slova povyk je zlozvyk. Důvodem by mohla být fonetická podobnost slov či případná asociace. Zajímavé také je, že žák koncipoval větu s významem slov zlozvyk, (Mám špatný zlozvyk.), ale podle zadání úkolu zapojil do věty slovo povyk, s nímž je věta obsahově chybná.

Obrázek 15: Vybraná odpověď – povyk

POVYK = ZLO ZVYK
Věta: Mám špatný povyk.

Zpytovat

U výrazu zpytovat bylo nejzajímavější odpovědí připodobnění k činnosti modlení se. Tato odpověď se ve variantě B vyskytla celkem třikrát. Nutno zmínit, že ač dítě nezná význam slova zpytovat a neumí ho správně použít ve větě, odpověď, kterou dívka z pátého ročníku uvedla, může být obsahově podobná. Když jedinec zpytuje své svědomí, přemýšlí o své vině. v církevní oblasti zpytovat svědomí může být konkretizováno jako zjištění vlastních hříchů před zpovědí. Pokud se lidé modlí, vnitřně se spojují s příslušným božstvem. Oba tyto výrazy proto protkávají určité duševní procesy.

Obrázek 16: Vybraná odpověď – zpytovat

ZPYTOVAT = modlit se
Věta: Čli jsme zpytovat do kostela.

Plynout

Poslední odpověď, která byla vybrána, popisuje výraz plynout. Autorka se domnívá, že původní myšlenka na popis významu žáka byla, „je, že něco splývá“. V tomto případě tedy došlo k záměně slov plynout za splýnout. Ač jsou si slova foneticky velice podobná, jejich obsahová stránka je odlišná. Po přečtení věty, kterou žák uvedl, vidíme, že přemýšlel nad slovesem splývat ve smyslu sloučit v jeden celek.

Obrázek 17: Vybraná odpověď – plynout

PLYNOU = ještě ramě splývá
Věta: do mléka splývá sádlo

9.1.3 Varianta C

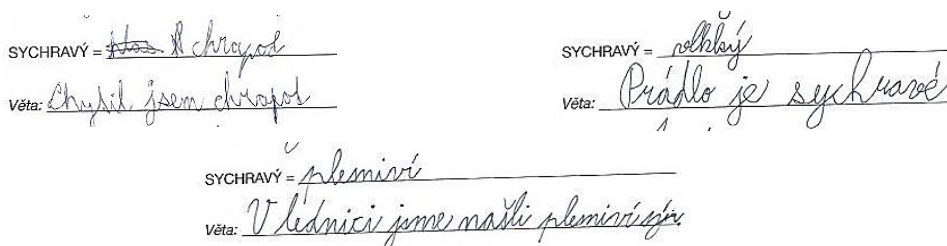
Sychravý

Výraz sychravý byl pro své zajímavé odpovědi vybrán celkem třikrát. V prvním případě chlapec ze čtvrtého ročníku uvedl, že sychravý znamená chrapot. Zřejmě zde došlo k záměně slova sychravý za sípavý, což mohlo být způsobeno nepozorným přečtením zadaného slova. Zároveň také žák nepoužil požadované slovo ve větě, ale nahradil ho substantivem chrapot. Dále je také zajímavé, že zadané slovo je adjektivum a žák na něj odpovídá substantivem. Stejně jako v celé větě, kterou chlapec uvedl.

Ve druhém případě je význam slova popsán vcelku správně. Když je venku sychravo, může být také vlhko. Ovšem při přečtení následující věty zjistíme, že dívka ze třetího ročníku, uvedla slovo sychravý v nesprávném kontextu. Prádlo může být vlhké, ale sychravé nikoli. Je zajímavé, že zrovna v tomto případě, kdy je věta postavená chybně, dívka správně použila požadované slovo sychravý, místo slova vlhký, kterým popsala význam. Ve velkém množství pracovních listů se totiž objevovaly případy opačné.

Posledním příkladem u výrazu sychravý je popsání jeho významu za pomoci přídavného jména plesnivý. Tato odpověď autorku velice zaujala, protože nevidí cestu, kterou dívka ze třetího ročníku k takovéto odpovědi dospěla. Stejně tak je tomu i u celé věty, kterou žákyně napsala.

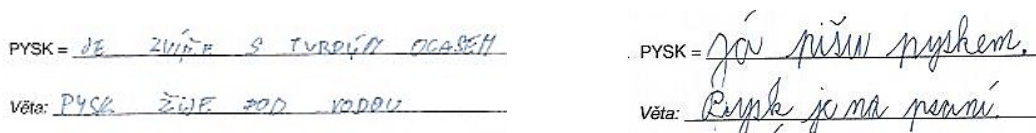
Obrázek 18: Vybrané odpovědi – sychravý

Pysk

Do řady vyjmenovaných slov po P patří pysk, u kterého byly vybrány dvě zajímavé reakce. První z nich je záměna slova pysk za slovo z něj složené tedy ptakopysk. U významu je výraz ptakopysk velice dobře popsán. Ve větě potom žákyně čtvrtého ročníku použila místo již zmiňovaného zvířete pouze výraz pysk.

Obrázek 19: Vybrané odpovědi – pysk

U druhého případu, kde je slovo pysk popsáno jako psací potřeba, autorka opět nevidí, žádnou cestu ani připodobnění či asociaci. Velice by ji zajímalo, co tímto popisem chlapec ze třetího ročníku myslel. Je možné, že by po chybném přečtení mohl slovo považovat za pero. To je ovšem ale obsahově hodně vzdálený pojem a z hlediska čtení by došlo z nerozpoznání tří ze čtyř písmen.

Pykat

Dalším slovem, ve kterém docházelo k záměně, je sloveso pykat. V tomto homofonním slově několik dětí chybovalo. Vybrán byl případ, kdy žák použil pro popsání významu slovo hra. Do věty potom zakomponoval výraz „hrát na pikanou“ neboli na schovávanou. Významově je ovšem proces pykání za své činy a dětská hra poměrně daleko od sebe.

Obrázek 20: Vybraná odpověď – pykat

PYKAT = hra
Věta: Hráli jsme na pikanou.

Nazývati

Ve slově nazývati se, podle autorčina názoru, vyskytla ta nejoriginálnější odpověď z celého výzkumného šetření. U významu žák z pátého ročníku jen zopakoval zadaného slovo v jiné hláskové variantě, takže jeho odpověď nebyla považována ani za částečně správnou. Slovo ve větě ovšem použil správně. Celkový význam věty je ale to zajímavé. Ukazuje velkou fantazii dětí ale hlavně jejich bezprostřednost. Zároveň ale může naznačit i intrapersonální konflikty žáka. V tomto případě autorku napadá problém s nízkým sebevědomím jedince.

Obrázek 21: Vybraná odpověď – nazývati

NAZÝVATI = manifikát
Věta: manifikátí som sebe na vola

9.1.4 Varianta D

Pyl

U slova pyl byla vybrána reakce, ve které chlapec ze čtvrtého ročníku, definuje pyl jako piliny. Tato odpověď zřejmě vznikla na základě snahy zjistit, co pyl znamená a žákovi se v hlavě objevilo slovo piliny. Můžeme si ale všimnout, že chlapec svůj výrok opravoval a původně uvedl slovní spojení, které se týkalo květů rostlin. Z uvedené věty je ale jasně čitelné, že žák přemýšlel nad pilinami dřevěnými.

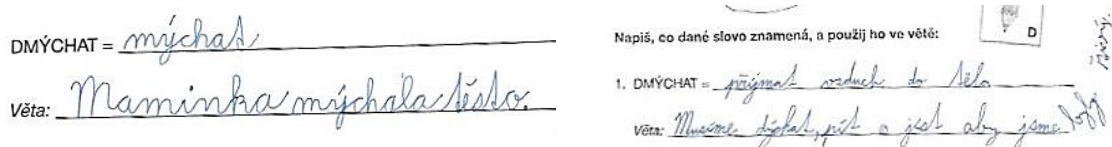
Obrázek 22: Vybraná odpověď – pyl

PYL = pylyni
Věta: háča říkal matčinou pylon u dělatě pylyni

Dmýchat

U slovesa dmýchat se vyskytly dva pozoruhodné případy. V prvním z nich došlo k záměně slov dmýchat a míchat, zjevně na základně fonetické podobnosti. Opět si můžeme povšimnout, že ve větě není použito požadované slovo, ale výraz který dítě samo použilo pro popis významu.

Obrázek 23: Vybrané odpovědi – dmýchat

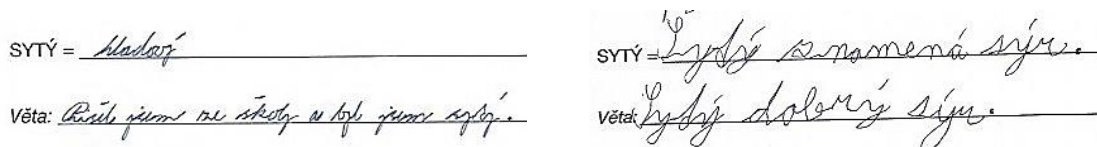

Ve druhém případě si dívka z pátého ročníku pravděpodobně chybně přečetla zadané slovo. Význam správně vysvětlila pro slovo dýchat. Je pravdou, že i tyto dva výrazy si jsou zvukově podobné. Ve větě potom použila opět slovo dýchat místo slova požadovaného.

Sytý

U výrazu sytý jsou zajímavé dvě odpovědi. První z nich je založena na antonymu, které chlapec z pátého ročníku zaměnil. I takové chyby byly během vyhodnocení výzkumu zjištěny. V případě slova sytý bylo odpovězeno antonymem ve variantě D třikrát. Ve větě však žák použil správné, požadované slovo. Autorka se ale domnívá, že i přestože je věta vcelku smysluplná, měl žák na mysli spíše, že po příchodu domů byl hladový.

Obrázek 24: Vybrané odpovědi – sytý

Ve druhé odpovědi na adjektivum sytý, podle autorčina názoru, došlo k danému popisu proto, že v řadě vyjmenovaných slov po S stojí slovo sýr hned za slovem sytý. Může snadno dojít k záměně těchto slov. Uvedená věta je potom obsahově správně, i když v ní není uvedené sloveso.

Mýtit

Mýtit je sloveso, které vyjadřuje proces kácení stromů. Ve většině případů byly odpovědi správné, našly se však i případy, kdy se žáci spletli. V prvním z nich, došlo k záměně významu slova za substantivum mýto. Opět mohlo být důvodem nepozorné čtení či zvuková podobnost slov.

Obrázek 25: Vybrané odpovědi – mýtit

Ve druhém případě uvedla dívka z pátého ročníku, že mýtit znamená uklidit. Je možné, že mezi asociacemi, které žákyni vyvstávaly, byla taková, které propojila kácení stromů a vznik mýtiny s odstraňování věci při úklidu.

9.1.5 Varianta E

Babyka

V prvním vybraném slově z varianty pracovních listů E, jímž je babyka, došlo k záměně slov pravděpodobně na základě zvukové podobnosti. Změnou změkčené přípony došel chlapec ze čtvrtého ročníku k závěru, že babyka znamená babička. Můžeme si všimnout, že ani v připojené větě není použito požadované slovo nýbrž výraz, který žák považuje za významově správný.

Obrázek 26: Vybraná odpověď – babyka

BABYKA = Babička
Věta: moje babička je velmi stará

Pelyněk

Pelyněk, jakožto aromatická bylina hořké chuti, byl do výběru zařazen hned se dvěma případy. V první řadě bylo k zadanému slovu přiřazeno substantivum piliny. Domnívám se, že dívka ze čtvrtého ročníku dospěla k tomuto závěru přes výraz pyl. Asociace, která zde proběhla, je zajímavá a v některých případech by bylo vhodné poslechnout si k vybraným odpovědím komentář dětí. Ve větě potom dívka správně použila zadané slovo, i když je věta potom obsahově nepřesná.

Obrázek 27: Vybrané odpovědi – pelyněk

PELYNĚK = piliny piliny
Věta: Pelyněk pod květky

PELYNĚK = pyl
Věta: Dad mámi byl plyněk

Ve druhém případě je výraz pelyněk definován za pomoci substantiva pyl. Lze nalézt mezi těmito slovy jistou spojitost, protože pelyňkové květy obsahují pyl. Ovšem vysvětlení významu slova je zde chybné a nedostačují stejně jako struktura uvedené věty.

Výskat

Výskat je jedno z homofonních slov, které se ve výzkumném šetření objevilo. Sloveso, které popisuje radostné vykřikování, je homofonní k výrazu vískat, jež popisuje proces probírání se někomu ve vlasech. Můžeme si všimnout, že dívka z pátého ročníku uvedla větu, do které zařadila slovo vískat (v kontextu věty ve správném významu), ale nebyla schopna popsat a vysvětlit ani jeden z homofonních tvarů.

Obrázek 28: Vybraná odpověď – výskat

VÝSKAT = vískat
Věta: Děda se mi vyběs ve vlasech

Syrový

U adjektiva syrový, které řadíme do skupiny vyjmenovaných slov po S, se naskytly hned dvě zajímavé reakce. V prvním z nich autor ze čtvrtého ročníku popsal význam slova syrový jako sýr. Z přiložené odpovědi si můžeme všimnout, že žák dokonce dopsal čárku nad ypsilon, jelikož se domníval, že zadané slovo je sýrový. Potom by jeho odpovědi byly vcelku správné.

Obrázek 29: Vybrané odpovědi – syrový

SÝROVÝ = sýr
Věta: Syrový sýr mi chutná.

SYROVÝ = NECHUTNÝ
Věta: DĀMA VSEM SNĚT SÝROVÝ ČALĚB

Ve druhém případě je reakce ještě o něco zajímavější. Chlapec z pátého ročníku totiž uvedl, že syrový znamená nechutný. O cestě, kterou chlapec došel k tomuto závěru bychom se mohli jen dohadovat. Ze zapsané věty lze predikovat, že chlapec mohl zaměnit výraz syrový za samotný (myšleno bez namazání máslem či bez sýru, salámu) nebo chuťově nedobrý.

Vyžle

Poslední z výběru zajímavých odpovědí je pojetí vyjmenovaného slova vyžle. U všech předchozích odpovědí, ač byly jakkoli zajímavé a cesta k pochopení toho, jak jejich autor k závěru došel, byla složitá, se však nějaké vysvětlení vždy našlo. Chlapec z pátého ročníku, ale definoval výraz vyžle (velmi hubené dítě) jako lízátko. U tohoto případu autorka nenalezla žádnou možnou cestu k tomuto významu. Ráda by také slyšela, jak by chlapec svoji odpověď vysvětlil ústně.

Obrázek 30: Vybraná odpověď – vyžle

VYŽLE = LÍZÁTKO
Věta: PN ŠROLE VSEM MĚL LÍZÁTKO

9.2 Vybraná slova z pohledu odborné literatury

Z každého hlediska čili z definice a z aplikace byla vybrána vyjmenovaná slova, ve kterých žáci nejvíce chybovali. U každého ze slov je doplněna frekvence slov v psaném jazyce, která je doložena z korpusu SYN 2020, což je synchronní reprezentativní a referenční korpus současné psané češtiny, který obsahuje 100 miliónů textových slov. Při hledání v korpusu ORAL 2013, který je projektem Českého národního korpusu a je zaměřen mluvenou spontánní češtinou a obsahuje 2 785 189 textových slov, nebyla většina vyjmenovaných slov, ve kterých žáci nejvíce chybovali, vůbec nalezena.

Babyka

Ve vyjmenovaném slově po B – babyka žáci chybovali ve 45,8 %. Korpus SYN 2020 uvádí 15 výskytů, a to převážně v oborové literatuře zaměřené na přírodu a vegetaci. Babyka, jakožto druhový název javoru s tupě laločnatými listy, je výraz, se kterým se, dle názoru autorky, žáci setkávají jen velmi málo. Výhodu zde mají děti, které se i ve svém volném čase zajímají o přírodu a také děti, jejichž rodiče jim popisují okolí, kterým jsou zrovna obklopeni.

Čepýřit se

Čepýřit se je vyjmenované slovo po P, ve kterém žáci z celé řady vybraných vyjmenovaných slov pro výzkumné šetření, chybovali nejvíce, a to v 61,6 %. V korpusu SYN 2020 tento výraz není k nalezení, a to ani ve všech jeho možných tvarech. Autorka se domnívá, že ani v běžné mluvě není tento výraz příliš frekventován. Čepýřit se je výrazem pro čechrání, natřásání se či jev, kdy se někdo zlobí.

Lýko

Dle korpusu SYN 2020 můžeme u výrazu lýko nalézt 22 výskytů. Jeho frekvence tedy není nijak závratná. Používáno je převážně v textech zabývajících se botanikou či kutilstvím. Děti by se s tímto slovem mohly mimo školní půdu setkat například při tvorbě různých dekorativních předmětů či při aranžování. Oblast pro setkání s tímto druhem materiálu, který je spleten z pletiv nacházejících se pod kůrou stromů, ovšem není moc široká. Žáci u něj chybovali ve 35,4 %. Za správné byly uznávány odpovědi typu: přírodní provázek, část stromu pod kůrou apod. Za částečně správné potom byly považovány příklady následujících odpovědí: kus stromu, dřevina nebo kůra. Nutno podotknout, že u slova lýko je možná pravděpodobnost záměny za slovo lýtko. I během našeho výzkumu byla většina špatných odpovědí zapříčiněna právě touto záměnou.

Nachomýtnout se

Sloveso nachomýtnout se řadíme do skupiny vyjmenovaných slov po M. Tento výraz nám říká, že se někdo plete do cesty nebo že se někdo někde objeví či vyskytne na místě, kde zrovna být nemá. V korpusu SYN 2020 se výraz nachomýtnout se, objevuje pouze jednou a ve tvaru nachomýtl se dvakrát. Stejně jako u slova pýřit se je velká pravděpodobnost, že

žáci, kteří se naučí, co slovo nachomýtnout se znamená, ho ve své běžné mluvě stejně nebudou používat. Toto vyjmenovaná slovo zaujmulu přední příčky, jak u definice slov (57,7 %), tak i u jejich aplikace (46,5 %). Z čehož můžeme usoudit, že význam slova nachomýtnou se je pro děti opravdu problematický.

Obyčej

Slovo obyčej řadíme do řady vyjmenovaných slov po obojetné souhlásce B. Je pravdou, že v běžné mluvě již toto slovo označující zejména lidové zvyky a tradice, slyšíme jen zřídka. Dle Korpusu SYN2020 je u slova obyčej 181 výskytů. Oproti tomu slovo zvyk, které je často ke slovu obyčej přiřazováno jako synonymum, má počet výskytů 1014. Nutno podotknout, že korpus SYN2020 zahrnuje současnou psanou češtinu v oblastech beletrie, oborové literatury a publicistických textů. Autorka se domnívá, že v běžné mluvě by byly výsledky frekvence slov obdobné. Tedy že lidé v rámci sociální komunikace spíše použijí slovo zvyk než obyčej. Dále se při popisu významu u vyjmenovaného slova obyčej mohou žáci splést a přechýst foneticky podobné slovo obličej.

Povyk

Korpus SYN 2020 uvádí u slova povyk 191 výskytů. Povyk je také jedno za tři slov, která bylo možné vyhledat v korpusu ORAL 2013 a to s výsledkem pouhého jednoho výskytu. V tomto výrazu žáci chybovali ve 36,2 %. Oproti tomu slovo křik, které je častým synonymem ke slovu povyk, má dle korpusu SYN 2020 počet výsledků 1611. Lze tedy konstatovat, že v současné době je slovo povyk používáno jen zřídka. Mezi reakcemi na vysvětlení významu slova povyk se vyskytla i záměna se slovem zvyk.

Příbytek

U slova příbytek, které lze definovat jako byt nebo obydlí, může dojít k záměně za slovo nábytek, které se nabízí k hlediska fonetické podobnosti. Žáci ve slově příbytek chybovali ve 34 %. Korpus SYN 2020 ukazuje 200 výsledků výskytu. Jeho frekvence se ukazuje převážně v beletrii. Příbytek je také třetím slovem, které bylo možné vyhledat v korpusu ORAL 2013, a to pouze s jedním výskytem. Odpovědi, které žáci ke slovu příbytek poskytli, byly velice rozmanité. Jako příklad uvedeme: bydlení, malý byt, přechodné bydlení, obydlí pro psa nebo domov. Počet nesprávných definic činil 34 %. Nutno podotknout, že většina těchto odpovědí vycházela z mylného předpokladu, že příbytek znamená nábytek.

Pýřit se

Sloveso pýřit se vyjadřuje proces, ve kterém se někdo rdí nebo červená. Žáci v něm chybovali ve 45,5 %. Slovní obrat pýřit se studem dnes lidé téměř nepoužívají. V korpusu SYN2020 nebyl výraz pýřit se vůbec nalezen. Vyskytuje se zde pouze ve tvaru pýřil se, a to jednou v celém souboru textů. I přesto, že je sloveso pýřit se v mluvě a psané řeči spíše nahrazováno výrazem červenat se, byli žáci v určení jeho významu a aplikace do věty poměrně úspěšní. Což ukazuje, že jsou žáci schopni se význam slova naučit a zapamatovat si ho. Další otázkou však zůstává, zda slovo ve svém životě budou někdy prakticky uplatňovat.

Smýkat

Vyjmenované slovo po S – smýkat, patří podle názoru autorky, mezi slova v dnešní době již málo používaná. Žáci v tomto slově chybovali ve 44,7 %. Dle korpusu SYN 2020 lze u tohoto slova nalézt 13 výskytů, což je k celkovému vzorku, s nímž korpus pracuje poměrně malý počet. Sloveso smýkat, které označuje proces trhavého táhnutí, vláčení, lomcování nebo klouzavého pohybu, se v běžné mluvě téměř nepoužívá. Mnohem častěji se žáci mohou setkat s podstatným jménem smyk, které je spojeno, hlavně v zimních měsících, s dopravními prostředky. Slovo smyk v korpusu SYN 2020 nalezneme s počtem 180 výskytů. V procesu vyhodnocování pracovních listů bylo za korektní považováno vysvětlení slova, tedy uvedení příslušných synonym. Za částečně správné potom ve většině případů, již výše zmíněný smyk.

Syrový

Přídavné jméno syrový, které reprezentuje stav potravin bez tepelné úpravy, má dle korpusu SYN2020 1247 výsledků výskytu. Korpus ORAL 2013 uvádí 18 výskytů slova syrový ve spontánní řeči. Autorka se domnívá, že slovo syrový je v běžné mluvě relativně používáno a děti ho mohou slyšet především doma v kuchyni. S jeho významem by tudíž nemusely mít větší obtíže. U tohoto vyjmenovaného slova může dojít k záměně s adjektivem sýrový (s příchutí sýra) či sírový (vztahující se k chemické značce síra). Proto je důležité, aby si žáci slovo správně přečetli a mohli potom k obsahové stránce slova přiřadit jeho význam. U výrazu syrový byla chybovost zaznamenána ve 29,2 %.

Výt

Výt je výraz pro děj, při kterém většinou pes, vlk nebo člověk, vydává pronikavý, táhlý zvuk. Žáci chybovali v tomto slově ve 29,9 %. Korpus SYN 2020 vyhledal 294 výskytů tohoto výrazu v psaném jazyce. Vyjmenované slovo výt, patří do skupiny slov homofonních. Je totiž foneticky stejné jako sloveso vít, jejich sémantický význam se však značně liší. Vít znamená proplétáním spojovat nebo svíjet či navíjet. Například děvče může vít věnec z květin, nebo může rybář vít vlasec na cívku. Další záměna může nastat s vlastním jménem Vít. Je důležité, aby si děti vždy pečlivě přečetly zadání své práce a nedělaly zbytečné chyby z nepozornosti.

10 Vyhodnocení empirického šetření

10.1 Vyhodnocení pilotního výzkumu

Pro úplnost práce jsme se rozhodli také věnovat několik poznámek pilotnímu šetření, které předcházelo hlavnímu výzkumu. Tento předvýzkum byl proveden v rámci celé vize empirického šetření na dané téma závěrečné práce, aby bylo možné eliminovat možné chyby pramenící například z nezkušenosti s tímto typem výzkumné aktivity i dalších důvodů. Více informací o přípravě pilotního šetření, o jeho průběhu, o místě a čase jeho konání a o cílové skupině nalezneme v kapitole 7.1 s názvem Pilotní šetření. Nyní se budeme zabývat výsledky a závěry, které z toho předvýzkumu vyplynuly.

Jak si děti vedly v popisu obsahové stránky vyjmenovaných slov a jak při jejich aplikaci do vět, zjistíme v následující tabulce:

Tabulka 24: Výsledky pilotního šetření

počet slov celkem	156	počet slov celkem	156
správný význam	37	nesprávný význam/ neodpověděl	119
správné použití	59	nesprávné použití / neodpověděl	97

Z výsledků pilotního výzkumu je patrné, že převládá spíše neporozumění obsahu slov, než neschopnost použít tato slova ve větě.

Z pilotního šetření bylo učiněno několik závěrů:

1. Sedm variant pracovních listů je pro vyhodnocení výzkumu poměrně velké množství, a proto byl počet variant snížen na pět.
2. Vyjmenovaná slova je vhodnější v různých variantách nakombinovat.
3. Žáci pro popsání významu slov ve většině případů používali buď slova popisná nebo slova, která mají s požadovaným slovem spojená (SYPAT = zní).
4. Děti často pro ověření správnosti použití neaplikovaly požadované vyjmenované slovo, ale do věty zakomponovaly svá vlastní slova, kterými vysvětlily význam.

(VYSOKÝ = velký; *Věta*: Můj strýc je velký.)

V důsledku závěrů vyplývajících z pilotního šetření byly změněny výchozí materiály pro výzkum a autorka získala podněty k procesu vyhodnocování pracovních listů a také k celkovému zpracování výsledků výzkumu.

10.2 Vyhodnocení dílčích cílů a výzkumných otázek

Hlavním cílem této závěrečné práce bylo zjistit úroveň chápání významové stránky vyjmenovaných slov. Hlavního cíle bylo dosaženo za pomoci sběru dat a jejich následným vyhodnocením, které nalezneme v kapitole 8. Splnění cíle dokazují souhrnné grafy, které doplňují většinu jednotlivých klasifikací.

Dílčí cíl č. 1., výzkumná otázka č. 1

Dílčí cíl č.1, zjistit, která vyjmenovaná slova, pedagogové považují za nejvíce obtížná z hlediska jejich významu, byl naplněn dotazníkovým šetřením, jehož se účastnili pedagogové z vybraných základní škol.

Díky výzkumné otázce č. 1, bylo zjištěno, jaká konkrétní slova učitelé považují za obtížná pro své žáky. Nejčastější výběr těchto slov byl následně zakomponován do tabulky 7 (Vybraná vyjmenovaná slova) a na základně toho byla tato slova rozřazena do pracovních listů.

Dílčí cíl č. 2, výzkumná otázka č. 2 a č. 3

Dílčí cíl č. 2, zjistit, zda žáci chápou obsah vyjmenovaných slov a jak je dokáží aplikovat do kontextu věty, je plněn v průběhu celého vyhodnocení empirického šetření, které nalezneme v kapitole 8 Výsledky výzkumu.

Výzkumná otázka č. 2, je konkretizovaná na popis významu vyjmenovaných slov. Na základně grafu v kapitole 8.1.2 lze vyvodit závěr, že u vybraného počtu slov byla zaznamenána definice jako lepší pouze u jediného. Výzkumná otázka č. 3, je zaměřena na významově správné použití vyjmenovaných slov ve větě. Z hlediska aplikace potom žáci lépe odpověděli na 77,1 % slov. Tyto výsledky explicitně ukazují, že žáci lépe ovládají slova v kontextu vět (podrobné informace viz kap. 8.1–8.4).

Dílčí cíl č. 3, výzkumná otázka č. 4

Dílčí cíl č. 3, formulovat závěry a navrhnout doporučení pro praxi, je naplněn a popsán v kapitole 10 Souhrnné výsledky výzkumu.

10.3 Vyhodnocení výzkumných předpokladů

Výzkumný předpoklad č. 1

Předpokládám, že vzhledem k požadavkům uvedení významu slova a jeho následné aplikaci, budou žáci úspěšnější právě v použití vybraného vyjmenovaného slova ve větě. Usuzuji tak podle domněnky, že žák nemusí být schopen vysvětlit význam slova, ale na základě předchozích praktické zkušenosti s jazykem (např. slovo již slyšel zařazené v kontextu mluvy) může být schopný ho aplikovat i bez znalosti jeho významu.

Tento předpoklad lze vyhodnotit jako pravdivý. V souhrnných grafech na konci jednotlivých klasifikací můžeme vidět, že procentuální úspěšnost žáků při dovednosti slovo užít ve větě převyšuje výsledky u hodnocení významu (podrobné informace viz kap. 8.1–8.4).

Výzkumný předpoklad č.2

Domnívám se, že dívky budou v určení sémantického obsahu vybraných vyjmenovaných slov dosahovat lepších výsledků než chlapci. Soudím tak na základě výzkumů mezinárodního šetření PISA a PIRLS, v jejichž výsledcích jsou dívky často úspěšnější než chlapci.

I druhý předpoklad můžeme označit za platný a naším empirickým šetřením ověřený. V dovednosti definovat obsah slova byly dívky úspěšnější téměř u 50 % slov oproti chlapcům, kteří byli úspěšnější v 17,1%. Přibližně stejné výsledky obou pohlaví jsme zaznamenali ve 34,3%. U dovednosti slovo aplikovat do větného kontextu byly dívky úspěšné u 34,3 % slov oproti chlapcům, kteří byli úspěšnější v 17,1%. Přibližně stejné výsledky obou pohlaví jsme zaznamenali ve 48,6%. Lze explicitně uvést, že dívky byly úspěšnější než chlapci (viz graf č. 2, podrobné informace viz kap. 8.2).

Výzkumný předpoklad č. 3

Očekávám, že budou mít žáci 4. a 5. ročníku prokazatelně lepší výsledky než žáci ročníku třetího. Důvodem by mohla být délka kontaktu s učivem vyjmenovaných slov.

Pokud postavíme proti sobě výsledky žáků 3. ročníku a sloučené dosažené hodnoty žáků 4. a 5. ročníku, můžeme uvést, že je tento předpoklad platný pro obě sledovaná hlediska (definice i aplikace). V porovnání výsledků všech tří ročníků jednotlivě je náš předpoklad pravdivý u dovednosti aplikovat slovo do věty. U dovednosti dané slovo definovat jsou výsledky všech tří ročníků srovnatelné (viz graf č. 3, podrobné informace viz kap. 8.3).

Výzkumný předpoklad č. 4

Předpokládám, že největší obtíže budou mít žáci se slovy, která nejsou v běžné mluvě tolik používána (obyčej, dmýchat, pýřit se, čepýřit se, povyk, babyka atd.) a se slovy homofonními (výskat, pyl, slepýš atd.), které se jim mohou snadno splést.

Tento předpoklad byl potvrzen v podkapitole 8.4. Z jednotlivých kategorií byly mezi slovy s největší chybovostí právě výše zmíněné neaktuální výrazy jako (smýkat, pýřit se, čepýřit se, dmýchat, příbytek, nachomýtnout se atd.). Z hlediska slov homofonních nebyla míra chybovosti tolik vysoká. Největší obtíže žákům působilo z hlediska definice homofonní verbum výt a v aplikaci slov potom výraz výskat. (podrobnější informace v podkapitole 8.4).

10.4 Souhrnný závěr výzkumu a doporučení do praxe

V následujících řádcích uvedeme výsledky a závěry z nich plynoucí pro jednotlivé zkoumané kategorie v rámci celého empirického šetření.

Klasifikace dle chápání významu slov a dovednosti jejich aplikace

U jednotlivých slov lze jasně prokázat, že žáci lépe ovládají dovednost slovo aplikovat do věty než vysvětlit jeho význam. Lze se domnívat, že to může být způsobeno zejména praktickou zkušeností žáků s užíváním slov. Je běžnější slovo zařadit do kontextu věty, či je v kontextu věty slyšet, než slovo definovat. Definice slov je v běžné mluvní praxi požadována mnohem méně.

Klasifikace dle pohlaví

V tomto dílčím hledisku výzkumu se vyskytlo značné množství slov, které dívky a chlapci zvládají definovat či aplikovat přibližně stejně. Ovšem vyskytuje se také velké množství slov, kde je převaha děvčat znatelná, a to jak z pohledu dovednosti slovo definovat, tak i aplikovat.

Klasifikace dle ročníku

Jak je již výše zmíněno, zde máme na výsledky této klasifikace dva úhly pohledu. Pokud budeme smýšlet separovaně o třetím ročníku, ve kterém je učivo českého jazyka z velké části zaměřeno právě na výuku vyjmenovaných slov, a srovnáme-li jej se souhrnnými výsledky výzkumu čtvrtého a pátého ročníku, zjistíme, že starší ročníky dosahují lepších výsledků. Z pohledu výsledků jednotlivých ročníků v dovednosti slovo definovat žáci správně odpověděli na přibližně stejný počet vybraných vyjmenovaných slov. V dovednosti aplikovat slova do vět se zde ukazuje značný nárůst úspěšnosti směrem k vyšším ročníkům, který může být spojen s větší jazykovou zkušeností či častým procvičováním slov v kontextu věty a slovních spojeních v rámci školní praxe.

Komparace zjištěných dat s předpoklady učitelů

Tato část přinesla závěr, že slova uvedená pedagogy jako obtížná se značně lišila od slov, která se výzkumem jako obtížná skutečně ukázala. Samozřejmě toto tvrzení platí i opačným směrem.

Klasifikace dle chybovosti

V této podkapitole byly empirickým šetřením vyselektovány výrazy, ve kterých děti nejvíce chybovaly a lze tedy říci, že jim dělají svým obsahem zjevné obtíže. Tato vyjmenovaná slova značně korespondují s těmi, na které si rodiče žáků na 1. stupni ZŠ nejvíce stěžují.

Tato slova jsou následující a můžeme vidět, že v každé řadě vyjmenovaných slov, kromě po Z, se nějaké obtížná slova vyskytují:

Tabulka 25: Přehled nejobtížnějších vyjmenovaných slov

obojetná souhláska	vyjmenovaná slovo
B	babyka, obyčej, příbytek
L	plynout, lýko
M	nachomýtnout se, smýkat, dmýchat
P	zpytovat, pýřit se, čepýřit se
S	sychravý
V	povyk, výheň

Pochopení významu vyjmenovaných slov a dovednost užít je správně v kontextu věty je skoro stejně důležitá jako aplikace gramatických pravidel, tedy psaní *i, í /y, ý* po obojetných souhláskách. Znalost obsahové stránky jednotlivých slov a jejich skladba ve větný celek nám umožňuje předávat naše myšlenky a pocity.

Na základě studia problematiky, pozorování žáků i vyučovacího procesu, rozhovorů s učiteli i celkových výzkumných aktivit lze uvést několik doporučení do praxe:

- Pro děti je bezpochyby důležité, aby význam slov vždy poznaly.
- Velmi vhodným prostředkem je uchopit slovo prostřednictvím vlastního poznání, tj. zařazením slova do kontextu věty.
- Jelikož jsou děti 3., 4. a 5. ročníku ve věku, který reprezentuje stádium myšlení konkrétních operací, je zde na místě i názorná ukázka.
- Jednou z možností jsou obrázky, které význam vyjmenovaných slov vystihují. Ilustracemi bývá doplněna většina učebnic.
- Dalším vhodným prostředkem je obsah slova vysvětlit a uvést slova synonymní. Tato dovednost byla požadována v našem výzkumu.
- Je ale vhodné dětem poskytovat i jiné vizuální a další smyslové podklady.
- Autorka se domnívá, že je nejvhodnější ukazovat dětem význam slov na reálných objektech či přímo předvést či ukázat žádaný jev.

- K tomuto procesu mohou sloužit i videa, na kterých jsou zobrazovány skutečné situace.
- Využit lze i venkovních aktivit (procházka), při kterých budou žáci obsahy slov hledat, pozorovat a popisovat.
- I významovou stránku slov je vhodné učit v kontextu s dalšími slovy příbuznými.
- Pokud budou žáci dané vyjmenované slovo zařazovat do různých situací nebo vymýšlet možné asociace, jistě si jeho význam lépe zapamatují.
- V rámci výchovně-vzdělávacího procesu se věnovat i obsahové stránce slov a nejen čistě pravopisné, tzn. ptát se dětí na význam vyjmenovaných slov.
- Dětem by měl být význam slov přednesen ze všech úhlů pohledu a jejich zdrojem by měly být různé materiály, které působí na všechny jejich vjemy.
- Zároveň by měl být brán zřetel na učební strategie žáků.
- Učitel by měl věnovat více pozornosti těžko uchopitelným a představitelným slovům (viz kap.8.6).

10.5 Závěrečná diskuze

Autorka práce by se nejprve ráda věnovala rozdílu mezi dovedností slova definovat a dovedností slova aplikovat do vět. Je nesporné, že jsou úrovně těchto dovedností u každého žáka individuální a úzce souvisí, mimo vědomosti, které lze nabýt ve škole, i s jeho mimoškolním a osobním životem. Z hlediska dovednosti slovo definovat mohou odpověď ovlivňovat různé faktory. Prvním z nich je bezpochyby korektní přečtení dotazovaného slova. Dále je důležitá úroveň vyjadřovacích schopností, protože i přesto, že žák význam slova zná, nemusí být schopný jej správně popsat a vyjádřit. Zde by se nabízela možnost provádět výzkum jinou formou, a to získat odpovědi žáků ústní namísto psanou. Žáci by potom mohli definici rozvést, vysvětlit význam širším opisem či doplnit případné nejasnosti. Aplikace slov do vět získala, dle názoru autorky, velkou převahu z důvodu, že žák mohl slovo někde slyšet v kontextu mluvy a spojil si ho s nějakou událostí, díky které si spojení pamatuje, tzn. že žák zaslechne, že auto dostalo smyk, ale neumí pospat význam vyjmenovaného slova smýkat. Tudíž je jeho odpověď na definici nesprávná, na aplikaci do věty ale zcela a jistě dostačující.

V rozdílu úspěšnosti mezi chlapci a dívkami lze diskutovat o tom, v jakých slovech vynikli chlapci a v jakých dívky. Když opomene skupinu, která obsahuje přibližně stejné množství správných odpovědí od obou pohlaví, vykazují dívky lepší výsledky. Zajímavé ovšem je, že chlapci lépe odpovídali převážně na slova považována za obtížnější. U dovednosti definice lze jako příklad tohoto tvrzení zmínit výrazy: dmýchat, nachomýtnou se, pýřit se nebo obyčej. U dovednosti aplikace např. slova babyka, příbytek a též pýřit se. Těžko soudit, co je příčinou tohoto výsledku. Autorka práce se domnívá, že by chlapci mohli mít u obtížných slov zbystrěnou paměť, tzn. jsou na obtížnější slova senzitivnější, více se na ně soustředí a učí se je. U slov dmýchat a mýtit by se dala uvést i asociace spojená s čistě mužskou prací.

Klasifikace dle ročníků ukázala zajímavé výsledky a přinesla množství otázek. Výsledky dovednosti definice slov byly ve všech ročnících téměř totožné. Znamená to, že pokud se žáci s učivem vyjmenovaných slov seznamují a osvojují si ho, dokáží vysvětlit významy většiny výrazů, stejně jako jejich starší spolužáci. Jelikož ale nebyl nárůst se zvyšujícím se ročníkem vzestupný, není potvrzeno, že delší styk s učivem zajišťuje větší porozumění sémantickému obsahu vyjmenovaných slov. Svoji roli tu může hrát proces zapomínání slov, která se v běžné řeči tolik nepoužívají. Oproti tomu u dovednosti aplikace se lze domnívat, že délka procvičování slov v kontextu pravopisných cvičení, která převážně obsahují celé věty či slovní spojení, velice pozitivně ovlivňuje dovednost osamocená slova správně zařadit do významového kontextu. Zmíněné informace mohou vést k závěru, že je důležité učit děti vyjmenovaná slova v kontextu, čemuž může napomoci například metoda tzv. sémantických hnízd dle Hájkové (2019) blíže popsané v kapitole 3.1.

Výběr jednotlivých vyjmenovaných slov prostřednictvím dotazníků přinesl fakt, že se obecné povědomí učitelů o vyjmenovaných slovech, která mohou být pro žáky z hlediska svého sémantického významu obtížná, nemusí shodovat se skutečnou situací v praxi. Výsledky výzkumu prokázaly, že vyjmenovaná slova označená pedagogy jako jednodušší, či obtížnější nejsou zcela odpovídající skutečnosti. Za faktory, které mohly odpovědi učitelů ovlivnit, lze zmínit například nedostatek času či pozornosti při vyplnění dotazníku či přílišné soustředění na vyjmenované slovo bez oprostění se od pravopisné stránky slova.

Sestavení vlastních kategorií slov, která korespondují s výsledky empirického šetření lze považovat za jeden z významných výstupů této diplomové práce.

Jak je v celé práci několikrát zmíněno, pro žáky jsou nejvíce obtížná slova, která se v běžné mluvě tolik nepoužívají. Některá z nich uvádí i Hradilová (2018) ve svém projektu K prezentaci vyjmenovaných slov v některých učebnicích českého jazyka. (viz kap. 5.1). Pokud bychom se všichni zamysleli, jak často vyslovíme, slyšíme, napíše či čteme slova: pýřit se, čepýřit se či nachomýtnout se. Naše odpovědi by zřejmě velké hodnoty frekvence neobsahovaly.

Autorka práce by v tomto ohledu uvítala reformu v řadách vyjmenovaných slov. Nabízí se velké množství možností, které lze třeba prodiskutovat a zvážit, ale aktualizaci, těchto většinou pamětně osvojovaných skupiny výrazů, by jistě ve většině uvítali žáci, rodiče i učitelé.

Závěr

Jelikož jsou jednotlivá vyjmenovaná slova z hlediska své obsahové stránky poměrně diskutovaným tématem, autorka práce se rozhodla prostřednictvím empirického šetření tuto problematiku v rámci diplomové práce probádat.

Autorku překvapilo, že většina jejích předpokladů byla empirickým šetřením označena za platné. Potvrdila se její očekávání, že žáci lépe ovládají dovednost aplikace slov do kontextu vět než jejich samotnou definici, že děvčata v ohledu této problematiky převyšují chlapce, že čtvrté a páté ročníky dosahují lepších výsledků oproti třetím. Autorka neočekávala, že mezi slovy, ve kterých žáci nejvíce chybovali, nebude figurovat například slovo vyžle, jež považuje za neaktuální v dnešním praktickém jazyce.

Proces tvorby této závěrečné práce autorku obohatil v intelektuální, osobní i budoucí profesní rovině. Nejzajímavější bylo zamyšlení se nad pohnutkami, které žáky vedly k zapsání různých odpovědí, z čehož vyvstávaly další otázky.

Bylo by bezpochyby žádoucí výzkumné šetření na toto téma ještě rozšířit a získat větší množství výzkumného materiálu, který by vypovídal o úrovni chápání sémantického významu jednotlivých vyjmenovaných slov na základních školách napříč Českou republikou. Autorka práce se domnívá, že by potom mohlo dojít i k případné aktualizaci řad vyjmenovaných slov, které by byly více přiblíženy aktuálnímu vývoji českého jazyka.

Seznam použité literatury

- BLOOM, P., 2015. *Jak se děti učí významu slov*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3095-3.
- BRABCOVÁ, R., aj., 1990. *Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na první stupni základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN. ISBN: 80-04-24251-0.
- ČECHOVÁ, M., aj., 2011. *Čeština – řeč a jazyk*. 3. rozš. a aktual. vyd. Praha: SPN. ISBN: 978-80-7235-413-9.
- ČECHOVÁ, M., aj., 1998. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a pro studenty učitelství*. 2. upr. vyd. Praha: SPN. ISBN 80-85937-47- 6.
- DOLEŽALOVÁ, A., B., 2014. *Český jazyk učebnice pro 3. ročník*. Brno: NOVÁ ŠKOLA, s.r.o. ISBN 978-80-7600-041-4.
- HÁJKOVÁ, E., 2019. Vyjmenovaná slova. In. PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, *Obsahové pojetí moderní výuky českého jazyka. 2019, ročník 11, č. 1*. Praha: Univerzita Karlova Pedagogická fakulta. ISSN 2571-0400.
- HAUSER, P., ONDRÁŠKOVÁ, K., 1991. *Základy didaktiky českého jazyka pro první stupeň základní školy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, fakulta pedagogická. ISBN: 80-210-0239-5.
- HRADILOVÁ, D., 2018. K prezentaci vyjmenovaných slov v některých učebnicích českého jazyka. In. PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, *Didaktické studie, Učebnice a učební text. 2018, ročník 10, č 2*. Praha: Univerzita Karlova Pedagogická fakulta. ISSN 2571-0400.
- HOŠNOVÁ, E., aj., 2008. *Český jazyk 3 pro základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN. ISBN: 978-80-7235-390-3.
- HUBÁČEK, J., 1991. K nácviu pravopisu vyjmenovaných slov. *Komenský: časopis pro učitele 1. stupně základní školy*, roč. 115, č. 9/10, s. 373–375. ISSN: 0323-0449.
- HUBÁČEK, J., 2000. Anketa k úpravě řad vyjmenovaných slov. *Komenský: časopis pro učitele 1. stupně základní školy*, roč. 124, č. 7/8, s. 162–163. ISSN: 0323-0449.
- CHRÁSKA, M., 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-1369-4.
- JELÍNEK, J., aj., 1988. *Český jazyk pro třetí ročník*. 9. vyd. Praha: SPN. ISBN 14-208-88.
- KOSOVÁ, J., BABUŠOVÁ, G., ŘEHÁČKOVÁ, A., 2009. *Český jazyk, učebnice pro 3. ročník základní školy*. 1. vyd. Plzeň: Fraus. ISBN: 978-80-7238-857-8.
- LANGMEIER, J., KREJČÍKOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.
- REJZEK, J., 2001. *Český etymologický slovník*. 1. vyd. Voznice: Leda. ISBN 80-85927-85-3.
- SKALKOVÁ, J., 2007. *Obecná didaktika*. 2. rozš. a aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-1821-7.

- SKUTIL, M., aj., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.
- VÁGNEROVÁ, M., 2002. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0181-8.
- VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum. ISBN: 978-80-246-2153-1.
- VYGOTSKIJ, L. S., 2004. *Psychologie myšlení a řeči: Výbor z díla uspořádal, úvodním slovem a komentáři opatřil Jan Průcha*. 1. vyd. Praha : Portál. ISBN 80-7178-943-7.
- ZORMANOVÁ, L., 2014. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-4590-9.

Seznam elektronických zdrojů

- KŘEN, M., aj., 2020., *SYN2020: reprezentativní korpus psané češtiny*. [online]. Praha: Ústav národního korpusu FF UK. [vid. 19. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz/>
- LINGEA, 2018. *Internetový slovník současné češtiny* [online]. Brno: Lingea. [vid. 24. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny>
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2017. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [vid. 3. 2. 2021]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf
- SCHAMS, R., 1941. *Takzvaná "vyňatá" slova*. In Věstník československých profesorů: list ústředního spolku českosl. profesorů [online]. Praha: Ústřední spolek československých profesorů, 1922-1942, 1941, 48 (s.19–20) [vid. 25. 2. 2021]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:10bdbed1-5469-11e8-bd42-5ef3fc9bb22f?page=uuid:9c3318c0-5527-11e8-bd42-5ef3fc9bb22f>
- ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ – AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY, 2021. *Internetová jazyková příručka* [online]. [vid. 15. 3. 2021]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>
- ZÁKLADNÍ ŠKOLA, LIBEREC, ALOISINA VÝŠINA 642, 2019. *Školní vzdělávací program Škola pro život, škola tvořivě II 2019*. [online]. Liberec: Základní škola, Liberec, Aloisina výšina 642. [vid. 5. 2. 2021]. Dostupná z: https://www.zs-aloisinavysina.cz/sites/default/files/users/u87/svp_ii_2019.pdf

Seznam příloh

- Příloha 1: Dotazník pro učitele
- Příloha 2: Průvodní dopis k zadání pracovních listů
- Příloha 3: Pracovní list – varianta A
- Příloha 4: Pracovní list – varianta B
- Příloha 5: Pracovní list – varianta C
- Příloha 6: Pracovní list – varianta D
- Příloha 7: Pracovní list – varianta E

Příloha 1: Dotazník pro učitele

DOTAZNÍK

Vážená paní učitelko / vážený pane učiteli, jmenuji se Anna Urbanová a jsem studentkou oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Fakultě přírodovědněhumanitní a pedagogické TU v Liberci. Prosím Vás o vyplnění krátkého dotazníku, který bude sloužit jako podkladový materiál pro moji diplomovou práci zaměřenou na chápání obsahu některých vyjmenovaných slov.

Pohlaví: žena muž

Jak dlouhá je Vaše praxe ve 3. – 5. třídách? (uvedte v letech)

Prosím, zakroužkujte z řad vyjmenovaných slov ta, u kterých mohou mít současné děti obtíže s pochopením obsahu. Pokud obtíže dělá některé slovo příbuzné, prosím, napište je na linku pod vyjmenovanými slovy.

Vyjmenovaná slova po B:

být - bydlet - obyvatel - byt - příbytek - nábytek - dobytek - obyčej - bystrý - bylina - kobyla - býk - babyka

Vyjmenovaná slova po L:

slyšet - mlýn - blýskat se - polykat - plynout - plýtvat - vzlykat - lysý - lýtko - lýko - lyže - pelyňek - plyš

Vyjmenovaná slova po M:

my - mýt - myslit - mýlit se - hmyz - myš - hlemýžď - mýtit - zamykat - smýkat - dmýchat - chmýří
nachomýtnout se - Litomyšl

Vyjmenovaná slova po P: pýcha - pytel - pysk - netopýr - slepýš - pyl - kopyto - klopýtat - třpytit se - zpytovat
pykat - pýr - pýřit se čepýřit se

Vyjmenovaná slova po S:

syn - sytý - sýr - syrový - sychravý - usychat - sýkora - sysel - sýček - syčet – sypat

Vyjmenovaná slova po V:

vy - vysoký - výt - výskat - zvykat - žvýkat - vydra - výr - povyk - výheň - slova s předponou vy, vý

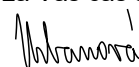
Vyjmenovaná slova po Z: brzy

jazyk - nazývati - Ruzyně

Pokud Vás napadá nějaké slovo, které z řad vyjmenovaných slov již vypadlo a děti by mohly mít problém s jeho významem, prosím, napište je zde:

Zařadil/a byste do řad vyjmenovaných slov nějaké další slovo/a? Prosím, napište je.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Příloha 2: Průvodní dopis k zadání pracovních listů

Vážená paní učitelko / vážený pane učiteli,

jmenuji se Anna Urbanová a jsem studentkou oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

Ráda bych Vás toutou cestou požádala o pomoc při realizaci výzkumné části mé diplomové práce, která se zabývá chápáním významu jednotlivých vyjmenovaných slov.

Vaše pomoc spočívá v tom, že necháte Vaše žáky vyplnit tyto pracovní listy.

Pokud budete mít zájem, ráda Vám po zpracování výsledků poskytnu zpětnou vazbu.

Prosím, aby děti vyplnily, do jaké chodí třídy.

Dále mají za úkol zakroužkovat své pohlaví.

A splnily zadání: Napiš, co dané slovo znamená a použij ho ve větě.

Celkem je pět typů pracovních listů po sedmi slovech.

K organizaci, prosím:

1. Rozdat náhodně a zkontrolovat, že v lavici nemají děti stejnou verzi pracovního listu.
(Ize lehce rozlišit podle barevného rámečku kolem obrázku pastelky - při černobílém tisku potom pomohou písmena A - E)
2. Ukázat žákům na příkladu slova *výr*, co znamená *použití daného slova ve větě*. (mohou použít slovo i v jiném tvaru)

Příklad řešení:

VÝR = pták

Věta: Výr žije v lese. NEBO V lese jsem slyšela houkat výra.

3. Časový limit testu je cca 20 minut.

Děkuji za Vaši pomoc a ochotu.

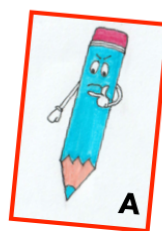
Příloha 3: Pracovní list – varianta A

Třída:

Zakroužkuj:

Jsem holka

Jsem kluk

Napiš, co dané slovo znamená, a použij ho ve větě:

1. OBYČEJ = _____

Věta: _____

2. PÝŘIT SE = _____

Věta: _____

3. LÝKO = _____

Věta: _____

4. PÝCHA = _____

Věta: _____

5. CHMÝŘÍ = _____

Věta: _____

6. BYLINA = _____

Věta: _____

7. SYPAT = _____

Věta: _____

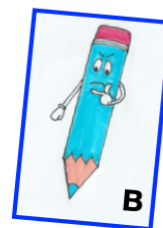
Příloha 4: Pracovní list – varianta B

Třída:

Zakroužkuj:

Jsem holka

Jsem kluk

Napiš, co dané slovo znamená, a použij ho ve větě:

1. ZPYTOVAT = _____

Věta: _____

2. PLÝTVAT = _____

Věta: _____

3. PŘÍBYTEK = _____

Věta: _____

4. BLÝSKAT SE = _____

Věta: _____

5. PLYNOUT = _____

Věta: _____

6. VÝT = _____

Věta: _____

7. POVYK = _____

Věta: _____

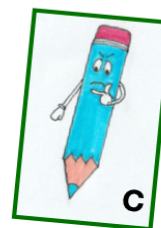
Příloha 5: Pracovní list – varianta C

Třída:

Zakroužkuj:

Jsem holka

Jsem kluk

Napiš, co dané slovo znamená, a použij ho ve větě:

1. PYSK = _____

Věta: _____

2. SMÝKAT = _____

Věta: _____

3. LYSÝ = _____

Věta: _____

4. NAZÝVATI = _____

Věta: _____

5. SYCHRAVÝ = _____

Věta: _____

6. PYKAT = _____

Věta: _____

7. SLEPÝŠ = _____

Věta: _____

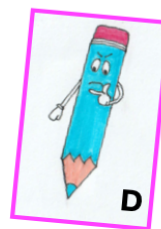
Příloha 6: Pracovní list – varianta D

Třída:

Zakroužkuj:

Jsem holka

Jsem kluk

Napiš, co dané slovo znamená, a použij ho ve větě:

1. DMÝCHAT = _____

Věta: _____

2. MÝTIT = _____

Věta: _____

3. PYL = _____

Věta: _____

4. NACHOMÝTNOUIT SE = _____

Věta: _____

5. VÝHEŇ = _____

Věta: _____

6. ČEPÝŘIT SE = _____

Věta: _____

7. SYTÝ = _____

Věta: _____

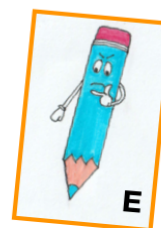
Příloha 7: Pracovní list – varianta E

Třída:

Zakroužkuj:

Jsem holka

Jsem kluk

Napiš, co dané slovo znamená, a použij ho ve větě:

1. PELYNĚK = _____

Věta: _____

2. VÝSKAT = _____

Věta: _____

3. VYŽLE = _____

Věta: _____

4. SYROVÝ = _____

Věta: _____

5. BABYKA = _____

Věta: _____

6. PLYŠ = _____

Věta: _____

7. KLOPÝTAT = _____

Věta: _____